

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
Волинський національний університет імені Лесі Українки  
Факультет філології та журналістики  
Кафедра української мови та лінгводидактики

**І. А. МЕЛЬНИК**

**ОСНОВИ ПРАВОПИСНОЇ  
ТА КУЛЬТУРОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ  
ВЧИТЕЛЯ**

**ПРАКТИКУМ**

для здобувачів спеціальності  
*014 Середня освіта (Польська мова та зарубіжна література),*  
освітньо-професійної програми *Середня освіта. Польська та англійська мови.*  
*Зарубіжна література.*

Луцьк  
«Надстир'я»  
2024

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою  
Волинського національного університету імені Лесі Українки  
(протокол № 7 від 31 травня 2024 р.)*

**Рецензенти:**

**Совтис Н. М.** – доктор філологічних наук, професор доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови імені професора К.Ф. Шульжука Рівненського державного гуманітарного університету.

**Васейко Ю. С.** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри полоністики і перекладу ВНУ імені Лесі Українки.

Посібник укладено відповідно до освітньо-професійної програми *Середня освіта. Польська та англійська мови. Зарубіжна література* першого (бакалаврського) рівня і принципів професійної та особистої зорієнтованості навчання. Структурування матеріалу зроблено з урахуванням кредитно-модульної системи організації навчального процесу. У практикумі подано перелік важливих для засвоєння курсу тем, до кожної теми запропоновано план, літературу, питання для самоперевірки, завдання для самостійного опрацювання; термінологічний словник; типові завдання для контрольних робіт; тести для самоконтролю та інші необхідні матеріали, опрацювання яких сприятиме підвищенню рівня правописної та культуромовної компетентності майбутніх учителів-словесників.

Посібник призначено передусім для здобувачів спеціальності 014 *Середня освіта (Польська мова та зарубіжна література)*, а також філологічних спеціальностей.

## Зміст

Передмова.....	5
Вимоги освітньо-професійної програми.....	7
Опис освітнього компонента.....	9
Програма освітнього компонента.....	10
Структура освітнього компонента.....	17
<b>Змістовий модуль 1</b>	
Культура усного мовлення вчителя. Фонетична, графічна, орфоепічна, акцентуаційна, лексична, фразеологічна, лексикографічна компетентності педагога.....	21
<b>Тема 1.</b> Культуромовна компетентність учителя – підґрунтя культури мовлення нації.....	21
<b>Тема 2.</b> Усне мовлення – найважливіша форма існування мови як засобу спілкування. Специфіка усного мовлення вчителя.....	26
<b>Тема 3.</b> Невербальні засоби усного мовлення педагога.....	30
<b>Тема 4.</b> Мовленнєвий етикет – невід’ємний складник культури мовлення вчителя.....	35
<b>Тема 5.</b> Фонетика – наука про звукову будову мови. Фонетична і графічна компетентність педагога.....	39
<b>Тема 6.</b> Основні параметри милозвучності української мови. Ортоепічна компетентність.....	44
<b>Тема 7.</b> Наголос та його роль у сучасній українській літературній мові. Акцентуаційна компетентність учителя.....	48
<b>Тема 8.</b> Лексикологія сучасної української літературної мови. Лексична компетентність учителя-словесника на тлі динаміки лексичної норми.....	52
<b>Тема 9.</b> Походження української лексики. Адаптація мовних запозичень та лексична компетентність учителя.....	55
<b>Тема 10.</b> Лексика української мови з погляду стилістичного вживання. Формування сучасної лексичної норми на тлі стилістичної транспозиції лексики.....	60
<b>Тема 11.</b> Багатство української лексики і лексична компетентність учителя.....	64
<b>Тема 12.</b> Активна та пасивна лексика. Формування сучасної лексичної норми відповідно до актуалізації та пасивізації лексичного складу української мови.....	68
<b>Тема 13.</b> Лексикографія сучасної української мови. Лексикографічна компетентність педагога.....	72

<b>Тема 14.</b> Фразеологія сучасної української мови. Фразеологічна компетентність учителя.....	77
<b>Змістовий модуль 2</b>	
Правописна компетентність учителя: орфографія і словозміна.	
Пунктуаційна компетентність учителя.....	82
<b>Тема 15.</b> Правописна компетентність учителя. Український правопис 2019: зміни та правила. Правила вживання апострофа та м'якого знака.....	82
<b>Тема 16.</b> Чергування голосних і приголосних. Спрощення. Подвоєння. Правопис префіксів та суфіксів.....	84
<b>Тема 17.</b> Правопис слів іншомовного походження.....	87
<b>Тема 18.</b> Правопис складних іменників і прикметників. Написання складних і складених власних назв.....	90
<b>Тема 19.</b> Відмінювання і правопис прізвищ, імен та по батькові. Передача слов'янських і неслов'янських прізвищ українською мовою.....	93
<b>Тема 20.</b> Правопис прислівників, службових частин мови і вигуків.....	95
<b>Тема 21.</b> Складні випадки вживання іменників. Правопис іменникових відмінкових форм.....	98
<b>Тема 22.</b> Правопис та відмінювання прикметників, займенників та числівників.....	102
<b>Тема 23.</b> Уживання та правопис дієслівних форм.....	107
<b>Тема 24.</b> Пунктуаційна компетентність учителя. Розділові знаки в простому реченні.....	112
<b>Тема 25.</b> Розділові знаки у складному реченні. Розділові знаки при прямій мові та цитатах. Складні випадки української пунктуації....	118
Питання для підсумкового контролю.....	124
Шкала оцінювання.....	132
Завдання для самостійного опрацювання.....	133
Політика оцінювання.....	134
Термінологічний словник.....	136
Складні випадки наголошування слів.....	148
Орієнтовні теми рефератів та презентацій та методичні вказівки щодо їхнього виконання.....	165
Типові завдання для контрольних робіт.....	171
Зразки тестів для самоконтролю.....	190
Рекомендована література та інтернет-джерела .....	229

## *Передмова*

Навчальний посібник укладено відповідно до освітньо-професійної програми *Середня освіта. Польська та англійська мови. Зарубіжна література* першого (бакалаврського) рівня і принципів професійної та особистої зорієнтованості навчання, відповідно до силябусу нормативного освітнього компонента «Правописна та культуромовна компетентності вчителя», який посідає важливе місце серед інших навчальних нормативних дисциплін професійної підготовки, що визначають фаховий світогляд майбутніх учителів-словесників.

Мета навчальної дисципліни – формувати правописну та культуромовну компетентності майбутнього вчителя.

Основними завданнями навчального посібника є поглиблення, узагальнення й систематизація правописних і культуромовних знань здобувачів освіти – майбутніх учителів-словесників; розвиток їхньої культури усного мовлення, уміння використовувати ефективні прийоми й засоби вербальної та невербальної комунікації; опанування й закріплення фонетичної, графічної, ортоепічної, наголосової, лексичної, фразеологічної, ортографічної, граматичної та пунктуаційної грамотності як підґрунтя правописної та культуромовної компетентності; активізація та збагачення словникового запасу; вироблення та закріплення вмінь і навичок написання слів відповідно до чинних норм, вимови звуків і звукосполук, словозміни, словотворення та слововживання, нормативного наголошування слів, інтонування висловлень; редагування текстів із фонетичними, ортоепічними, наголосовими, лексичними, ортографічними, граматичними, пунктуаційними та стилістичними помилками, розвиток у здобувачів освіти *Soft Skills*, які дадуть їм змогу стати успішними в майбутній професійній діяльності, у громадському житті і т.ін.

У посібнику навчальний матеріал систематизовано за двома змістовими модулями: «Культура усного мовлення вчителя. Фонетична, графічна, ортоепічна, акцентуаційна, лексична,

фразеологічна, лексикографічна компетентності педагога» та «Правописна компетентність учителя: орфографія і словозміна. Пунктуаційна компетентність учителя». Він містить також питання для підсумкового контролю, термінологічний словник, типові завдання для контрольних робіт, зразки тестів для самоконтролю, список рекомендованої літератури до курсу тощо.

Структура практичних занять, запропонована в посібнику, цілком відзеркалює зміст силабусу освітнього компонента. Практикум має на меті допомогти здобувачам освіти організувати свою самостійну роботу для засвоєння теоретичного матеріалу з курсу та для набуття практичних основ культуромовної та правописної компетентності. До кожної теми передбачено блок теоретичних питань, питання для самоперевірки, які сприятимуть глибокому самостійному осмисленню багатьох теоретичних аспектів курсу, і різноманітні практичні завдання: спостереження над мовними явищами, їхній аналіз, порівняння, творчі завдання, робота з текстами, їх тлумачення та редагування, тестові завдання тощо. Завдання практичного спрямування допоможуть здобувачам освіти закріпити найважливіші теоретичні питання змістових модулів, набути необхідних орфографічних, граматичних, пунктуаційних, лексичних, ортоепічних, акцентуаційних та ін. норм сучасної української літературної мови як основ культуромовної та правописної компетентності майбутніх учителів-словесників, вироблять й удосконалять мовні вміння й навички фахового спілкування, розвинуть *Soft Skills* – підґрунтя майбутнього професійного успіху тощо.

Плани практичних занять складено з урахуванням специфіки фахової підготовки бакалавра, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (*Польська мова та зарубіжна література*), освітньо-професійної програми *Середня освіта. Польська та англійська мови. Зарубіжна література*.

## ***Вимоги освітньо-професійної програми***

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі освіти повинні набути інтегральної, загальних і спеціальних компетентностей:

### **Інтегральна компетентність:**

**ІК:** *Здатність розв'язувати спеціалізовані завдання і проблеми різного рівня складності середньої освіти, зокрема мовно-літературної галузі, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь з наук предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації навчання в закладах загальної середньої освіти.*

### **Загальні компетентності:**

**ЗК-1:** *Здатність реалізувати свої права й обов'язки члена вільного демократичного суспільства, усвідомлювати необхідність його сталого розвитку, пропагувати ідеї верховенства права в Україні, значення мовно-культурної національної ідентичності.*

**ЗК-2:** *Здатність вчитися й опановувати нові знання.*

**ЗК-3:** *Уміння спілкуватися державною мовою, послуговуватись ефективними прийомами й засобами вербальної та невербальної комунікації.*

**ЗК-4:** *Здатність працювати в міжнародному контексті, популяризувати культурні цінності світового значення.*

**ЗК-5:** *Знання та розуміння предметної галузі, здатність здійснювати професійну діяльність.*

**ЗК-6:** *Здатність виявляти, ставити проблеми та знаходити шляхи їхнього розв'язання.*

**ЗК-7:** *Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.*

### **Фахові компетентності:**

**ФК-1:** *Здатність здійснювати пошук необхідних відомостей, об'єктивно їх оцінювати, обробляти, вивчаючи філологічні явища та процеси.*

**ФК-2:** *Здатність послідовно й грамотно в усній і писемній формах викладати свої думки українською мовою, обґрунтовувати їх, знати логічні засади побудови й оптимальні моделі реалізації комунікативного процесу у професійній та дослідницькій діяльності.*

**ФК-3:** Здатність послуговуватись в педагогічній та дослідницькій роботі спеціальною термінологією, категоріями, поняттями, інтелектуальними операціями під час інтерпретації мовних явищ.

**ФК-4:** Здатність оперувати системою лінгвістичних знань, що охоплює відомості про основні мовні явища в теоретичному, практичному, синхронному, діяхронному, соціокультурному аспектах.

**ФК-5:** Здатність використовувати етнічно марковані відомості задля різнобічної перцепції національних концептуальних і мовних картин світу.

**ФК-15:** Здатність дотримуватись у професійній та дослідницькій роботі принципів доброчесності, компетентності, законності.

### **Програмні результати навчання:**

**ПРН-1:** Осмислюючи соціальну значущість професії педагога, особистим прикладом презентує національно-свідому громадянську позицію, популяризує світові та вітчизняні культурні цінності, розуміє важливість полікультурної освіти.

**ПРН-2:** Вільно послуговується українською мовою, володіє правописною та культуромовною компетентностями вчителя-словесника, логічно викладає свої думки, аргументує їх, оперує тактиками й стратегіями побудови ефективного спілкування, формами та засобами результативної комунікації з усіма учасниками освітнього процесу, громадськістю, у процесі дослідницької діяльності.

**ПРН-3:** Виявляє самостійність і відповідальність у розв'язанні проблем у професійній та дослідницькій роботі, здатність працювати автономно й в команді, дотримуватись етичних принципів і засад академічної доброчесності.

**ПРН-4:** Ефективно працює з інформацією з різних джерел: добирає необхідні відомості, критично аналізує й інтерпретує їх, впорядковує, класифікує й систематизує.

**ПРН-6:** Володіє відомостями щодо різноманітних мовних явищ та процесів, зокрема необхідних для перцепції національних картин світу, оперує базисними філологічними поняттями, розуміє специфіку сучасних гуманітарних знань, презентує їх у результатах своєї професійної діяльності.

**ПРН-9:** Здійснює порівняльний аналіз філологічних явищ, базуючись на знаннях про мову як особливу знакову систему, вирізняє лінгвокраїнознавчий потенціал вербальних одиниць.

## Опис освітнього компонента

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика освітнього компонента
<b>Денна форма навчання</b>	<i>01 Освіта / Педагогіка. 014 Середня освіта (Польська мова та зарубіжна література). Середня освіта. Польська та англійська мови. Зарубіжна література. Бакалавр</i>	<b>Цикл професійної підготовки</b>
<b>Кількість годин/кредитів 90 год./ 3 креди</b>		<b>Рік навчання перший</b>
		<b>Семестр другий</b>
<b>ІНДЗ: немає</b>		<b>Лекції 0 год.</b>
		<b>Практичні 50 год.</b>
		<b>Самостійна робота 34 год.</b>
		<b>Консультації 6 год.</b>
	<b>Форма контролю: залік</b>	
<b>Мова навчання</b>		українська

## *Програма освітнього компонента*

### **Змістовий модуль 1.**

#### **Культура усного мовлення вчителя. Фонетична, графічна, орфоепічна, акцентуаційна, лексична, фразеологічна, лексикографічна компетентності педагога**

**Тема 1.** *Культуромовна компетентність учителя – підґрунтя культури мовлення нації.* Роль мови у формуванні національної свідомості. Основні риси високої мовної свідомості. Культуромовна компетентність – основа професійного успіху фахівця. Дотримання чинних мовних норм – запорука культуромовної компетентності учителя. Комунікативні складники культури мовлення вчителя. Значення курсу для формування високої мовної культури майбутніх учителів-словесників.

**Тема 2.** *Усне мовлення – найважливіша форма існування мови як засобу спілкування. Специфіка усного мовлення вчителя.* Загальна характеристика усного мовлення. Різновиди усного літературного мовлення. Роль ситуативних чинників в усному мовленні. Спільні та відмінні риси усного та писемного мовлення. Мистецтво слухати і чути – важливі елементи теорії і практики комунікації. Мовчання як комунікативна одиниця. Рекомендації щодо техніки усного мовлення. Особливості усного мовлення вчителя.

**Тема 3.** *Невербальні засоби усного мовлення педагога.* Наука про невербальні засоби спілкування. Універсальне й ідіоетнічне в усному мовленні. Класифікація невербальних засобів спілкування. Аналіз акустичних засобів спілкування. Характеристика оптичних засобів спілкування. Застосування невербальних засобів спілкування в роботі вчителя. Значення інтонації та інших акустичних засобів в усному мовленні педагога. Використання оптичних засобів спілкування в учительській практиці

**Тема 4.** *Мовний етикет – невід’ємний складник культури мовлення вчителя.* Поняття про мовний етикет. Мовний етикет і ментальність українців. Мовний етикет вчителя. Типові етикетні ситуації. Парадигма мовних формул. Використання стандартних мовних формул у учительській практиці. Вплив мовлення педагога на формування мовного етикету учнів в ЗЗО.

**Тема 5.** *Фонетика – наука про звукову будову мови. Фонетична і графічна компетентність педагога.* Звуковий склад

мови – феномен національної культури. Основні властивості людського голосу. Артикуляційні, акустичні, функційні та ін. особливості звуків. Будова мовного апарата. Активні та пасивні мовні органи. Фази артикуляції окремого звука. Правильне дихання – основа доброго голосоутворення. Поняття про артикуляційну базу. Артикуляційно-акустична класифікація голосних звуків: за участю губ; за ступенем підняття спинки язика; за місцем артикуляції. Артикуляційно-акустична характеристика приголосних звуків: класифікація приголосних за місцем творення; характеристика приголосних за способом творення; характеристика приголосних за звучністю; класифікація приголосних за акустичним враженням. Палаталізація приголосних: класифікація приголосних за ступенем вияву м'якості; позиції пом'якшення приголосних. Поняття про фонетичну компетентність. Поняття про графіку. Співвідношення між звуками і буквами. Графічна (буквена) і фонетична компетентність у професійній діяльності вчителя.

**Тема 6. Основні параметри милозвучності української мови. Ортоепічна компетентність.** Поняття милозвучності. Особливості повнозвучної вимови голосних. Специфіка вимови приголосних звуків. Вимова сполук приголосних. Особливості вимови чужомовних слів. Асиміляція, її види. Спрощення в групах приголосних. Подовження в групах приголосних. Інші звукові процеси. Основні правила складоподілу в усному мовленні. Поняття про орфоепічну компетентність. Ортоепічна компетентність педагога. Типові ортоепічні помилки у мовленнєвій практиці вчителя, шляхи їх подолання. Ортоепічний словник, його структура. Значення ортоепічного словника в роботі педагога.

**Тема 7. Наголос та його роль у СУЛМ. Акцентуаційна компетентність учителя.** Типи наголосу залежно від засобів виділення одиниць звучання. Характер і функції українського наголосу. Нормативне наголошування повнозначних частин мови. Нормативне наголошування службових частин мови та вигуків. Фонетичні слова. Поняття про проклітики та енклітики. Специфіка наголошування складних слів. Складні випадки наголошування чужомовних слів. Подвійне наголошування слів у сучасній українській літературній мові. Особливості діалектного та інтерферентного наголосів. Формування акцентуаційної

компетентності педагога. Типові відхилення від акцентуаційних норм та способи їх усунення. Словники наголосів, їх значення у професійній діяльності вчителя.

**Тема 8.** *Лексикологія сучасної української мови. Формування лексичної компетентності вчителя-словесника на тлі динаміки лексичної норми.* Предмет і завдання лексикології сучасної української мови. Типи лексичних значень слова. Однозначні та багатозначні слова. Способи перенесення значень слів. Слова-символи. Динаміка лексичної норми. Лексична компетентність учителя-словесника. Формування лексичної компетентності педагога на тлі динаміки лексичної норми. Типові лексичні помилки в мовленні вчителя, шляхи їх подолання.

**Тема 9.** *Походження української лексики. Адаптація мовних запозичень та лексична компетентність учителя.* Основні історичні шари лексики. Лексичні запозичення з польської мови та інших слов'янських мов. Старослов'янізми. Лексичні запозичення з інших мов. Українські слова в інших мовах. Інтернаціоналізми та екзотизми. Вплив новітніх запозичень на характер лексичної норми. Іншомовна лексика в мовленні учителя-словесника. Адаптація іншомовної лексики та мовна компетентність педагога.

**Тема 10.** *Лексика української мови з погляду стилістичного вживання. Формування лексичної компетенції вчителя на тлі стилістичної транспозиції лексики.* Функційно-стильова диференціація лексики української мови. Розподіл лексики української мови за сферами вживання. Функціонування лексики, територіально обмеженої в ужитку (діалектизми), аспекти її вивчення. Просторіччя. Жаргонізми, вульгаризми, арготизми та їхнє стилістичне використання. Термінологічна лексика. Наукова та виробничо-технічна термінологія. Сфера поширення й функції термінів. Поняття терміносистеми. Професіоналізми. Стилістична транспозиція лексики і сучасна лексична норма. Уживання термінологічної лексики в мовленні вчителя. Лексична компетентність учителя і стилістична транспозиція лексики.

**Тема 11.** *Багатство української лексики і лексична компетентність учителя.* Омоніми, їхні різновиди. Синоніми. Типи синонімів. Синонімічний ряд. Стилістична роль синонімів. Антоніми, їх види. Антонімічні пари. Стилістичні функції антонімів. Антитеза. Антономазія. Оксиморон. Перифраза. Пароніми, їхні різновиди. Стилістичні функції паронімів.

Парономазія. Уникнення штампів. Характеристика словників синонімів, антонімів, омонімів, паронімів. Використання зазначених словників у професійній діяльності вчителя. Проблема міжмовної омонімії та паронімії, їхній вплив на рівень лексичної компетентності вчителя. Лексична компетентність учителя-лідера та тлі багатства української лексики.

**Тема 12.** *Активна та пасивна лексика. Формування лексичної компетентності вчителя відповідно до актуалізації та пасивізації лексичного складу української мови. Особливості активної та пасивної лексики. Зміни в словниковому складі сучасної української літературної мови. Неологізми: загальнономовні, індивідуально-авторські. Оновлення й унормування лексичного фонду сучасної української літературної мови. Функціонування неологізмів в різностильових текстах. Застаріла лексика: архаїзми, історизми. Лексична компетентність вчителя на тлі актуалізації та пасивізації лексичного складу української мови.*

**Тема 13.** *Лексикографія сучасної української літературної мови. Лексикографічна компетентність педагога. Словники – джерело вивчення української лексики. Типи сучасних словників української мови. Характеристика тлумачних, перекладних, етимологічних словників. Особливості фразеологічних словників. Специфіка термінологічних словників. Словники антонімів, синонімів, паронімів, омонімів. Опис орфографічних та орфоепічних словників. Словники мови письменників. Інші словники. Створення електронних словників. Значення енциклопедій та словників для піднесення загальної і мовної культури вчителя. Лексикографічна компетентність учителя.*

**Тема 14.** *Фразеологія сучасної української мови. Фразеологічна компетентність учителя. Основні типологічні ознаки фразеологізмів. Семантична класифікація фразеологізмів. Фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення. Типи фразеологізмів за походженням та емоційно-експресивними функціями. Джерела української фразеології. Прислів'я і приказки. Крилаті слова та вислови. Трансформація фразеологічних одиниць у текстах. Фразеологічна компетентність учителя.*

## Змістовий модуль 2.

### Правописна компетентність учителя:

#### орфографія і словозміна. Пунктуаційна компетентність учителя

**Тема 15.** *Правописна компетентність учителя. Український правопис 2019: зміни та правила. Правила вживання апострофа та м'якого знака. Складники правописної компетентності. Формування правописної компетентності вчителя. Український правопис 2019 : загальний огляд. Зміни в новій редакції «Українського правопису. Основні зміни та правила нового правопису: зміни у написанні слів; варіантні доповнення: правопис і словозміна. Основні правила написання апострофа. Основні правила вживання м'якого знака. Написання буквосполучень **йо,ьо***

**Тема 16.** *Чергування голосних і приголосних. Спрощення. Подвоєння. Правопис префіксів та суфіксів. Чергування голосних. Чергування приголосних під час словозміни і словотворення. Зміни приголосних перед суфіксом -ин-, -ськ(ий), -ств(о). Спрощення в буквосполученнях. Подвоєння літер. Правопис префіксів с-, з-, зі-, роз-, без-, через-. Правопис префіксів пре-, при-, прі-. Правопис суфіксів іменників на позначення осіб. Правопис суфіксів іменників на позначення чоловічих і жіночих імен по батькові. Правопис суфіксів -ин, -їн та -ів (-ов-, -ев-), -їв (-єв-) у присвійних прикметниках. Правопис суфіксів -ов-, -ев-, -єв- у відносних прикметниках.*

**Тема 17.** *Правопис слів іншомовного походження. Правопис літер на позначення голосних звуків в іншомовних словах. Правопис літер на позначення приголосних звуків в іншомовних словах. Правила написання апострофа в іншомовних словах. Уживання м'якого знака в іншомовних словах. Подвоєння приголосних в іншомовних словах. Уживання та правопис новітніх запозичень.*

**Тема 18.** *Правопис складних іменників і прикметників. Написання складних і складених власних назв. Загальні правила правопису складних слів. Написання складних іменників. Написання складних прикметників. Велика літера у власних назвах, що складаються з кількох слів. Написання складних і складених власних назв разом, окремо, з дефісом.*

**Тема 19.** *Відмінювання і правопис прізвищ, імен та по батькові. Передача іншомовних власних назв українською мовою.*

Відмінювання та правопис прізвищ. Особливості відмінювання складних прізвищ. Відмінювання і правопис слов'янських і неслов'янських прізвищ українською мовою. Передача іншомовних власних назв українською мовою. Особливості відмінювання імен та по батькові.

**Тема 20.** *Правопис прислівників, службових частин мови та вигуків.* Написання прислівників разом, окремо, з дефісом. Написання прийменників разом і з дефісом. Особливості правопису сполучників. Написання часток з іншими словами разом, окремо, з дефісом. Правопис часток *не, ні* з різними частинами мови. Правопис вигуків разом, з дефісом.

**Тема 21.** *Складні випадки вживання іменників. Правопис іменникових відмінкових форм.* Значення іменників та їхні відмінкові закінчення. Особливості сполучуваності іменників з іншими словами. Труднощі у визначенні роду деяких іменників. Родова диференціація іншомовних іменників та аббревіатур. Поділ іменників на відміни та групи. Іменники, що не належать до жодної відміни. Складні випадки відмінювання іменників I відміни. Форми кличного відмінка однини. Форми родового відмінка множини. Складні випадки відмінювання іменників II відміни. Особливості відмінювання іменників на *-р*. Закінчення *-а (-я) або -у (-ю)* в родовому відмінку однини. Форми кличного відмінка однини. Форми родового відмінка множини. Правопис відмінкових форм іменників III і IV відмін. Множинні іменники, їх відмінювання і правопис.

**Тема 22.** *Правопис та відмінювання прикметників, займенників та числівників.* Відмінювання та правопис прикметників. Особливості творення та правопис форм ступенів порівняння прикметників. Значення та особливості сполучуваності деяких прикметників з іншими словами. Особливості відмінювання займенників, належних до різних значеннєвих груп. Особливості творення займенників. Особливості відмінювання та правопису кількісних числівників. Відмінювання та правопис порядкових числівників. Зв'язок числівників з іменниками. Правопис відчислівникових складних слів.

**Тема 23.** *Уживання та правопис дієслівних форм.* Поділ дієслів на дієвідміни. Складні випадки українського дієвідмінювання. Правопис особових закінчень дієслів I та II дієвідмін теперішнього часу. Зміни приголосних при

дієвідмінюванні. Особливості творення, вживання та правопису дієслівних форм минулого й майбутнього часів. Творення, вживання та правопис дієслівних форм умовного та наказового способів. Дієвідмінювання атематичних дієслів. Значення дієслів та особливості їх сполучуваності з іншими словами. Правопис та особливості вживання дієприкметників і дієприслівників.

**Тема 24.** *Пунктуаційна компетентність учителя. Розділові знаки в простому реченні.* Пунктуаційна компетентність учителя. Тире між підметом і присудком. Тире на місці пропущеного члена речення. Розділові знаки при звертаннях. Розділові знаки при вставних і вставлених компонентах речення. Розділові знаки між однорідними членами речення. Розділові знаки при узагальнювальних словах. Розділові знаки при відокремлених уточнювальних членах речення. Розділові знаки при відокремлених додатках. Розділові знаки при відокремлених обставинах. Розділові знаки при відокремлених означеннях. Розділові знаки при відокремлених прикладках.

**Тема 25.** *Розділові знаки у складному реченні. Розділові знаки при прямій мові та цитатах. Складні випадки української пунктуації.* Розділові знаки у складносурядному реченні. Розділові знаки у складнопідрядному реченні. Кома, крапка з комою у складному безсполучниковому реченні. Тире у складному безсполучниковому реченні. Двокрапка у складному безсполучниковому реченні. Пунктуація в реченнях з прямою мовою. Розділові знаки при цитуванні. Розділові знаки в діалогах. Складні випадки української пунктуації.

## *Структура освітнього компонента*

Освітній компонент «Правописна та культуромовна компетентності вчителя» складається із двох змістових модулів.

Структура освітнього компонента представлена у *таблиці 2*.

Назви змістових модулів і тем	Усього	Практ.	Конс.	Сам. роб.	*Форми роботи і контролю/ Бали
1	2	3	4	5	6
<b><i>Змістовий модуль 1. Культура усного мовлення вчителя. Фонетична, графічна, орфоепічна, акцентуаційна, лексична, фразеологічна, лексикографічна компетентності педагога</i></b>					
<b>Тема 1.</b> Культуромовна компетентність учителя – підґрунтя культури мовлення нації	4	2	–	2	4 бали ДС, ІО, ВЗ
<b>Тема 2.</b> Усне мовлення – найважливіша форма існування мови як засобу спілкування. Специфіка усного мовлення вчителя	5	2	1	2	4 бали БС, ДС, ВЗ
<b>Тема 3</b> Невербальні засоби усного мовлення педагога	3	2	–	1	4 бали ФО, ДС, ВЗ
<b>Тема 4.</b> Мовленнєвий етикет – невід’ємний складник культури мовлення вчителя	3	2		1	4 бали ДС, ІО, ВЗ
<b>Тема 5.</b> Фонетика – наука про звукову будову мови. Фонетична і графічна компетентність педагога	3	2	–	1	4 бали ДС, ФО, ВЗ, Т
<b>Тема 6.</b> Основні параметри милозвучності української мови. Орфоепічна компетентність	4	2	1	1	4 бали ДС, ФО, ВЗ, Т
<b>Тема 7.</b> Наголос та його роль у СУЛМ. Акцентуаційна компетентність учителя	3	2	–	1	4 бали ДС, ФО, ВЗ, Т

<b>Тема 8.</b> Лексикологія СУЛМ. Лексична компетентність учителя-словесника на тлі динаміки лексичної норми	4	2		1	4 бали ДС, ФО, ВЗ
<b>Тема 9.</b> Походження української лексики. Адаптація мовних запозичень та лексична компетентність учителя	3	2	–	1	4 бали БС, ДС, ВЗ
<b>Тема 10.</b> Лексика української мови з погляду стилістичного вживання. Формування сучасної лексичної норми на тлі стилістичної транспозиції лексики	4	2	1	1	4 бали ДС, ІО, ВЗ
<b>Тема 11.</b> Багатство української лексики і лексична компетентність учителя	3	2	–	1	4 бали ДС, ФО, ВЗ
<b>Тема 12.</b> Активна та пасивна лексика. Національно маркована лексика. Формування сучасної лексичної норми відповідно до актуалізації та пасивізації лексичного складу української мови	3	2	–	1	4 бали ДС, БС, ВЗ
<b>Тема 13.</b> Лексикографія сучасної української мови. Лексикографічна компетентність педагога	3	2	–	1	4 бали РМГ, ДС, ВЗ
<b>Тема 14.</b> Фразеологія сучасної української мови. Фразеологічний компонент національної мовної картини світу. Фразеологічна компетентність учителя	3	2	–	1	4 бали ФО, РМГ, ВЗ
<b>Разом за змістовим модулем 1</b>	<b>48</b>	<b>28</b>	<b>4</b>	<b>16</b>	<b>56 балів</b>

**Змістовий модуль 2. Правописна компетентність учителя:  
орфографія і словозміна. Пунктуаційна компетентність учителя**

<b>Тема 15.</b> Правописна компетентність учителя. Український правопис 2019: зміни та правила. Правила вживання апострофа та м'якого знака	4	2	-	2	4 бали ДС, ВЗ
<b>Тема 16.</b> Чергування голосних і приголосних. Спрощення. Подвоєння. Правопис префіксів та суфіксів	4	2	-	2	4 бали Ю, ВЗ
<b>Тема 17.</b> Правопис слів іншомовного походження	3	2	-	1	4 бали Ю, ВЗ
<b>Тема 18.</b> Правопис складних іменників і прикметників. Написання складних і складених власних назв	3	2	-	1	4 бали ФО, ВЗ, Т
<b>Тема 19.</b> Відмінювання і правопис прізвищ, імен та по батькові. Передача слов'янських і неслов'янських прізвищ українською мовою.	3	2	-	1	4 бали Ю, ВЗ, Т
<b>Тема 20.</b> Правопис прислівників, службових частин мови і вигуків	3	2	-	1	4 бали Ю, ВЗ, Т
<b>Тема 21.</b> Складні випадки вживання іменників. Правопис іменникових відмінкових форм	5	2	1	2	4 бали ФО, ВЗ
<b>Тема 22.</b> Правопис та відмінювання прикметників, займенників та числівників	4	2	-	2	4 бали РМГ, ВЗ
<b>Тема 23.</b> Уживання та правопис дієслівних форм	4	2	-	2	4 бали ФО, ВЗ

<b>Тема 24.</b> Пунктуаційна компетентність учителя. Розділові знаки в простому реченні	5	2	1	2	4 бали ДС, ВЗ
<b>Тема 25.</b> Розділові знаки у складному реченні. Розділові знаки при прямиї мові та цитатах. Складні випадки української пунктуації	4	2	-	2	4 бали РМГ, ВЗ
<b>Разом за змістовим модулем 2</b>	<b>42</b>	<b>22</b>	<b>2</b>	<b>18</b>	<b>44 бали</b>
<b>Усього годин / балів за 2 семестр</b>	<b>90</b>	<b>50</b>	<b>6</b>	<b>34</b>	<b>100 балів</b>

*\*Форми роботи і контролю: ФО – фронтальне опитування, ІО – індивідуальне опитування, БС – бесіда, ДС – дискусія, ВЗ – виконання практичних завдань, вправ, Т – тести, РМГ – робота в малих групах.*

## **Змістовий модуль 1**

### **Культура усного мовлення вчителя.**

**Фонетична, графічна, ортоепічна, акцентуаційна, лексична, фразеологічна, лексикографічна компетентності педагога**

### **Тема 1**

#### **Культуромовна компетентність учителя – підгрунтя культури мовлення нації**

#### **План.**

1. Роль мови у формуванні національної свідомості.
2. Основні риси високої мовної свідомості.
3. Культуромовна компетентність – основа професійного успіху фахівця.
4. Дотримання чинних мовних норм – запорука культуромовної компетентності учителя.
5. Комунікативні складники культури мовлення вчителя.
6. Значення курсу для формування високої мовної культури майбутніх учителів-словесників.

#### ***Література***

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити : [навч. посіб.]. [3-є вид., допов. і перероб.]. / [О. Сербенська та ін.] ; за заг. ред. О. Сербенської. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2019.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : [250 000 сл. та словосполучень з дод. та допов.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2009.
3. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.
4. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2, доп.]. Київ : КММ, 2019.

5. Закон про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII.  
URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T172145?an=2124> (дата звернення 24 березня 2024 року).

6. Кульбабська О. В., Кардашук О. В. Крок у професію. Методика викладання української мови : [навч. посіб.]. Чернівці : Чернівецький нац. ун- т, 2017.

7. Культура мови : від теорії до практики : [монографія] / [Л. Струганець та ін.] ; за ред. Л. Струганець. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2015.

8. Левчук І. П., Матящук Л. А. Основи культури мовлення: особливості, поради, роздуми : [навч. довід.]. Луцьк : Вежа-Друк, 2017.

9. Літературна норма і мовна практика : [монографія] / [С. Я. Єрмоленко та ін.]; за ред. С. Я. Єрмоленко. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013.

10. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : [навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта, освітньої програми Мова та література (польська). Переклад. Польська мова]. Луцьк : Надстир'я, 2018.

11. Мельник І. А. Слушні поради з культури усного та писемного мовлення для державних службовців і не тільки. Рецензія на навчальне видання : Левчук І., Матящук Л. Основи культури мовлення : особливості поради, роздуми : [навч. довід.]. Луцьк, 2017. 164 с. *Дивослово*. 2018. № 3. Режим доступу URL: <https://dyvoslovo.com.ua/wp-content/uploads/2018/03/15-0318.pdf>

12. Мельник І. А. Формування високої мовної культури майбутніх учителів-словесників під час вивчення дисципліни «Правописна та культуромовна компетентності вчителя». *Волинська філологічна : текст і контекст : зб. наук. пр.* / упоряд. Т. П. Левчук. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2020. Вип. 30.

13. Пономарів О. Українське слово для всіх і для кожного. Київ : Либідь, 2013.

14. Сербенська О. А. Культура усного мовлення : Практикум : [навч. посібник]. Київ : Центр навчальної літератури. 2004.

15. Сербенська О. А. Голос і звуки рідної мови. Львів : Апріорі, 2020.

16. Струганець Л. Мовнокомунікативна компетентність лідера в освітній галузі (теоретичний ракурс). *Університети і лідерство*. 2015. № 1. С. 52–55. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/univlead\\_2015\\_1\\_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/univlead_2015_1_13)

17. Струганець Л. В. Мовнокомунікативна компетентність учителя-лідера : [навч. посібник]. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016.

18. Струганець Л. В., Струганець Ю. Б. Вербальний континуум української мови : [навч. посібник]. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018.

19. Фаріон І. Д. Мовна норма : знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : [монографія]. [ вид. 3-є, доп.]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013.

20. Фаріон І. Д. Мовна норма: пошук істини (навчальне видання) : [посібник]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2017.

### ***Питання для самоперевірки***

1. Яка роль мови у формуванні національної свідомості?
2. Які основні риси високої мовної свідомості.
3. Чи слугує культуромовна компетентність основою професійного успіху фахівця?
4. Що є запорукою культуромовної компетентності учителя?
5. Назвіть комунікативні складники культури мовлення вчителя.
6. Окресліть значення курсу для формування високої мовної культури майбутніх учителів-словесників.

## **Завдання**

1. Доберіть п'ять висловів відомих людей про мову, її культуру.

2. Прокоментуйте думки: 1. *Мова – це бойовий код, зрозумілий для своїх і незрозумілий для ворога* (І. Каганець); 2. *Людина, що ніколи не ходила до школи, нічого не навчилася, нічого не читала, - ідіот власного виробництва* (Ю. Тувім); 3. *Повага до слова необхідна так само, як і повага до самої людини. Без цього не може бути розвитку, без цього неможливе удосконалення ні мови, ні мовця* (Н. Бабич).

3. Із-поміж основних ознак високої мовної свідомості виберіть кілька найважливіших, що, на вашу думку, є визначальними для мовної свідомості педагога. Прокоментуйте свій вибір.

1. *Ціннісне ставлення до мови.*

2. *Активна мовна позиція.*

3. *Відчуття особистої відповідальності не лише за власне мовлення, а й мовлення інших, за стан рідної мови загалом.*

4. *Здатність власним прикладом позитивно впливати на мовну свідомість своїх рідних, колег, знайомих і навіть випадкових співрозмовників: привчати їх цінувати мову, додержуватися літературних норм, заохочувати до певної лінії мовної поведінки.*

5. *Загострене почуття відповідальності за мову.*

6. *Лінгвістичні знання – складник наукового світогляду.*

7. *Спроможність самостійно аналізувати мовну дійсність, виробляти й обґрунтовувати власні оцінки.*

8. *Тонке мовне чуття – на правильну вимову, сполучення слів, побудову речень тощо.*

9. *Індивідуальні особливості мовлення.*

10. *Повага до мовної норми. Мовна норма – стійка потреба, внутрішній регулятор мовної діяльності (свідоме вживання правильної мовної норми).*

11. *Здоровий консерватизм – норми краще не порушувати, а берегти й удосконалювати.*

*12. Самоконтроль за правильним мовленням.*

*13. Прагнення до постійного мовного самовдосконалення.*

*14. Здатність відчувати красу мови, її вишуканість і довершеність.*

*15. Свідома мовоприхильність, цікавість до мовного життя.*

*16. Опірність до мовного безкультур'я та нігілізму.*

*17. Рідномовна стійкість.*

*18. Дотримання етики міжмовних стосунків. Мовна солідарність (За П. Селігеєм).*

**4.** Які чинники впливають на рівень мовленнєвої культури людини.

**5.** У запропонованому тексті поясніть орфограми та пунктограми, поставте наголоси над словами. *Усунути деформацію мови, очистити її від спотворень, повернути нашій мові справжню красу – це справа честі всіх нас, і старших, і молодих, це природний обов'язок кожного перед незалежною, вільною Україною. Адже і мовою нації визначається моральне здоров'я народу, його розвиненість, культурність. Все це також визначатиме образ і творчу спроможу України в сім'ї цивілізованих демократичних держав (О. Гончар).*

**6.** Випишіть ключові слова до теми, поясніть їхні значення.

**7.** Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3-5 завдань).

**8.** Запропонуйте у список літератури наукові, науково-популярні джерела до поданої теми, що вийшли друком за останні 5 років.

## Тема 2

### Усне мовлення – найважливіша форма існування мови як засобу спілкування. Специфіка усного мовлення вчителя

#### План

1. Загальна характеристика усного мовлення.
2. Різновиди усного літературного мовлення.
3. Роль ситуативних чинників в усному мовленні.
4. Спільні та відмінні риси усного та писемного мовлення.
5. Мистецтво слухати і чути – важливі елементи теорії і практики комунікації.
6. Мовчання як комунікативна одиниця.
7. Рекомендації щодо техніки усного мовлення
8. Особливості усного мовлення вчителя.

#### *Література*

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : [250 000 сл. та словосполучень з дод. та допов.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2009.
2. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.
3. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2, доп.]. Київ : КММ, 2019.
4. Левчук І. П., Матящук Л. А. Основи культури мовлення: особливості, поради, роздуми : [навч. довід.]. Луцьк : Вежа-Друк, 2017.
5. Літературна норма і мовна практика : [монографія] / [С. Я. Єрмоленко та ін.]; за ред. С. Я. Єрмоленко. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013.
6. Мельник І. А. Слушні поради з культури усного та писемного мовлення для державних службовців і не тільки. Рецензія на навчальне видання : Левчук І., Матящук Л. Основи культури мовлення : особливості поради, роздуми : [навч. довід.]. Луцьк, 2017.

164 с. *Дивослово*. 2018. № 3. Режим доступу URL: <https://dyvoslovo.com.ua/wp-content/uploads/2018/03/15-0318.pdf>

7. Мельник І. А. Формування високої мовної культури майбутніх учителів-словесників під час вивчення дисципліни «Правописна та культуромовна компетентності вчителя». *Волинь філологічна : текст і контекст : зб. наук. пр.* / упоряд. Т. П. Левчук. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2020. Вип. 30.

8. Сербенська О. А. Культура усного мовлення : Практикум : [навч. посібник]. Київ : Центр навчальної літератури. 2004.

9. Сербенська О. А. Голос і звуки рідної мови. Львів : Априорі, 2020.

10. Струганець Л. В. Мовнокомунікативна компетентність учителя-лідера : [навч. посібник]. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016.

11. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

12. Фаріон І. Д. Мовна норма : знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : [монографія]. [ вид. 3-є, доп.]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013.

13. Фаріон І. Д. Мовна норма: пошук істини (навчальне видання) : [посібник]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2017.

### ***Питання для самоперевірки***

1. У загальних рисах схарактеризуйте усне мовлення.
2. Схарактеризуйте різновиди усного літературного мовлення.
3. Визначте роль ситуативних чинників в усному мовленні.
4. Опишіть спільні та відмінні риси усного та писемного мовлення.
5. Що означає для Вас мистецтво слухати і чути?
6. Чому мовчання є комунікативною одиницею?

7. Подайте рекомендації щодо техніки усного мовлення
8. Які особливості усного мовлення вчителя?

### **Завдання:**

1. Підготуйте презентації (12–15 слайдів) або виступи на одну із запропонованих тем: *«Специфіка усного мовлення вчителя», «Моє мовне середовище», «Українські говірки як середовище функціонування усного мовлення».*

2. На конкретних прикладах проаналізуйте манеру мовлення будь-якої публічної особи. Що Вам подобається / не подобається в манері її спілкування?

3. Як ви розумієте вислови: *«Заговори, щоб я тебе побачив», «Вмієш сказати – вмій і змовчати», «Через пізнання мови пролягає шлях до пізнання людини», «Мовчання – особливе мистецтво бесіди», «Мудро говорити – важко, а мудро мовчати – ще важче», «Вчи своїх дітей мовчати. Говорити вони навчаться самі», «Мовчання глибоке, мов Вічність, розмови суєтні, мов Час», «Найnudніші ті, хто не вміє мовчати. Останнім словом багатьох письменників мало би стати мовчання».*

4. До слова *говорити* доберіть синоніми (10 і більше). За Словником синонімів з'ясуйте відтінки в їхніх значеннях.

5. До лексеми *мовчати* доберіть 5–7 фразеологізмів. За Фразеологічним словником української мови поясніть їхні значення.

6. Пригадайте і запишіть 5–7 крилатих висловів, які віддзеркалюють погляд народу на вербальне спілкування.

7. Доповніть поданий ряд фразеологізмів на означення процесу мовлення. З'ясуйте їхні значення.

*Говорить, як шовком гаптує. Говорить, як три дні не їв. Торохтить, як порожня бочка....*

8. Завершіть вислови про мовлення: *Шабля рани́ть тіло, а слово - ...; Або розумне казати, або ...; Більше слухай ...; Лагідні слова роблять приятелів, а гострі слова – ...* Пригадайте й запишіть інші приповідки, у яких використано антитезу.

9. Створіть графічний організатор / здійсніть картографування тексту (на вибір) за прочитаним матеріалом «Мистецтво слухати – чути», «Мовчання як комунікативна одиниця» (монографія О. Сербенської «Голос і звуки рідної мови», с. 62–76).

10. У живому спілкуванні дотримуйтеся рекомендацій кінесолога. Виберіть п'ять, найприйнятніших для Вас?

1. Пам'ятаючи, що людське обличчя, особливо очі, мають виняткову виразність, треба намагатися бачити слухача і стояти перед ним так, щоб і він бачив добре ваше обличчя.

2. У всіх випадках живого спілкування треба залишатися природним, самим собою.

3. Жести, міміка мовця, зокрема лектора, учителя, тележурналіста повинні мати ознаки його індивідуальності, а не бути «запозиченими» у популярного артиста чи лектора.

4. Не варто хизуватися індивідуальністю – не можна бути однаковим у різних ситуаціях спілкування, «культивувати» до самозамилування свою манеру говорити.

5. Мовлення має бути змістовним, яскравим і емоційним, але не варто навязувати власних емоцій – їх треба викликати у слухача, тому, спілкуючись, слід бути щирим і природним. У цьому полягає й естетика спілкування.

6. Природні можливості людського голосу, його тембр, темп мовлення у поєднанні з мімікою і жестами творитимуть виразність мовлення, якщо будуть підпорядковуватися усвідомленій меті спілкування і якщо тексту мовлення цілком віритиме його інтерпретатор.

7. Надмірна жестикуляція, невиправдана міміка з'являються, коли мовлення бідне, неточне. А оскільки міміка і жести лише допомагають слову, то слід опанувати багатство мови – словникове, структурно-інтонаційне, акцентуаційне тощо.

8. Оскільки стриманість є ознакою вихованості, то, прагнучи до високого ступеня вихованості, слід остерігатися, щоб стриманість не

переросла у скованість, адже мистецтво живого мовлення потребує невимушеності у вираженні думки і почуттів.

9. Варто запам'ятати цінні поради класичної риторики: коли хочеш переконати слухача або читача в правдивості запропонованої теми, треба, щоб:

- а) слово було зрозумілим;
- б) тема була переконливо обгрунтована;
- в) мовлення багатим, правильним і приємним;

г) той, хто хоче бути бажаним співрозмовником, повинен багато знати, особливо історію, філософію, етику й естетику.

10. Слід тренувати слух, щоб тонко відчувати й чуже, і власне слово. Тренувати варто і свої почуття, щоб уміти їх і стримувати, і виявляти в рамках пристойності, етики. Це допоможе вправно володіти психологічними жестами (цит. за посібником О. Сербенської *Культура усного мовлення*).

11. Випишіть ключові слова до теми, поясніть їхні значення.

12. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).

### **Тема 3**

#### **Невербальні засоби усного мовлення педагога**

##### **План.**

1. Наука про невербальні засоби спілкування.
2. Універсальне й ідіоетнічне в усному мовленні.
3. Класифікація невербальних засобів спілкування.
4. Аналіз акустичних засобів спілкування.
5. Характеристика оптичних засобів спілкування.
6. Застосування невербальних засобів спілкування в роботі вчителя.
7. Значення інтонації та інших акустичних засобів в усному мовленні педагога.
8. Використання оптичних засобів спілкування в учительській практиці

## *Література*

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити : [навч. посіб.]. [3-є вид., допов. і перероб.]. / [О. Сербенська та ін.] ; за заг. ред. О. Сербенської. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2019.
2. Ботвина Н. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділового спілкування. Київ : АртЕк, 2000.
3. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.
4. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2, доп.]. Київ : КММ, 2019.
5. Корніяка О. Мистецтво гнучкості. Київ : Либідь, 1995.
6. Левчук І. П., Матящук Л. А. Основи культури мовлення: особливості, поради, роздуми : [навч. довід.]. Луцьк : Вежа-Друк, 2017.
7. Мельник І. А. Слушні поради з культури усного та писемного мовлення для державних службовців і не тільки. Рецензія на навчальне видання : Левчук І., Матящук Л. Основи культури мовлення : особливості поради, роздуми : [навч. довід.]. Луцьк, 2017. 164 с. *Дивослово*. 2018. № 3. Режим доступу URL: <https://dyvoslovo.com.ua/wp-content/uploads/2018/03/15-0318.pdf>
8. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. Львів, 2001.
9. Сербенська О. А. Культура усного мовлення : Практикум : [навч. посібник]. Київ : Центр навчальної літератури. 2004.
10. Сербенська О. А. Голос і звуки рідної мови. Львів : Апріорі, 2020.
11. Содомора А. Рука. *Просценіум*. 2002. № 1, № 2.
12. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

13. Фаріон І. Д. Мовна норма : знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : [монографія]. [ вид. 3-є, доп.]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013.

14. Фаріон І. Д. Мовна норма: пошук істини (навчальне видання) : [посібник]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2017.

### *Питання для самоперевірки*

1. Що таке невербальні засоби спілкування?
2. Окресліть специфіку універсального й ідіоетнічного в усному мовленні.
3. Як можна класифікувати невербальні засоби спілкування?
4. Проаналізуйте акустичні засоби спілкування.
5. Схарактеризуйте оптичні засоби спілкування.
6. Яку роль відіграють невербальні засоби спілкування в роботі вчителя?
7. Яка роль інтонації та інших акустичних засобів в усному мовленні педагога?
8. Яке значення мають оптичні засоби спілкування в учительській практиці?

### *Завдання:*

1. Підготуйте виступ (до трьох хвилин, тему оберіть самостійно на основі запропонованої для опрацювання літератури).

2. Ознайомтеся з класифікацією невербальних засобів спілкування. Який ефект можливий від їхнього використання? Якими з перелічених ЗС, на ваше переконання, варто послуговуватися вчителю у професійній діяльності?

1) оптичні засоби спілкування: жести, міміка, поза, хода, контакт очей, одяг, косметика;

2) акустичні: темп мовлення, тембр голосу, висота голосу, сила голосу, паузи, інтонація;

3) тактико-кінетичні: дотик, потиск руки, поцілунок;

4) ольфакторні: запах тіла, запах косметики тощо;

5) просторово-часові: відстань між співбесідниками, тривалість контакту, ступінь пунктуальності в часі (цит. за О. Сербською *Культура усного мовлення*).

3. На конкретних прикладах проаналізуйте манеру невербального спілкування улюбленого вчителя. Що Вам подобається / не подобається в манері його спілкування?

4. Які невербальні засоби співбесідника засвідчують зацікавленість, увагу, доброзичливість, повагу, спокій? А які навпаки – неспокій, неуважність, роздратування, зневагу, байдужість, злобу? Докладно схарактеризуйте їх.

5. Чи погоджуєтесь Ви з думкою Д. Ревуцького? Аргументуйте свою відповідь.

*Характерний тембр, потрібний нам для якого-небудь випадку, народжується в нас лише після того, як ми своєму обличчю надамо правдивої для цього випадку міміки... Правдива міміка викликає правдиві інтонації, правдивий тембр...*

6. Прочитайте уважно уривок із тексту А. Содомори «Рука», доповніть його своїми міркуваннями. Поясніть пунктограми, запропонуйте альтернативні розділові знаки. Складіть розповідь на одну із запропонованих тем: «Очі», «Голова», «Нога», «Усмішка», «Погляд» тощо.

*І якщо очі – дзеркало душі, то руки – її тлумачі. Дивніші, ніж язик, що навчився говорити. І навіть, коли мовою володіємо досконало, без рук, які теж промовисті, не обходимося. Рука кличе, рука проганяє. Рукою привітно махаємо, рукою погрожуємо. Руками розводимо, руки опускаємо. Руками сплескуємо чи хапаємося за голову. Руки схрещуємо на грудях, переплітаємо, заломлюємо, ламаємо, складаємо до молитви. Руки зводимо до неба, закладаємо за спину, потираємо від задоволення, плещемо в долоні. Руки подаємо назустріч, руками – відсахуємося. Руками закриваємо обличчя, аби не бачити; дивимося з-під долоні – аби краще бачити... У кожному русі – стан душі, вияв бажання, волі... Навіть голосуємо руками. Бо рука*

– то голос. Коли мовчимо – говорять руки. Вони, як і душа, рідко бувають непорушними. Хіба що при молитві: долонею до долоні, пальцем до пальця. Але ця непорушність, повторюємо, – не бездіяльна, бо й по руках, не розпорошуючись, молитовна енергія струмить угору, до Всевишнього...

Хрестимося правицею, а далі складаємо до молитви і правицю, і лівицю. Тут вони рівноправні, єдині. Але це – молитва. В житті ж, буває, права рука не відає, що творить ліва. Роздвоюємося. Втрачаємо єдність самі з собою...

Рука сіяча, рука гладіатора. Рука скрипаля, рука каменяра. Рука жонглера, рука весляра. Рука диригента, рука маляра... Рука на кермі, на живчику, на Євангелії... Рука, що виводить першу літеру, рука – що пише заповіт... Рука в кишені, рука – до кишені... руки, руки, руки... Виліплюючи їх – самі лише руки – Роден ліпив саме життя, найвиразніший, найкрасномовніший його вияв.

**7.** За Словником фразеологізмів доберіть по п'ять стійких висловів, до складу яких входять лексеми *рука (руки)*, *нога (ноги)*, *голова*, *око (очі)*, *посмішка (усмішка)*, *цілунок (поцілунок)*. Витлумачте їхні значення, складіть із ними речення.

**8.** Пригадайте і запишіть фразеологізми або висловлювання відомих людей про невербальне спілкування (5–7).

**9.** Випишіть ключові слова до теми, поясніть їхні значення.

**10.** Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).

**11.** Запропонуйте у список літератури наукові чи науково-популярні джерела до теми «Невербальні засоби спілкування».

**Тема 4**  
**Мовний етикет – невід’ємний складник культури**  
**мовлення вчителя**

**План**

1. Поняття про мовний етикет.
2. Мовний етикет і ментальність українців.
3. Мовний етикет вчителя.
4. Типові етикетні ситуації.
5. Парадигма мовних формул.
6. Використання стандартних мовних формул у вчительській практиці.
7. Вплив мовлення педагога на формування мовного етикету учнів в ЗЗСО.

***Література***

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити : [навч. посіб.]. [3-є вид., допов. і перероб.]. / [О. Сербенська та ін.] ; за заг. ред. О. Сербенської. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2019.
2. Білавич Г., Вацеба В. Як формувати мовленнєвий етикет молодших школярів? : [навчальний посібник]. Івано-Франківськ, 2020.
3. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. Київ: Рідна школа, 1998.
4. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.
5. Гайович Г.В. Поняття “мова”, “мовлення”, “етикет” у сучасному українському діловому середовищі. *Фокус мови* : науково-практичний журнал. 2010. № 1.
6. Кулішенко Л. Мовленнєвий етикет та ментальність українців. *Світогляд – Філософія – Релігія*. 2013. Вип. 4.
7. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2, доп.]. Київ : КММ, 2019.

8. Луца В. М. Мовленевий етикет і ментальність українців : *Педагогічні науки*. 2017. Т.1. №76.
9. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. Київ : Знання, 2006.
10. Стахів М. Український комунікативний етикет : навч.-метод. посіб. Київ : Знання, 2008.
11. Сербенська О. А. Культура усного мовлення : Практикум : [навч. посібник]. Київ : Центр навчальної літератури. 2004.
12. Сербенська О. А. Голос і звуки рідної мови. Львів : Априорі, 2020.
13. Стельмахович М. Український мовленнєвий етикет. *Дивослово*. 1998. №3.
14. Струганець Л. Мовнокомунікативна компетентність лідера в освітній галузі (теоретичний ракурс). *Університети і лідерство*. 2015. № 1. С. 52-55. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/univlead\\_2015\\_1\\_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/univlead_2015_1_13)
15. Струганець Л. В. Мовнокомунікативна компетентність учителя-лідера : [навч. посібник]. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016.
16. Струганець Л. В., Струганець Ю. Б. Вербальний континуум української мови : [навч. посібник]. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018.
17. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.]. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.
18. Чак Є Мовий етикет і ...займенник. *Мовознавство*. 1996. №4.
19. Шутова М.О. Мовленнєвий етикет як система координат у міжособистісній і міжкультурній комунікації. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. 2013. Том 16. № 1.

### *Питання для самоперевірки*

1. Що являє собою мовний етикет?
2. Як пов'язаний мовний етикет українців з їхньою ментальністю?
3. У чому особливість мовного етикету вчителя?
4. Схарактеризуйте типові етикетні ситуації.
5. Окресліть парадигму мовних формул.
6. Які стандартні мовні формули варто використовувати в учительській практиці?
7. Який вплив має мовлення педагога на формування мовного етикету учнів в ЗЗСО?

### *Завдання:*

1. Пригадайте і проаналізуйте особливості мовлення Ваших шкільних вчителів. Що Вам подобалося / не подобалося в манері їхнього спілкування?

2. Прочитайте текст і висловіть свої міркування щодо доцільності вибору займенників **Ви** чи **Ти** між учасниками освітнього процесу.

#### **Ви-спілкування і ти-спілкування**

Це важливі ознаки комунікативної компетенції людини, володіння нею мовленнєвим етикетом. Вони притаманні щоденній неофіційній комунікації. Неглибоке знайомство в одних випадках і неблизькі довготривалі стосунки – в інших вимагають уживання ввічливого «ви». Крім того, ви-звертання свідчить про повагу учасників спілкування. У середовищі неосвічених і малокультурних людей ти-спілкування є більш прийнятною формою соціальної взаємодії.

Іноді вважають, що ти-спілкування – це вияв душевної і духовної близькості й перехід на ти-спілкування є спробою інтимізації стосунків. Однак у випадках ти-спілкування з чужими людьми часто втрачається відчуття унікальності особистості й неповторності міжособистісних зв'язків.

Паритетні стосунки в спілкуванні передбачають можливість вибору ти- спілкування або ви-спілкування залежно від нюансів соціальних ролей і психологічної дистанції між партнерами (Ф. Бацевич).

**3.** Пригадайте і запишіть 5 крилатих висловів, що віддзеркалюють погляд на мовний етикет.

**4.** Прочитайте прислів'я і на їхній основі сформулюйте правила мовленнєвого етикету: *Вмієш сказати – вмій і змовчати; Мудро говорити – важко, а мудро мовчати – ще важче; Від красних слів язик не відсохне; Дорожчий привіт, ніж обід; М'які слова і камінь крушать; Коли хочеш що сказати, то подумай, як почати.*

**5.** Пригадайте і запишіть, які мовні формули доцільно застосовувати під час вітання в різних комунікативних ситуаціях, враховуючи вік, стать, соціальне становище співрозмовника.

**6.** Які мовні формули варто використовувати під час прощання з учнями, колегами, друзями, керівником установи тощо.

**7.** Письмово доповніть запропоновані нижче мовні формули, усно поясніть, яку етичну функцію вони виконують: *1. Дозвольте, будь ласка... 2. Будьте ласкаві, скажіть... 3. Будь ласка, поясніть... 4. Допоможіть, будь ласка... 5. Вибачте, дозвольте запитати... 6. Покличте, будь ласка... 7. Якщо Ваша ласка, зателефонуйте...*

**8.** Зредагуйте за потреби запропоновані мовні формули. З'ясуйте, в яких етикетних ситуаціях ними варто послуговуватись?

*1. Я називаюся Петром. 2. Моя фамілія Мамчич. 3. Вітаю з наступаючими Різдвяними святами. 4. Вибачте мене. 5. Дякую Вас. 6. Дозвольте представитися. 7. До зустрічі через пару днів. 8. Усього Вам самого найкращого. 9. Ви вірно відповіли 10. Вибачаюсь, але тут Ви не праві.* Запропонуйте мовні формули, які Ви використовуєте в різних ситуаціях спілкування.

**9.** Послуговуючись необхідними мовними формулами, напишіть вітальну листівку (до Дня вчителя, до ювілею школи тощо).

**10.** Випишіть ключові слова до теми, поясніть їхні значення. Перекладіть їх з української мови на польську, порівняйте звуковий склад слів.

**11.** Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).

**12.** Запропонуйте у список літератури наукові, науково-популярні джерела до теми «Мовний етикет вчителя».

## Тема 5

### Фонетика – наука про звукову будову мови. Фонетична і графічна компетентність педагога

#### План

1. Звуковий склад мови – феномен національної культури.
2. Основні властивості людського голосу.
3. Артикуляційні, акустичні, функційні та ін. особливості звуків.
4. Будова мовного апарата. Активні та пасивні мовні органи.
5. Фази артикуляції окремого звука.
6. Правильне дихання – основа доброго голосоутворення.
7. Поняття про артикуляційну базу.
8. Артикуляційно-акустична класифікація голосних звуків:
  - а) за участю губ;
  - б) за ступенем підняття спинки язика;
  - в) за місцем артикуляції.
9. Артикуляційно-акустична характеристика приголосних звуків:
  - а) класифікація приголосних за місцем творення;
  - б) характеристика приголосних за способом творення;
  - в) характеристика приголосних за звучністю;
  - г) класифікація приголосних за акустичним враженням.
10. Палаталізація приголосних:
  - а) класифікація приголосних за ступенем вияву м'якості;
  - б) позиції пом'якшення приголосних.
11. Поняття про фонетичну компетентність.
12. Поняття про графіку. Співвідношення між звуками і буквами .
13. Графічна (буквена) і фонетична компетентність у професійній діяльності вчителя.

#### *Література*

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.

2. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : [навчально-методичні рекомендації до виконання практичних завдань і самостійної роботи для студентів галузі знань 03 Гуманітарні науки, 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта (мова і література (польська)), освітньо-професійної програми «Мова та література (польська). Переклад. Польська мова», «Середня освіта. Польська мова»]. Луцьк : Надстир'я, 2020.

3. Мельник І. А. Формування високої мовної культури майбутніх учителів-словесників під час вивчення дисципліни «Правописна та культуромовна компетентності вчителя». *Волинь філологічна : текст і контекст : зб. наук. пр.* / упоряд. Т. П. Левчук. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2020. Вип. 30.

4. Сербенська О. А. Голос і звуки рідної мови. Львів : Априорі, 2020.

5. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана.– К.: Літера ЛТД, 2011.

6. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка : Практикум : [навч. посіб.] / [за ред. М.М. Фащенко]. Київ : ВЦ «Академія», 2010.

7. Фаріон І. Д. Мовна норма : знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : [монографія]. [вид. 3-є, доп.]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013.

**Ключові поняття:** вокалізм, консонантизм, голосні звуки, лабіалізовані звуки, нелабіалізовані звуки, приголосні звуки, губні, язикові, глоткові, зімкнені, щілинні, дрижачі, сонорні, шумні, дзвінкі, глухі, шиплячі, свистячі, м'які (палатальні), напівм'які (напівпалаталізовані) звуки, артикуляція, екскурсія, витримка, рекурсія.

### *Питання для самоперевірки*

1. Які артикуляційно-акустичні особливості голосних і приголосних звуків?
2. Назвіть складники мовного апарату.
3. Які мовні органи є активними, а які – пасивними? Чому?
4. На які групи класифікують голосні за участю губ?
5. Як розподіляють голосні за ступенем підняття спинки язика та за місцем артикуляції?
6. З'ясуйте особливості артикуляції голосного **И**.
7. За якими ознаками диференціюються приголосні в українській мові?
8. Вкажіть на особливості класифікації приголосних за способом творення.
9. На які групи розподіляють приголосні за місцем творення?
10. Схарактеризуйте приголосні за звучністю.
11. Схарактеризуйте приголосні за акустичним враженням.
12. У чому полягають особливості диференціації приголосних за ступенем вияву м'якості?
13. Що являє собою фонетична компетентність?
14. Що вивчає графіка? Яке співвідношення між звуками і буквами?
15. Яке значення графічної та фонетичної компетентності у професійній діяльності вчителя?

### **Завдання:**

**1.** Запишіть текст фонетичною транскрипцією, встановіть звуковий склад слів. Схарактеризуйте звуки за схемою: **голосні:** 1) за участю губ: лабіалізований чи нелабіалізований; 2) за ступенем підняття спинки язика: високе, високо-середнє, середнє чи низьке; 3) за місцем артикуляції: передній, середній чи задній ряд; **приголосні:** 1) за участю голосу і шуму: шумний чи сонорний; шумний: дзвінкий чи глухий; 2) за за місцем артикуляції: губний, язиковий чи глотковий; губний: губно-губний чи губно-зубний; язиковий: передньо-, середньо-, задньоязиковий; 3) за способом артикуляції: зімкнені, щілинні чи дрижачі; 4) за акустичним враженням: шиплячі чи свистячі; 5) за твердістю і м'якістю: тверді, м'які (палаталізовані) і напівм'які (напівпалаталізовані):

*Різні форми людського пізнання оречевлюються в мові, існують завдяки мові. Мова розповідає нам про світ. Що ж може вона розказати про саму себе? Інтерес до мови та її історії зростає в періоди, коли для народу особливо гострим виявляється питання збереження його самобутності, культурної та мовної пам'яті.*

*Українці називають маленьку дитину, яка не вміє говорити, яка не мовить, немовлям. У житті народу, нації немає такого дитинства без мови, бо з того часу, як народ усвідомлює свою окремішність, свою «інакшість», він уже є мовою. Він засвідчує своє буття, існування в мові. Спільна мова, об'єднуючи людей в етнічну спільноту, водночас є основою виникнення в кожного особливого відчуття належності до одного родовідного кореня, до однієї культури (С. Єрмоленко).*

**2.** За Словником лінгвістичних термінів поясніть значення ключових понять (письмово). Перекладіть зазначені терміни з української на польську мову, порівняйте звуковий склад слів.

**3.** Знайдіть у кожному рядку «зайвий» звук. З'ясуйте, чому він випадає з ряду:

1. [б], [р], [м], [в], [л], [ф].

2. [в], [м], [н], [л], [р], [й], [б].

3. [ж], [з], [с], [дз], [ц].

4. [б], [п], [з], [ж], [д], [г].

4. У поданому тексті схарактеризуйте приголосні за ступенем вияву м'якості, підкресліть приголосні, що не утворюють співвідносних пар за твердістю/ м'якістю. Чи погоджуєтеся ви з міркуванням О. Сербенської? Аргументуйте свою відповідь.

*В Україні, де тривалий час свою підступну роль виконує чужомовна експансія, де в мисленні значної частини чиновників (та й певної частини громадян) не розкодовано імперцину і радянину, де сутужно йдуть справи з виробленням державницької мовної політики і механізму її реалізації, по суті поглиблюється процес деформації звукового простору. Сучасні технічні засоби, серед яких мас-медіальним належить надзвичайно важлива роль. Повинні свідомо виправляти такі деформації, творити важливий для національної держави цілісний звуковий образ, усіяко плекаючи неповторність феномену нашого звукового мовлення (О. Сербенська).*

5. Прокоментуйте вислів В. Гумбольдта: «У звуках втілена об'єднана енергія народу». У чотири колонки розподіліть звуки за ступенем вияву звучності (голосні, приголосні: сонорні, дзвінкі, глухі).

6. «Не допускайте манірничання, «фальшивої інтелігентності» у вимові окремих звуків. Лишайтеся у мовленні самим собою, а не копіюйте якусь знаменитість чи власного кумира» (Н. Бабич). Чи погоджуєтеся Ви з міркуваннями вченої? Обґрунтуйте свою думку.

7. Як ви розумієте зміст крилатих висловів: «Заговори, щоб я тебе побачив», «Процес слухання аналогічний процесові пізнання», «Мати змогу слухати – це здатність, а вміти чути – талант, який потрібно розвивати».

8. Підготуйте презентацію на тему «Звуки – національні коди».

9. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).

## Тема 6

### Основні параметри милозвучності української мови.

#### Ортоепічна компетентність

1. Поняття милозвучності.
2. Особливості повнозвучної вимови голосних.
3. Специфіка вимови приголосних звуків. Вимова сполук приголосних.
4. Особливості вимови чужомовних слів
5. Асиміляція, її види:
6. Спрощення в групах приголосних.
7. Подовження в групах приголосних. Інші звукові процеси.
8. Основні правила складоподілу в усному мовленні.
9. Поняття про орфоепічну компетентність.
10. Ортоепічна компетентність педагога.
11. Типові ортоепічні помилки у мовленнєвій практиці вчителя, шляхи їх подолання.
12. Ортоепічний словник, його структура. Значення ортоепічного словника в роботі педагога.

#### *Література*

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.
2. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.
3. Головащук С. І. Словник наголосів : понад 20 000 слів. Київ : Наук. думка, 2008.
4. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення / [2-е вид., істотно допов.]. Київ : КММ, 2019.
5. Літературна норма і мовна практика : [монографія] / [С. Я. Єрмоленко та ін.]; за ред. С. Я. Єрмоленко. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013.

6. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : [навчально-методичні рекомендації до виконання практичних завдань і самостійної роботи для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта (мова і література (польська)), освітньо-професійної програми «Мова та література (польська). Переклад. Польська мова», «Середня освіта. Польська мова»]. Луцьк : Надстир'я, 2020.

7. Мельник І. А. Формування високої мовної культури майбутніх учителів-словесників під час вивчення дисципліни «Правописна та культуромовна компетентності вчителя». *Волинь філологічна : текст і контекст : зб. наук. пр.* / упоряд. Т. П. Левчук. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2020. Вип. 30.

8. Сербенська О. А. Культура усного мовлення : Практикум : [навч. посібник]. Київ : Центр навчальної літератури. 2004.

9. Сербенська О. А. Голос і звуки рідної мови. Львів : Априорі, 2020.

10. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана.– К.: Літера ЛТД, 2011.

11. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка : Практикум : [навч. посіб.] / [за ред. М.М. Фащенко]. Київ : ВЦ «Академія», 2010.

12. Українська мова : Енциклопедія / [редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін.]. [4-е вид. випр. і допов.]. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2013.

13. Орфоепічний словник української мови : У 2 т. [уклад. М. Пешак та ін.]. Київ : Довіра, 2003.

14. Фаріон І. Д. Мовна норма : знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : [монографія]. [ вид. 3-є, доп.]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013.

15. Фаріон І. Д. Мовна норма: пошук істини (навчальне видання) : [посібник]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2017.

### **Питання для самоперевірки**

1. Що таке милозвучність?
2. У чому особливості повнозвучної вимови голосних?
3. У чому специфіка вимови приголосних звуків та вимови сполук приголосних?
4. У чому особливості вимови чужомовних слів?
5. Схарактеризуйте асиміляцію, її види.
6. Окресліть спрощення в групах приголосних.
7. У чому специфіка подовження в групах приголосних? Які ще звукові процеси Вам відомі?
8. Окресліть основні правила складоподілу в усному мовленні.
9. Що являє собою ортоепічна компетентність?
10. У чому особливості ортоепічної компетентності педагога?
11. Які типові ортоепічні помилки у мовленнєвій практиці вчителя, шляхи їх подолання?
12. У чому специфіка ортоепічного словника, його структури? Яке значення ортоепічного словника в роботі педагога?

### **Завдання:**

1. *«У мові бачать лише звуки, а не думку, а тому задля чистої вимови розпочинають вивчення іноземної мови ледве що не з пелюшок і, як у часи «Недоросля», довіряють дітей Вральманам. Так із дітей з належними здібностями витворюються напів ідіоти, живі пам'ятники безглуздя і душевного холопства»* (О. Потебня). Прокоментуйте міркування відомого мовознавця.

2. Виразно прочитайте фрагмент тексту, дотримуючись чинних орфоепічних норм. Підкресліть слова, у яких вимова і правопис не збігаються. Поясніть пунктограми.

*Наука про звуки стає цінною відтоді, коли два або кілька елементів опиняються у внутрішній взаємозалежності; адже варіації одного елемента означають варіації іншого* (Ф. де Сосюр).

**3.** Створіть графічний організатор / здійсніть картографування тексту (на вибір) за прочитаним матеріалом «Процеси уподібнення приголосних як порушення норми» (с. 42–45) (монографія І. Д. Фаріон «Мовна норма : знищення, пошук, віднова...»).

**4.** Подані слова запишіть фонетичною транскрипцією. З'ясуйте, які звукові явища зумовили невідповідність між написанням і вимовою: *отже, як же, міг би, нігті, злізши, ось де, криворіжці, пісня, любов, легкий, не спиться, з сіллю, з жалю, перемогти, анекдот*. Запропонуйте 5–7 прикладів асимілятивних явищ.

**5.** Які помилки допускають мовці, вимовляючи слова *різкий, казка, зозуля, сівба, ось де, ходжу, підживити, пішов, синій, книжка*.

**6.** Які помилки допускають, вимовляючи числівники *одинадцять, чотирнадцять, шістнадцять, шістсот*.

**7.** Випишіть ключові слова до теми, поясніть їхні значення (письмово). Перекладіть зазначені терміни з української на польську мову, порівняйте звуковий склад слів.

**8.** Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).

**9.** Схарактеризуйте спосіб побудови словникової статті в Орфоепічному словнику.

**10.** Які орфоепічні помилки найчастіше трапляються в мовленнєвій практиці вчителя?

**11.** Запропонуйте у список літератури наукові, науково-популярні джерела до поданої теми.

**Тема 7**  
**Наголос та його роль у СУЛМ.**  
**Акцентуаційна компетентність учителя**

**План**

1. Типи наголосу залежно від засобів виділення одиниць звучання.
2. Характер і функції українського наголосу.
3. Нормативне наголошування повнозначних частин мови.
4. Нормативне наголошування службових частин мови та вигуків.
5. Фонетичні слова. Поняття про проклітики та енклітики.
6. Специфіка наголошування складних слів.
7. Складні випадки наголошування чужомовних слів.
8. Подвійне наголошування слів у сучасній українській літературній мові.
10. Особливості діалектного та інтерферентного наголосів.
11. Формування акцентуаційної компетентності педагога.
12. Типові відхилення від акцентуаційних норм та способи їх усунення.
13. Словники наголосів, їх значення у професійній діяльності вчителя.

***Література***

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.
2. Варава Н. В. Наголошування складних слів // Культура слова. Київ, 1991. Вип. 41.
3. Винницький В. М. Українська акцентна система : становлення, розвиток. Львів : Біблос, 2002.
4. Головащук С. І. Складні випадки наголошення: Словник-довідник. Київ: Либідь, 1995.
5. Головащук С. І. Словник наголосів. Київ : Наук. думка, 2003.

6. Мельник І. А. Слушні поради з культури усного та писемного мовлення для державних службовців і не тільки. Рецензія на навчальне видання : Левчук І., Матящук Л. Основи культури мовлення : особливості поради, роздуми : [навч. довід.]. Луцьк, 2017. 164 с. *Дивослово*. 2018. № 3. Режим доступу URL: <https://dyvoslovo.com.ua/wp-content/uploads/2018/03/15-0318.pdf>

7. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : [навчально-методичні рекомендації до виконання практичних завдань і самостійної роботи для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта (мова і література (польська)), освітньо-професійної програми «Мова та література (польська). Переклад. Польська мова», «Середня освіта. Польська мова»]. Луцьк : Надстир'я, 2020.

8. Мельник І. А. Формування високої мовної культури майбутніх учителів-словесників під час вивчення дисципліни «Правописна та культуромовна компетентності вчителя». *Волинь філологічна : текст і контекст : зб. наук. пр.* / упоряд. Т. П. Левчук. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2020. Вип. 30.

9. Орфоепічний словник / [уклад. М. І. Погрібний]. Київ : Рад. шк., 1984.

10. Орфоепічний словник української мови : в 2 т. / НАН України, Ін-т укр. мови, Ін-т мовознавства імені О. О. Потебні. Київ : Довіра, 2001.

11. Пристай Б. Р. Подвійне наголошування в сучасній українській літературній мові // *Укр. мова і літ. в шк.* 1992. № 5/6.

12. Сербенська О. А. Культура усного мовлення : Практикум : [навч. посібник]. Київ : Центр навчальної літератури. 2004.

13. Сербенська О. А. Голос і звуки рідної мови. Львів : Апріорі, 2020.

14. Фаріон І. Д. Мовна норма : знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : [монографія]. [ вид. 3-є, доп.]. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013

15. Фаріон І. Д. Мовна норма: пошук істини (навчальне видання) : [посібник]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2017.

### *Питання для самоперевірки*

1. У яких аспектах досліджують наголос у сучасній мовознавчій літературі?

2. Які виокремлюють типи наголосу залежно від засобів виділення одиниць звучання?

3. Які функції виконує наголос у мові?

4. Вкажіть на особливості наголошування повнозначних частин мови?

5. Вкажіть на особливості наголошування службових частин мови?

6. У чому специфіка дублетних наголосів у сучасній українській літературній мові?

7. У чому особливості діалектного та інтерферентного наголосу?

8. Які Вам відомі типові відхилення від акцентуаційних норм?

9. Схарактеризуйте словники наголосів. У чому їх специфіка?

10. Чи повинен учитель послуговуватися словниками наголосів у професійній діяльності?

### *Завдання:*

1. Випишіть ключові поняття до теми, за Словником лінгвістичних термінів поясніть їхнє значення (письмово). Перекладіть їх з української мови на польську, порівняйте звуковий склад слів.

2. Укладіть словничок наголосів (складні випадки наголошування).

3. Поясніть значення слів, що різняться наголосом. За потреби використовуйте словник. Складіть з поданими словами речення.

Атлас – атлас, відомість – відомість, адресний – адресний, вигода – вигода, лікарський – лікарський, сім'я – сім'я, магістерський –

магістерський, прошу – прошу, шкода – шкода, якось – якось, ніяк – ніяк, ніде – ніде.

**4.** Користуючись словниками, доберіть слова, у яких наголос є: а) засобом розрізнення значень; б) засобом розрізнення форм (по 10 прикладів).

**5.** Поставте наголос у словах. З'ясуйте, які слова мають подвійне наголошення.

*Алфавіт, апостроф, весняний, висіти, вишиванка, відзначити, відповісти, водночас, договір, доповідач, доповісти, допоміжний, завжди, затишок, зокрема, користь, мабуть, оглядач, помилка, простий, ясний, вимога, навчання, монолог, діалог, асиметрія.*

**6.** Подані іменники поєднайте з числівниками **два, три, чотири**. Поставте наголоси, поясніть особливості наголошування.

*Брат, бібліотекар, товариш, дуб, раз, рік, князь, місяць, ложка, пісня, донька, дочка.*

**7.** Як Ви розумієте слова О. Сербенської? Прокоментуйте орфограми й пунктограми.

*Якраз звукова мова відіграє надзвичайно важливу роль – ще не зовсім пізнану й усвідомлену – в активізації біоритмів національного інстинкту, зміцненні психофізичної структури національного типу, в мобілізації суспільства на основі етнонаціоналізму.*

**8.** Чи погоджуєтеся Ви з міркуванням Я. Радевича-Винницького про те, що «*виразність артикуляції, як і розбірливість почерку, є однією з найперших вимог культури й етикетності мовлення*». Аргументуйте свою відповідь.

**9.** «*Не треба говорити так, як усі, «щоб не виділятися», треба звикнути до правильного наголосу і скрізь, з усіма говорити правильно. Тоді й «усі» поступово звикнуть і до квартал, і до феномен, і до експерт*», – зауважує відомий мовознавець А. Коваль. Чи погоджуєтеся Ви з думкою ученої?

**10.** Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).

**11.** Складіть 3–5 тестів до теми.

## Тема 8

### Лексикологія сучасної української мови.

#### Формування лексичної компетентності вчителя-словесника на тлі динаміки лексичної норми

##### План

1. Предмет і завдання лексикології сучасної української мови.
2. Типи лексичних значень слова.
3. Однозначні та багатозначні слова. Способи перенесення значень слів. Слова-символи.
4. Динаміка лексичної норми.
5. Лексична компетентність учителя-словесника.
6. Формування лексичної компетентності педагога на тлі динаміки лексичної норми.
7. Типові лексичні помилки в мовленні вчителя, шляхи їх подолання.

##### *Література*

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : [250 000 сл. та словосполучень з дод. та допов.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2009.
2. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.
3. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення / [2-е вид., істотно допов.]. Київ : КММ, 2019.
4. Літературна норма і мовна практика : [монографія] / [С. Я. Єрмоленко та ін.]; за ред. С. Я. Єрмоленко. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013.
5. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : [навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта (Українська мова і література), освітньо-професійної програми «Українська мова і література. Світова література». Луцьк : Надстир'я, 2020.

6. Словник української мови : в 11-ти т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

7. Словник української мови в 11 томах. Додатковий том : у 2-х кн. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.

8. Струганець Л. В. Мовнокомунікативна компетентність учителя-лідера : [навч. посібник]. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016.

9. Струганець Л. В., Струганець Ю. Б. Вербальний континуум української мови : [навч. посібник]. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018.

10. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С.О. Караман, О.В. Караман, М.Я. Плющ та ін.] ; за ред. С.О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.

11. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

12. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / [С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор] ; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001.

### *Питання для самоперевірки*

1. Чому слово є основною одиницею мови?
3. У чому особливості слова і поняття?
4. Що таке лексичне значення слова?
5. Які типи лексичних значень слова Вам відомі?
6. Які слова називають однозначними, а які – багатозначними?
7. Які є способи перенесення значень слів?
8. Що таке слова-символи?
9. У чому специфіка тлумачних словників?
10. Які вам відомі тлумачні словники?
11. Які чинники впливають на динаміку лексичної норми?
12. Які типові лексичні помилки трапляються в мовленні вчителя?

### **Завдання:**

1. Доберіть до теми ключові поняття, поясніть їхні значення і перекладіть на польську мову, порівняйте звуковий склад слів.

2. Із художніх, наукових або масмедійних текстів випишіть по 5 реченнєвих конструкцій із метафорами, метоніміями, синекдохами.

3. За тлумачними словниками поясніть значення 5 загальноживаних багатозначних та однозначних слів (будь-яких – на вибір), перекладіть їх на польську мову.

4. Наведіть приклади 5 слів-символів, перекладіть їх на польську мову.

5. Доповніть список літератури до практичного заняття самостійно дібраними науковими, науково-популярними чи іншими джерелами.

6. Прокоментуйте вислів П. Куліша «Мову поновлюватимуть великі писателі, а не лексикографи: себо тільки підсусідки і підпомошники великих писателів, і без їх пера нічогосінько не вдіють цілими академіями». Чи відповідає вимова і написання слів чинним нормам?

7. Виразно прочитайте текст, поясніть орфограми і пунктограми. Прокоментуйте, що мав на увазі автор? Про які події йдеться?

*Лунав вирок такого слова в словнику нема! Отже, йому не жити! Регламентация мови відповідала загальнодержавній регламентації життя. Разом з гнобленням духовного життя людини відбувалося і гноблення мови (П. Мовчан).*

8. Чи погоджуєтесь Ви з міркуванням Цицерона про те, що «...вміти правильно говорити ... ще не заслуга, а не вміти – вже ганьба, тому що правильне мовлення, по-моєму, не стільки достоїнство вправного оратора, скільки властивість кожного громадянина».

9. Чи погоджуєтесь ви з твердженням І.Світличного: «Словник – це мовний кодекс, мовний закон, обов'язковий для всіх, хто користується мовою в суспільно-державних сферах, і всі його вартості, і всі його вади довгі роки будуть для широкого загалу

нормою і законом, що формуватимуть мовну культуру народу...». Поясніть написання слів і постановку розділових знаків.

**10.** Замініть ненормативні слова та сполуки слів на нормативні: *байдуже відноситися, бігло ознайомитися зі змістом твору, будьте добрі, боліти за справу, нетерпеливий болільник, здавати іспити.* Доповніть ряд ненормативних сполук і замініть їх нормативними.

**11.** Які лексичні помилки трапляються у Вашому мовленні або в мовленні Вашого оточення? Замініть ненормативні слова на нормативні.

**12.** Запропонуйте 5 практичних завдань до теми.

**13.** Запропонуйте 5 тестів до теми.

## Тема 9

### Походження української лексики. Адаптація мовних запозичень та лексична компетентність учителя

#### План

1. Основні історичні шари лексики.
2. Лексичні запозичення з польської мови та інших слов'янських мов.
3. Старослов'янізми.
4. Лексичні запозичення з інших мов.
5. Українські слова в інших мовах.
6. Інтернаціоналізми та екзотизми.
7. Вплив новітніх запозичень на характер лексичної норми.
8. Іншомовна лексика в мовленні учителя-словесника.
9. Адаптація іншомовної лексики та мовна компетентність педагога

#### Література

1. Архипенко Л. М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів

у пресі кінця ХХ – початку ХХІ ст.) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Харків, 2005.

2. Бибик С. П. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання. Харків : ФОЛЮ, 2006.

3. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.

4. Вплив суспільних змін на розвиток української мови: монографія. Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк, Н. Ф. Клименко, В. І. Критська, Т. К. Пузирєва, Ю. В. Романюк; відп. ред. Є. А. Карпіловська. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.

5. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2, доп.]. Київ : КММ, 2019.

6. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. Київ : Вища шк., 1987.

7. Левчук І. П., Матящук Л. А. Основи культури мовлення : особливості, поради, роздуми : [навч. довід.]. Луцьк : Вежа-Друк, 2017.

8. Літературна норма і мовна практика : [монографія] / [С. Я. Єрмоленко та ін.]; за ред. С. Я. Єрмоленко. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013.

9. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : [навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта (Українська мова і література), освітньо-професійної програми «Українська мова і література. Світова література». Луцьк : Надстир'я, 2020.

10. Мельник І. А. Слушні поради з культури усного та писемного мовлення для державних службовців і не тільки. Рецензія на навчальне видання : Левчук І. Основи культури мовлення : особливості поради, роздуми : навч. довід. / І. Левчук, Л. Матящук. Луцьк, 2017. 164 с. Дивослово. 2018. № 3. Режим доступу URL: <https://dyvoslovo.com.ua/wp-content/uploads/2018/03/15-0318.pdf>

11. Сербенська О. А. Голос і звуки рідної мови. Львів : Априорі, 2020.
12. Словник української мови : в 11-ти т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
13. Словник української мови в 11 томах. Додатковий том : у 2-х кн. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.
14. Струганець Л. В. Мовнокомунікативна компетентність учителя-лідера : [навч. посібник]. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016.
15. Сучасна українська літературна мова : Лексика і фразеологія / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. Київ : Наук. думка, 1973.
16. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С.О. Караман, О.В. Караман, М.Я. Плющ та ін.] ; за ред. С.О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.
17. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / [С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор] ; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001.
18. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанвський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.
19. Фаріон І. Д. Мовна норма : знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : [монографія]. [ вид. 3-є, доп.]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013.
20. Фаріон І., Помилуйко-Недашківська Г., Бордовська А. Англізми і протианглізми : 100 історій слів у соціоконтексті : монографія (зі словником). Львів : Свічадо, 2023.

**Ключові поняття:** питома лексика, запозичена лексика, власне українська лексика, старослов'янізми, словники іншомовних слів.

### *Питання для самоперевірки*

1. Які Вам відомі основні історичні шари лексики?
2. Які особливості лексичних запозичень із польської мови та інших слов'янських мов?
3. Схарактеризуйте фонетичні та граматичні риси старослов'янських мов?
4. Які особливості лексичних запозичень з інших мов?
5. Які українські слова вживаються в інших мовах?
6. Що таке інтернаціоналізми та екзотизми?
7. Який вплив мають новітні запозичення на характер лексичної норми?
8. Чи варто вживати іншомовну лексику учителям-словесникам?

### *Завдання:*

1. Допишіть інші ключові поняття, дотичні до теми, поясніть значення всіх ключових понять і перекладіть їх на польську мову, порівняйте звуковий склад слів.
2. Із художніх, наукових, масмедійних текстів випишіть по 5 реченнєвих конструкцій у яких би була представлена лексика праїндоевропейського, спільнослов'янського, східнослов'янського та власне українського походження. За етимологічним словником поясніть їхнє значення, перекладіть на польську мову.
3. Із масмедійного дискурсу підберіть 10 реченнєвих конструкцій з іншомовними словами, що ввійшли в ужиток протягом останнього десятиріччя, поясніть їхнє значення.
4. Наведіть приклади 10 слів-полонізмів, що вживаєте у своєму мовленні.
5. Підготуйтеся до дискусії на тему: «Іншомовні слова: за чи проти».
6. Доповніть список літератури до практичного заняття самостійно дібраними науковими, науково-популярними чи іншими джерелами.

7. Чи погоджуєтеся Ви з міркуванням Б. Антоненка-Давидовича? Поясніть написання слів і постановку розділових знаків.

*...Перед тим, як позичити слово з іншої мови, треба дуже пильно, ретельно обнишпорити всі кишені своєї пам'яті й лише після того, як ви переконалися, що в жодній із них немає потрібного слова, звертайтеся до позиченого, але з обов'язковою умовою – підпорядкувати його законам своєї мови.*

8. Про який історичний період пише Ю. Шевельов та В. Цебенко? Прокоментуйте в тексті орфограми й пунктограми.

*Особливо люто знищено українські військові терміни – в армії більше, ніж будь-де, загрозовий був для більшовиків хоч би натяк на щось українське. Тут російські слова запроваджувано поспіль. **Чота** перетворилася на **взвод**, **багнет** став **штыком**, **шикуватися** замінено на **строїтися** і т. д.*

9. Які вам відомі незаконно вилучені слова та вислови, які сьогодні повернено до вжитку?

10. Замініть ненормативні слова та сполуки слів на нормативні: *відкритка, бувший чоловік, заключний концерт, клятва, возз'єднання, язва, підключати телефон, відпочиваючий, керуючий тощо.* Доповніть ряд ненормативних сполук і замініть їх нормативними.

11. До слів іншомовного походження доберіть українські відповідники: *маркетинг, гіпотеза, імідж, фінальний, ідентичний, електорат, прогрес, фактор* тощо. Доповніть ряд іншомовної лексики, запропонуйте українські відповідники.

12. Запропонуйте свої тести до теми (5–7).

13. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).

## Тема 10

### Лексика української мови з погляду стилістичного вживання. Формування лексичної компетенції вчителя на тлі стилістичної транспозиції лексики

#### План

1. Функційно-стильова диференціація лексики української мови.
2. Розподіл лексики української мови за сферами вживання.
3. Функціонування лексики, територіально обмеженої в ужитку (діалектизми), аспекти її вивчення.
4. Просторіччя. Жаргонізми, вульгаризми, арготизми та їхнє стилістичне використання.
5. Термінологічна лексика. Наукова та виробничо-технічна термінологія. Сфера поширення й функції термінів. Поняття терміносистеми.
6. Професіоналізми.
7. Стилiстична транспозиція лексики і сучасна лексична норма.
8. Уживання термінологічної лексики в мовленні вчителя.
9. Лексична компетентність учителя і стилістична транспозиція лексики.

#### *Література*

1. Бондар О. І. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.] / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. – К.: ВЦ «Академія», 2006.
2. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2-ге, істотно доп.]. Київ : КММ, 2019.
3. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності: (стилістика та культура мови). Київ : Довіра, 1999.
4. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. К.: Вища шк., 1987.

5. Кочан І. М. Термінологія : національна чи міжнародна? *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія : «Теоретичні засади термінознавства та лексикографії»*. 2009. № 648.

6. Лексика на перетині наукових парадигм : монографія / за ред. Л. Струганець ; Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018.

7. Панько Т., Кочан І., Мацюк Г. Українське термінознавство : підручник для студ. гуманітарних спец. вищих закладів. Львів : Вид-во «Світ», 1994.

8. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови. Київ : Вища шк., 1993.

9. Склад і структура термінологічної лексики української мови. [А. В. Крижанівська, Л. О. Симоненко, Т. І. Панько та ін.]. Київ : Наук. думка, 1984.

10. Ставицька Л. О. Короткий словник жаргонної лексики української мови. Київ : Критика, 2003.

11. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соц. диференціяція укр. мови / Л. О. Ставицька. Київ : Критика, 2005.

12. Струганець Л. В. Мовнокомунікативна компетентність учителя-лідера : [навч. посібник]. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016.

13. Струганець Л. В., Струганець Ю. Б. Вербальний континуум української мови : [навч. посібник]. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018.

14. Сучасна українська літературна мова : Лексика і фразеологія / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. Київ : Наук. думка, 1973.

15. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / [С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор] ; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001.

16. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанвський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

17. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019.

18. Фаріон І. Д. Мовна норма : знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : [монографія]. [ вид. 3-є, доп.]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013.

**Ключові поняття:** стилістично нейтральна лексика, стилістично забарвлена лексика, терміни, терміносистема, наукова термінологія, виробничо-технічна термінологія, просторічна лексика, діалектизми, жаргонізми, вульгаризми, арготизми, професіоналізми.

### *Питання для самоперевірки*

1. За якими ознаками здійснюється диференціація лексики української мови?

2. Яка лексика належить до стилістично-нейтральної, а яка – до стилістично забарвленої?

3. Які слова називають діалектизмами? У яких аспектах вони вивчаються?

4. Яка лексика належить до просторічної? Що таке жаргонізми, вульгаризми, арготизми? Яке їхнє стилістичне призначення?

5. Яку лексику називають термінологічною? В чому особливість наукової та виробничо-технічної термінології?

6. Яка лексика є професійною?

7. Які особливості вивчення лексики з погляду стилістичного вживання в школі?

8. Окресліть особливості вживання термінологічної лексики в мовленні вчителя.

9. Зясуйте вплив стилістичної транспозиції лексики на рівень лексичної компетентності вчителя.

## *Завдання*

1. Схарактеризуйте значення ключових понять, перекладіть їх на польську мову, порівняйте звуковий склад слів.

2. Із художніх, наукових, масмедійних текстів випишіть по 5 реченнєвих конструкцій з діалектизмами, професіоналізмами і термінами. За тлумачним словником поясніть їхні значення

3. Із масмедійного чи художнього дискурсу підберіть по 3 реченнєвих конструкції, у яких би були представлені просторіччя, жаргонізми, вульгарізми, та арготизми.

4. Наведіть приклади 10 слів-діалектизмів, які побутують у вашій місцевості.

5. Підготуйтеся до дискусії на тему: «Нецензурна лексика: за чи проти».

6. Доповніть список літератури до практичного заняття самостійно дібраними науковими, науково-популярними чи іншими джерелами.

7. Прокоментуйте міркування С. Єрмоленко? Поясніть орфограми і пунктограми.

*Культура мовлення починається із самоусвідомлення мовної особистості. [...] Вона зароджується й розвивається там, де носіям національної літературної мови не байдуже, як вона говорять і пишуть, як сприймається їхня мова в різних сферах суспільного спілкування, а також у контексті інших мов.*

8. Чи погоджуєтеся ви з міркуванням В. Русанівського? Прокоментуйте в тексті орфограми й пунктограми.

*Сьогодні культура і мова виявилися об'єднаними в царині духовних вартостей кожної людини і всього суспільства. Мабуть, ніхто не буде заперечувати, що в низькій культурі мови виявляються виразні ознаки бездуховності...*

9. Зредагуйте словосполучення: у випадку необхідності, хворіє коронавірусом, перша прем'єра, вільна вакансія, підйом угору, моя

*автобіографія, думки співпадають, відкрити книгу, по понеділках, по святах, підписка на газети.*

**10.** З'ясуйте, які з поданих слів та словосполучень належать до ненормативних. Замініть ненормативні слова та сполуки слів на нормативні: *вірний побратим, вірна відповідь, музична школа, музичні здібності, особисте посвідчення, особовий рахунок, трохи червонуватий, більш вищий, щонайкрасивіший, якнайкрасивіший, найбільш красивіший тощо.* Доповніть ряд ненормативних сполук і замініть їх нормативними.

**11.** Запропонуйте свої тести до теми (5–7).

**12.** Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).

## **Тема 11**

### **Багатство української лексики і лексична компетентність учителя**

#### **План**

1. Омоніми, їхні різновиди.
2. Синоніми. Типи синонімів. Синонімічний ряд. Стилiстична роль синонімів.
3. Антоніми, їх види. Антонімічні пари. Стилiстичні функції антонімів. Антитеза. Антономазія. Оксиморон. Перифраза.
4. Пароніми, їхні різновиди. Стилiстичні функції паронімів. Парономазія.
5. Уникнення штампів.
6. Характеристика словників синонімів, антонімів, омонімів, паронімів.
7. Використання зазначених словників у професійній діяльності вчителя.
8. Проблема міжмовної омонімії та паронімії, їхній вплив на рівень лексичної компетентності вчителя.

9. Лексична компетентність учителя-лідера та тлі багатства української лексики.

### *Література*

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : [250 000 сл. та словосполучень з дод. та допов.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2009.

3. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2-ге, істотно доп.]. Київ : КММ, 2019.

4. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності: (стилістика та культура мови). Київ : Довіра, 1999.

5. Левчук І. П., Матящук Л. А. Основи культури мовлення : особливості, поради, роздуми : [навч. довід.]. Луцьк : Вежа-Друк, 2017.

6. Літературна норма і мовна практика : [монографія] / [С. Я. Єрмоленко та ін.]; за ред. С. Я. Єрмоленко. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013.

7. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : [навчально-методичні рекомендації до виконання практичних завдань і самостійної роботи для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта (мова і література (польська)), освітньо-професійної програми «Мова та література (польська). Переклад. Польська мова», «Середня освіта. Польська мова»]. Луцьк : Надстир'я, 2020.

8. Словник паронімів української мови / упоряд. Олександра Сербенська. Львів : Видавництво «Апріорі», 2022.

9. Словник української мови : в 11-ти т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

10. Словник української мови в 11 томах. Додатковий том : у 2-х кн. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.

11. Струганець Л. Мовнокомунікативна компетентність лідера в освітній галузі (теоретичний ракурс). *Університети і лідерство*. 2015. № 1. С. 52-55. Режим доступу:

[http://nbuv.gov.ua/UJRN/univlead\\_2015\\_1\\_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/univlead_2015_1_13)

12. Струганець Л. В. Мовнокомунікативна компетентність учителя-лідера : [навч. посібник]. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016.

13. Сучасна українська літературна мова : Лексика і фразеологія / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. Київ : Наук. думка, 1973.

14. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С.О. Караман, О.В. Караман, М.Я. Плющ та ін.] ; за ред. С.О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.

15. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / [С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор] ; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001.

16. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

17. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019.

18. Фаріон І. Д. Мовна норма : знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : [монографія]. [ вид. 3-є, доп.]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013.

### ***Питання для самоперевірки***

1. У чому специфіка омонімії? Чим вона відрізняється від багатозначності? Які є різновиди омонімів?

2. Які слова називаються синонімами? Які типи синонімів? Що таке синонімічний ряд. Яка стилістична роль синонімів? У чому виявляються особливості використання синонімів у текстах різних стилів?

3. Які слова називаються антонімами? Які види антонімів? Які стилістичні функції антонімів? Що таке антитеза, антономазія, оксиморон, перифраза?

4. Які слова називаються паронімами? Які різновиди паронімів? Які стилістичні функції паронімів. Що таке парономазія?

5. У чому особливості словників синонімів, антонімів, омонімів, паронімів?

6. Яке значення цих словників у професійній діяльності вчителя-словесника?

7. У чому суть міжмовної омонімії та паронімії?

8. Окресліть особливості лексичної компетентності вчителя.

### **Завдання:**

1. Доберіть ключові поняття до теми, схарактеризуйте їхні значення, перекладіть на польську мову, порівняйте звуковий склад слів.

2. Із художніх, наукових, масмедійних текстів виписіть по 5 реченнєвих конструкцій. Доберіть до слів, уживаних у реченнях, можливі омоніми, синоніми, пароніми, антоніми. За Словниками синонімів, омонімів, паронімів поясніть їхні значення

3. Із масмедійного чи художнього дискурсу підберіть по 3 реченнєвих конструкції, у яких би були представлені оксиморон, антитеза, парономазія.

4. Наведіть приклади 5 міжмовних омонімів. З українськими відповідниками складіть речення.

5. Доповніть список літератури до практичного заняття самостійно дібраними науковими, науково-популярними чи іншими джерелами.

6. Прокоментуйте міркування Л. Костенко. Розставте розділові знаки і поясніть їх уживання. До слова **ефективний** доберіть синоніми, антоніми, пароніми.

*Ефективне не те що заперечує чуже а те що утверджує своє.*

7. Чи погоджуєтеся ви з міркуванням В. Стуса? Прокоментуйте в тексті орфограми, поясніть уживання розділових знаків.

*Освіта це вид гігієни. Письмо з помилками то як невмиті руки чи зуби. Теперішня людина тільки освічена.*

**8.** Зредагуйте словосполучення: у більшості випадків, у даний момент, у даний час, у деякій мірі, у другий раз, виписка з наказу. Доповніть ряд ненормативних сполук і замініть їх нормативними.

**9.** Із запропонованих слів утворіть словосполучення, правильно добираючи слова. Обґрунтуйте свій вибір.

*Виборний, виборчий (орган, закон). Відносини, відношення (міждержавні, семантичні). Військовий, воєнний (квиток, час). Водний, водяний (розчин, млин). Змістовий, змістовний (багатство, розмова). Зумовлений, обумовлений (договором, кліматом). Кампанія, компанія (дружна, посівний). Книжковий, книжний (шафа, стиль). Ознайомити, познайомити (зі станом справ, з людиною).*

**10.** Запропонуйте свої тести до теми (5–7)

**11.** Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).

## **Тема 12**

### **Активна та пасивна лексика. Формування лексичної компетентності вчителя відповідно до актуалізації та пасивізації лексичного складу української мови**

#### **План**

1. Особливості активної та пасивної лексики.
2. Зміни в словниковому складі сучасної української літературної мови.
3. Неологізми: загальнономовні, індивідуально-авторські.
4. Оновлення й унормування лексичного фонду сучасної української літературної мови.
5. Функціонування неологізмів в різностильових текстах.
6. Застаріла лексика: архаїзми, історизми.
7. Лексична компетентність вчителя на тлі актуалізації та пасивізації лексичного складу української мови.

## *Література*

1. Бондар О.І., Карпенко Ю.О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : [250 000 сл. та словосполучень з дод. та допов.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2009.
3. Вплив суспільних змін на розвиток української мови: [монографія]. Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк, Н. Ф. Клименко, В. І. Критська, Т. К. Пуздирєва, Ю. В. Романюк; відп. ред. Є. А. Карпіловська. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.
4. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2-ге, істотно доп.]. Київ : КММ, 2019.
5. Кондратенко Н. Неологізація сучасного українського політичного дискурсу : загальні тенденції. *Слов'янський збірник*. 2014. Вип. 18.
6. Літературна норма і мовна практика : [монографія] / [С. Я. Єрмоленко та ін.]; за ред. С. Я. Єрмоленко. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013.
7. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : [навчально-методичні рекомендації до виконання практичних завдань і самостійної роботи для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта (мова і література (польська)), освітньо-професійної програми «Мова та література (польська). Переклад. Польська мова», «Середня освіта. Польська мова»]. Луцьк : Надстир'я, 2020.
8. Нелюба А., Редько Є. Лексико-словотвірні інновації (2015–2016). Словник. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2017.
9. Словник української мови : в 11-ти т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

10. Словник української мови в 11 томах. Додатковий том : у 2-х кн. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.

11. Степаненко М. Політичне сьогодення української мови : актуальний перифрастикон. Харків : Видавець Іванченко, 2017.

12. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С.О. Караман, О.В. Караман, М.Я. Плющ та ін.] ; за ред. С.О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.

13. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / [С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор] ; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001.

14. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанвський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

15. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019.

16. Туровська Л., Василькова Л. Нові слова та значення : словник. Київ : Довіра, 2008.

### ***Питання для самоперевірки***

1. У чому особливості активної та пасивної лексики?
2. Що таке неологізми?
3. Які є види неологізмів?
4. Яка лексика називається застарілою?
5. Які слова належать до архаїзмів, а які – до історизмів?
6. Які зміни відбулися в словниковій системі сучасної української літературної мови в кінці 20 на поч. 21ст.?
7. Який вплив має актуалізація та пасивізація лексичного складу української мови на лексичну компетентність вчителя?

### Завдання:

1. Доберіть ключові поняття до теми, характеризуйте їхні значення, перекладіть на польську мову, порівняйте звуковий склад слів.

2. Доповніть список літератури до практичного заняття самостійно дібраними науковими джерелами (за останні 5 років).

3. Із публіцистичних текстів випишіть 10 реченневих конструкцій з неологізмами. Поясніть значення неолексем.

4. Пригадайте і запишіть 10 неологізмів, які ви або ваші друзі найчастіше вживаєте в своєму мовленні. Поясніть їхні значення, складіть з ними речення.

5. Із художнього дискурсу випишіть по 5 реченневих конструкцій з історизмами та архаїзмами. За словником поясніть їхні значення. До виписаних архаїзмів запропонуйте сучасні відповідники.

6. Чи погоджуєтеся ви з міркуванням С. Караванського про те, що *«нам треба усвідомити, що в нас украдено мову і підсунуто псевдомову, тобто суржик, який належить поборювати. Нам усім треба визнати – і академікам, і письменникам, і мовознавцям, – що ми поверхово знаємо українську мову. Наш правопис, наша лексика, наші словники – все спотворене. І відроджуючи інших, треба разом і самим відроджуватися»*. Прокоментуйте свою думку. Поясніть уживання розділових знаків.

7. Прокоментуйте міркування П. Мовчана, про який історичний період ідеться. Поясніть уживання орфограм і пунктограм.

*Дійсно, з мовами відбулося те саме, що з людьми: вихолощення духовного, вимив золотоносних покладів, історичне зубожіння. Ще вчора цербери адміністративної мови перегризли горло кожному ненормативному слову і в прозі, і в поезії, посилаючись на нормативний тритомний російсько-український словник за редакцією М. Рильського.*

8. Запропонуйте свої тести до теми (5–7).
9. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).
10. Підготуйте презентацію на тему «Формування лексичної компетентності вчителя на тлі актуалізації та пасивізації лексичного складу української мови».

### **Тема 13**

#### **Лексикографія сучасної української літературної мови.**

#### **Лексикографічна компетентність педагога.**

#### **План**

1. Словники – джерело вивчення української лексики.
2. Типи сучасних словників української мови.
3. Характеристика тлумачних, перекладних, етимологічних словників.
4. Особливості фразеологічних словників.
5. Специфіка термінологічних словників.
6. Словники антонімів, синонімів, паронімів, омонімів.
7. Опис орфографічних та орфоепічних словників.
8. Словники мови письменників.
9. Інші словники.
10. Створення електронних словників.
11. Значення енциклопедій та словників для піднесення загальної і мовної культури вчителя.
12. Лексикографічна компетентність учителя.

#### ***Література***

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.

2. Демська-Кульчицька О. Основи національного корпусу української мови. Київ : Інститут української мови НАН України, 2005.

3. Корпусна лінгвістики / [В.А. Широков, О.В. Бугаков, Т. О. Грязнухіна та ін.]. Київ : Довіра, 2005.

4. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : [навчально-методичні рекомендації до виконання практичних завдань і самостійної роботи для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта (мова і література (польська)), освітньо-професійної програми «Мова та література (польська). Переклад. Польська мова», «Середня освіта. Польська мова»]. Луцьк : Надстир'я, 2020.

5. Сучасна українська літературна мова/ [за ред. А.П. Грищенка]. Київ : Вища шк., 2002.

6. Сучасна українська літературна мова / [за ред. М.Я. Плющ]. Київ : Вища шк., 2009.

7. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.

8. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанвський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

### *Словники*

1. Активні ресурси сучасної української номінації : ідеографічний словник нової лексики / Є. А. Карпіловська та ін. ; Відп. ред. Є. А. Карпіловська. Київ : ТОВ «КММ», 2013.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : [250 000 сл. та словосполучень з дод. та допов.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2005.

3. Головащук С. І. Словник наголосів : понад 20 000 слів. Київ : Наук. думка, 2008.

4. Граматичний словник української літературної мови. Словозміна: Близько 140000 тис. слів / відп. ред. Н. Ф. Клименко. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2011.
5. Гринчишин Д. Г., Сербенська О. А. Словник паронімів української мови. Київ : Рад. шк., 1986.
6. Демська О., Кульчицький І. Словник омонімів української мови. Львів : Фенікс, 1996.
7. Калашник В. С., Колоїз Ж. В. .Словник фразеологічних антонімів української мови. Київ : Довіра, 2001
8. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови : близько 20 000 синонімічних рядів / [5-е вид., опрац. і значно допов.]. Львів : БаК, 2014.
9. Коломієць М. П., Регушевський Є. С. Словник фразеологічних синонімів. Київ: Рад. шк., 1988.
10. Нелюба А.М., Редько Є.О. Лексико-словотвірні інновації (2015–2016). Словник / за ред. А. М. Нелюби. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2017.
11. Орфоепічний словник української мови : У 2 т. [уклад. М. Пешак та ін.]. Київ : Довіра, 2003.
12. Полюга Л. М. Словник антонімів української мови. Київ : Довіра, 1999.
13. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. Київ : Знання, 2006.
14. Словник синонімів української мови : у 2 т. / [ред.: А. А. Бурячок та ін.]. Київ : Наук. думка, 2006.
15. Словник паронімів української мови / упоряд. Олександра Сербенська. Львів : Видавництво «Апріорі», 2022.
16. Словник української мови : в 11-ти т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

17. Словник української мови в 11 томах. Додатковий том : у 2-х кн. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.

18. Словник української мови у 20 -ти т. Київ : Наукова думка, 2010–2020. Т. 1–11.

19. Словник труднощів української мови. / [відп. ред. Т. С. Дорошенко]. Харків : Торсінг плюс, 2010. 416 с.

20. Туровська Л. В., Василькова Л. М. Нові слова та значення : словник. Київ : Довіра, 2008.

21. Український орфографічний словник : понад 175 000 слів / [уклад. В. В. Чумак та ін.; голова редкол. В. Г. Склярєнко]. [ вид. 9-е, перероб. і допов.]. Київ : Довіра, 2009.

22. Фразеологічний словник української мови : у 2 кн. Київ : Наукова думка, 1993.

**Ключові поняття:** лексикографія, словники, типи словників, тлумачні словники, перекладні словники, етимологічні словники, фразеологічні словники, термінологічні словники, орфографічні словники, орфоепічні словники, словники мови письменників, словники антонімів, синонімів, паронімів, омонімів.

### ***Питання для самоперевірки***

1. На які типи диференціюють сучасні словники української мови?

2. У чому особливості тлумачних, перекладних, етимологічних словників?

3. У чому сутність фразеологічних словників?

4. Які Вам відомі термінологічні словники?

5. У чому специфіка словників антонімів, синонімів, паронімів, омонімів?

6. У чому специфіка орфографічних та орфоепічних словників?

7. Які вам відомі словники мови письменників?
8. Якою є побудова словникових статей?
9. У чому специфіка лексикографічної роботи в 21 столітті?
10. Яке значення енциклопедій та словників для піднесення загальної і мовної культури особистості.
11. У чому специфіка вивчення лексикографії в ЗЗСО?
12. Що таке лексикографічна компетентність учителя?

### **Завдання:**

1. Доберіть ключові поняття до теми, схарактеризуйте їхні значення, перекладіть на польську мову, порівняйте звуковий склад слів.

2. Доповніть список літератури до практичного заняття самостійно дібраними науковими, науково-популярними чи іншими джерелами, які вийшли друком за останні 5 років.

3. Випишіть зразки словникових статей (по одному зразку зі словників різних типів).

4. Користуючись Словником іншомовних слів, доберіть українські відповідники до поданих слів.

*Абстрактний, авангардний, візуальний, вульгарний, дедлайн, демократичний, депортація, ідентичний, інтернаціональний, інфантильний, компаративний, комфортабельний, легальний, мілітарний, меморіальний, меркантильний, рафінований, респектабельний, сакральний, синтетичний. орфографія, палаталізація, реалізатор, революція, рекрут, ренегат, реставрація, сугестія, табу, тираж, фауна, фіаско, дегустувати, конкретизувати, контролювати, ігнорувати, синхронізувати.*

5. Прокоментуйте міркування П. Мовчана, про який період в історії мови йдеться. До виділених слів за словником доберіть синоніми. Поясніть уживання орфограм і пунктограм.

*Лунав вирок: такого слова в словнику нема! Отже, йому не жити! Регламентация мови відповідала загальнодержавній регламентації життя. Розом з гнобленням духовного життя людини відбувалося і гноблення мови.*

6. Як ви розумієте слова М. Рильського? Поясніть уживання розділових знаків.

*Не бійтесь заглядати у словник –  
Це пишний яр, а не сумне провалля.  
Плекайте, як дбайливий садівник,  
Достиглий овоч у Грінченка й Даля.  
Не майте гніву до моїх порад  
І не лінуйтеся доглядать свій сад.*

7. Запропонуйте свої тести до теми (5–7).

8. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).

9. Підготуйте реферат / презентацію (на вибір) на тему «Лексикографічна компетентність учителя».

## Тема 14

### Фразеологія сучасної української мови.

### Фразеологічна компетентність учителя

#### План

1. Основні типологічні ознаки фразеологізмів.
2. Семантична класифікація фразеологізмів. Фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення.
3. Типи фразеологізмів за походженням та емоційно-експресивними функціями.
4. Джерела української фразеології.
5. Прислів'я і приказки. Крилаті слова та вислови.
6. Трансформація фразеологічних одиниць у текстах.
7. Фразеологічна компетентність учителя.

## *Література*

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків : Вища шк., 1987.
2. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. Київ : Наук. думка, 1989.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови : [250 000 сл. та словосполучень з дод. та допов.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2009.
4. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.
5. Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки української культури. Київ : Інститут української мови НАН України, 2009.
6. Жуйкова М. В. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов : [монографія]. Луцьк: Вежа, 2007.
7. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : [навчально-методичні рекомендації до виконання практичних завдань і самостійної роботи для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта (мова і література (польська)), освітньо-професійної програми «Мова та література (польська). Переклад. Польська мова», «Середня освіта. Польська мова»]. Луцьк : Надстир'я, 2020.
8. Словник української мови : в 11-ти т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
9. Словник української мови в 11 томах. Додатковий том : у 2-х кн. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.
10. Словник української мови у 20-ти т. Київ : Наукова думка, 2010–2020. Т. 1–11.
11. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.

12. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка : Практикум : [навч. посіб.] / [за ред. М.М. Фащенко]. Київ : ВЦ «Академія», 2010.

13. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.

14. Фразеологічний словник української мови / [уклад.: В. М. Білоноженко та ін.]. Київ : Наук. думка, 1999. Т.1-2.

15. Melnyk I., Holoιukh L., Kalishchuk D., & Levchuk I. Verbal Markers of the Concept of Peace: Psycholinguistic and Lexical Analyses. *East European Journal of Psycholinguistics*, 2020, 7(2). (У співавт.). (Scopus).

### ***Питання для самоперевірки***

1. Що являє собою фразеологія сучасної української літературної мови?
2. Які основні типологічні ознаки фразеологізмів?
3. Як класифікуються фразеологізми за семантикою?
4. Які джерела української фразеології?
5. Чи належать прислів'я і приказки, крилаті слова та вислови до фразеологічних одиниць?
6. Що являють собою мовні кліше?
7. Чи допустимі мовні кліше в різностильових текстах?
8. Як відбувається трансформація фразеологічних одиниць у текстах?
9. Вкажіть на особливості формування фразеологічної компетентності вчителя.

## **Завдання**

1. Доберіть ключові поняття до теми, схарактеризуйте їхні значення, перекладіть на польську мову, порівняйте звуковий склад слів.

2. Доповніть список літератури до практичного заняття самостійно дібраними науковими, науково-популярними джерелами.

3. Із художніх текстів випишіть 5 реченнєвих конструкцій із фразеологізмами. За словником поясніть їхні значення.

4. Із масмедійного дискурсу випишіть 5 реченнєвих конструкцій із фразеологізмами, що зазнали трансформації.

5. Самостійно видозмініть кілька будь-яких фразеологічних одиниць, щоб вони набули нового звучання.

6. Поясніть значення поданих фразеологізмів, складіть з ними речення, визначте, яку синтаксичну функцію виконують.

*Палати з цікавості, душа співає, кирпу гнути, низько слатися, пасти задніх, пекти раків, байдики бити.*

7. Із поданих фразеологізмів випишіть ті, що уживаються на позначення малої кількості, самостійно доповніть ряд фразеологічних одиниць із такою самою семантикою:

*З горобину душу, надуті губи, пекти раків, хоч маком сій, вилетіло з голови, кинути оком, тримати язик за зубами, котіві на сльози нема, бити байдики, сидіти на шиї, ні світ ні зоря, хоч око виколи, на заячий скік, накивати п'ятами, крапля в морі, зарубити на носі, з наперсток, на макове зерно, у світ за очі.*

8. Доберіть фразеологізми, у складі яких використано іменники: *душа, голова, рука, нога, вуста, рот, око, зуб, плече*. Усно поясніть їхні значення.

9. Пригадайте і запишіть, якими фразеологізмами послуговувалися у своїй професійній діяльності ваші вчителі?

**10.** Пригадайте і запишіть фразеологізми, які ви використовуєте в різних комунікативних ситуаціях. Поясніть їхні значення.

**11.** Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).

**12.** Підготуйте презентацію на тему «Фразеологічна компетентність учителя».

## **Змістовий модуль 2**

### **Правописна компетентність учителя: орфографія і словозміна. Пунктуаційна компетентність учителя**

#### **Тема 15**

#### **Правописна компетентність учителя. Український правопис 2019: зміни та правила. Правила вживання апострофа та м'якого знака**

##### **План**

1. Складники правописної компетентності.
2. Формування правописної компетентності вчителя.
3. Український правопис 2019 : загальний огляд.
4. Зміни в новій редакції «Українського правопису».
5. Основні зміни та правила нового правопису:
  - а) зміни у написанні слів;
  - б) варіантні доповнення: правопис і словозміна.
6. Основні правила написання апострофа.
7. Основні правила вживання м'якого знака.
8. Написання буквосполучень *йо,ьо*.

##### ***Література***

1. Авраменко О. Було – стало: зміни в правописі. Київ : Видавництво «Даринка», 2019.
2. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.
3. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2, доп.]. Київ : КММ, 2019.
4. Когут В. М. Український правопис 2019 : Зміни та правила. Тернопіль. Навчальна книга – Богдан. 2019.
5. Межов О. Г. Українська мова. Практикум із правопису та граматики : [навчальний посібник]. Луцьк : Вежа-Друк, 2020.
6. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019.

7. Стислий огляд основних змін у новій редакції «Українського правопису» (2019). Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/osnovni-zminy%202019.pdf>

8. Терещенко В. М., Панченков А. О. Методика реалізації Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої освіти : навчально-методичний посібник. Харків : Соняшник, 2019.

9. Яцимірська М. Г. Сучасна українська мова: практикум із пунктуації: навчальний посібник. Київ: Знання, 2009.

### ***Питання для самоперевірки***

1. Назвіть складники правописної компетентності?
2. У чому специфіка правописної компетентності вчителя?
3. У чому особливості українського правопису 2019 ?
4. Які зміни відбулися в новій редакції «Українського правопису» (загальний огляд).
5. Схарактеризуйте основні зміни, зафіксовані в написанні слів, в правописі 2019.
6. Які варіантні доповнення зроблено у правописі і словозміні?
7. Які основні правила написання апострофа?
8. Пригадайте основні правила вживання м'якого.
9. Пригадайте, коли пишемо буквосполучення йо,ьо?

### ***Завдання***

1. Підготуйте презентацію на одну із запропонованих тем «Основні зміни нової редакції правопису 2019: стислий огляд», «Правописна компетентність учителя».

2. Доберіть ключові поняття до теми, схарактеризуйте їхні значення, перекладіть на польську мову, порівняйте звуковий склад слів.

3. Доповніть список літератури до практичного заняття самостійно дібраними науковими, науково-популярними чи іншими джерелами, які вийшли друком за останні 5 років.

4. Проведіть мовознавче дослідження: самостійно сформулюйте правила вживання апострофа і м'якого знака в українській мові.

5. Укладіть словничок найуживаніших слів, що пишуться з апострофом.

6. Поставте (за потреби) апостроф у прізвищах: *Аляб єв, Водоп янов, Вороб йов, В яльцева, Григор єв, Захар ін, Луб янцева, Мурав йова, Пом яловський, Прокоф єв, Рум янцева, Св ятецький, Солов йов, Юр єв*. Сформулюйте правило вживання апострофа у прізвищах.

7. Котрі слова написані правильно?

1. Торф'яний. 2. Моркв'яний. 3. П'єдестал. 4. Ковельський.  
5. Різдв'яний. 6. Волинський. 7. Ад'ютант. 8. Св'ято. 9. Дончин.  
10. Сільський.

8. Схарактеризуйте основні зміни, зафіксовані в написанні слів, в правописі 2019 (письмово).

9. Виявіть і схарактеризуйте варіантні доповнення у правописі і словозміні (письмово).

10. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).

11. Запропонуйте 3–5 тестів до теми.

## Тема 16

### Чергування голосних і приголосних.

#### Спрощення. Подвоєння. Правопис префіксів та суфіксів

#### План

1. Чергування голосних.
2. Чергування приголосних під час словозміни і словотворення.
3. Зміни приголосних перед суфіксом *-ин-*, *-ськ(ий)*, *-ств(о)*.
4. Спрощення в буквосполученнях.
5. Подвоєння літер.

6. Правопис префіксів с-, з-, зі-, роз-, без-, через-.
7. Правопис префіксів пре-, при-, прі-.
8. Правопис суфіксів іменників на позначення осіб.
9. Правопис суфіксів іменників на позначення чоловічих і жіночих імен по батькові.
10. Правопис суфіксів *-ин, -їн та -ів (-ов-, -ев-), -їв (-єв-)* у присвійних прикметниках. Правопис суфіксів *-ов-, -ев-, -єв-* у відносних прикметниках.

### *Література*

1. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.
2. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2, доп.]. Київ : КММ, 2019.
3. Когут В. М. Український правопис 2019 : Зміни та правила. Тернопіль. Навчальна книга – Богдан. 2019.
4. Межов О. Г. Українська мова. Практикум із правопису та граматики : [навчальний посібник]. Луцьк : Вежа-Друк, 2020.
5. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019.
6. Стислий огляд основних змін у новій редакції «Українського правопису» (2019). Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/osnovni-zminy%202019.pdf>

### *Питання для самоперевірки*

1. Пригадайте правила чергування голосних.
2. У чому полягають особливості чергувань приголосних під час словозміни і словотворення?
3. Окресліть зміни приголосних перед суфіксом *-ин-, -ськ(ий), ств(о)*.
4. Що вам відомо про спрощення в буквосполученнях?
5. За яких умов відбувається подвоєння літер?
6. Коли пишемо префікси с-, з-, зі-, роз-, без-, через-?

7. Коли пишемо префікси пре-, при-, прі-?

8. Які особливості правопису суфіксів іменників на позначення осіб?

9 Які особливості правопису суфіксів іменників на позначення чоловічих і жіночих імен по батькові.

10. Які особливості правопису суфіксів у відносних і присвійних прикметниках?

### **Завдання:**

1. Підготуйте презентацію (презентація може стосуватися теми загалом або будь-якого питання зокрема).

2. Доберіть ключові поняття до теми, схарактеризуйте їхні значення, перекладіть на польську мову, порівняйте звуковий склад слів.

3. Доповніть список літератури до практичного заняття самостійно дібраними джерелами, які вийшли друком за останні 5 років.

4. Прокоментуйте міркування В. Стуса «Освіта — це вид гігієни. Писати з помилками — то як невимиті руки чи зуби». Чи погоджуєтеся ви з письменником? Аргументуйте свою думку.

5. Проведіть мовознавче дослідження: сформулюйте основні правила уживання суфіксів іменників на позначення чоловічих і жіночих імен по батькові.

6. Утворіть від поданих імен чоловічі та жіночі імена по батькові.

*Анатолій, Анатоль, Ілля, Юрій, Петро, Олександр, Михайло, Євгеній. Євген, Іван, Степан, Андрій, Максим, Леонід, Віталій, Сергій, Віктор, Федір, Дмитро, Микола, Сава, Любомир, Лука, Лук'ян.*

7. Подані слова запишіть у дві колонки: у першу ті, що зазнали спрощень, у другу ті, в яких спрощення не відбулися. Доповніть вправу своїми 8-10 прикладами (письмово). Поясніть написання слів.

*Пристрас...ний, випус...ний, облас...ний, аванпост...ний.  
балас...ний, контраст...ний, навмис...не, совіс...ний, аген...ство.*

8. На місці пропусків, де потрібно, поставте пропущені літери. Доповніть вправу своїми 8-10 прикладами. Сформулюйте основне правило подвоєння.

*Священ...ий, священ...ик, бов...аніти, нездолан...ий, нездолан...ий, довгождан...ий, благословен...ий, Над...ніпрящина, Він...ич...ина, Галич...ина.*

9. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).

10. Запропонуйте 3–5 тестів до теми.

## Тема 17

### Правопис слів іншомовного походження

#### План

1. Правопис літер на позначення голосних звуків в іншомовних словах.
2. Правопис літер на позначення приголосних звуків в іншомовних словах.
3. Правила написання апострофа в іншомовних словах.
4. Уживання м'якого знака в іншомовних словах.
5. Подвоєння приголосних в іншомовних словах.
6. Уживання та правопис новітніх запозичень.

#### Література

1. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.
2. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2, доп.]. Київ : КММ, 2019.
3. Когут В. М. Український правопис 2019 : Зміни та правила. Тернопіль. Навчальна книга – Богдан. 2019.
4. Межов О. Г. Українська мова. Практикум із правопису та граматики : [навчальний посібник]. Луцьк : Вежа-Друк, 2020.
5. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019.

6. Стислий огляд основних змін у новій редакції «Українського правопису» (2019). Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/osnovni-zminy%202019.pdf>

### *Питання для самоперевірки*

1. Поясніть правопис літер на позначення голосних звуків в іншомовних словах.
2. Поясніть правопис літер на позначення приголосних звуків в іншомовних словах.
3. Сформулюйте правила написання апострофа в іншомовних словах.
4. Пригадайте правила вживання м'якого знака в іншомовних словах.
5. У чому особливості подвоєння приголосних в іншомовних словах?
6. Прокоментуйте уживання та правопис новітніх запозичень.

### *Завдання*

1. Підготуйте презентацію (презентація може стосуватися теми загалом або будь-якого питання зокрема).
2. Опрацюйте розділ «Уживання та правопис новітніх запозичень» із посібника К. Г. Городенської Українське слово у вимірах сьогодення [вид. 2, доп.]. Київ : КММ, 2019. С. 134–145. Прокоментуйте особливості вживання та правопису новітніх запозичень в українській мові.
3. Доберіть ключові поняття до теми, схарактеризуйте їхні значення, перекладіть на польську мову, порівняйте звуковий склад слів.
4. В іншомовних словах на місці пропусків поставте апостроф чи м'який знак. Розподіліть їх у три колонки: у першу запишіть слова

з апострофом, у другу – з м'яким знаком, у третю – без м'якого знака та апострофа.

*П...ємонт, Пхен...ян, Х...юстон, вар...єте, прем...єра, авен...ю, павіл...йон, батал...йон, б...юро, вал...юта, ін...єкція, В...єтнам, вол...єр, дос...є, дубл...яж, Мін...юст, ал...янс, комп...ютер, Ф...єзоле, бар...єр, кон...юнктура, п...юпітр, ад...ютант, б...єф, ар...єргард, ател...є, г...яур, б...язь, транс...європейський, ф...юзеляж, порт...є, ад...ю, к...юре, Руж...є, монпанс...є., д...юшес, ж...урі, п...єдестал, порт...єра, грав...юра, Рив...єра, інтерв...ю, б...юджет, деб...ют, інтер...єр, к...ювет, кур...єр, ком...юніке, Монтеск...є, б...юлетень.*

**5.** У двох словах котрого рядка на місці риски треба ставити апостроф?

1. Д'Артаньян, медв'яний, комп'ютер, ф/юзеляж.
2. О/Г'єнрі, грав/юра, м/юзикл, рядно.
3. Св'ященик, р/ятувальний, бар/єр, п/юпітр.
4. Плоскогір/я, з/юрмитися, ад/ютант, солов'їний.

**6.** На місці пропусків, за потреби, поставте пропущену букву. Сформулюйте основні правила подвоєння приголосних у запозичених словах.

*Гол...андія, гол...андський, Марок...о, марок...анський, Брюс...ель, брус...ельський, Шил...єр, шил...єрівський, сюр...єалізм, ір...єальний, контр...єволюція, ім...іграція, ір...аціональний, ін...овація, барок...о, беладон...а, інтермецо...о, лібрето...о, клас..., сум...а, ал...єя, ак...умуляція.*

**7.** Прокоментуйте, за яким правилом відбувається подвоєння в запозичених словах: *білля, булла, бонна, брутто, нетто, тонна, вілла, ванна, манна, мотто, мирра, мадонна, панно, пенні*. За словником поясніть їхні значення. Доберіть до поданих слів пароніми і складіть з ними речення (3 пари слів – на вибір).

**8.** На основі власних спостережень сформулюйте основні правила правопису літер на позначення голосних звуків в іншомовних словах (письмово).

9. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).
10. Запропонуйте 3–5 тестів до теми.

## **Тема 18**

### **Правопис складних іменників і прикметників. Написання складних і складених власних назв**

#### **План**

1. Загальні правила правопису складних слів.
2. Написання складних іменників.
3. Написання складних прикметників.
4. Велика літера у власних назвах, що складаються з кількох слів.
5. Написання складних і складених власних назв разом, окремо, з дефісом.

#### ***Література***

1. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.
2. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2, доп.]. Київ : КММ, 2019.
3. Когут В. М. Український правопис 2019 : Зміни та правила. Тернопіль. Навчальна книга – Богдан. 2019.
4. Межов О. Г. Українська мова. Практикум із правопису та граматики : [навчальний посібник]. Луцьк : Вежа-Друк, 2020.
5. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019.
6. Стислий огляд основних змін у новій редакції «Українського правопису» (2019). Режим доступу :  
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/osnovni-zminy%202019.pdf>

### *Питання для самоперевірки*

1. Сформулюйте загальні правила правопису складних слів.
2. У чому специфіка написання складних іменників.
3. Сформулюйте правила написання складних прикметників.
4. У чому особливості правопису великої літери у власних назвах, що складаються з кількох слів.
5. Сформулюйте правила написання складних і складених власних назв разом, окремо, з дефісом.

### *Завдання*

1. Підготуйте презентацію (презентація може стосуватися теми загалом або будь-якого питання зокрема).
2. Доберіть ключові поняття до теми, схарактеризуйте їхні значення, перекладіть на польську мову, порівняйте звуковий склад слів.
3. На основі власних спостережень сформулюйте основні правила правопису складних слів (письмово).
4. Виконайте тестові завдання:
  - 1) Котрі складні слова написано правильно?  
1. Землетрус. 2. Семидесятиріччя. 3. Півострів. 4. Зірви-голова.  
5. Пів огірка. 6. Перкотиполе. 7. Блок-система. 8. Пів Європи.  
9. Босоніж. 10. Трудодень.
  - 2) Котрі складні слова написано правильно?  
1. Ясно-червоний. 2. Червоно-гарячий. 3. Антивірус.  
4. Максимода. 5. Кінець-кінцем. 6. Пів України. 7. Супермаркет.  
8. Сільсько-господарський. 9. Купівля-продаж. 10. Ексчемпійон.
  - 3) Котрі складні слова написано правильно ?  
1. Преміумклас. 2. Топмодель. 3. Євроремонт. 4. Народно-господарський.  
5. Народнопоетичний. 6. Молочнобілий. 7. Бізнес-проект.  
8. Суспільно-політичний. 9. Військовозобов'язаний.
  - 4) Котрі складні слова необхідно писати разом?  
1. Бліц/опитування. 2. Народно/поетичний. 3. Національно/  
патріотичний. 4. Глухо/німий. 5. Ранньо/середньо/вічний. 6. Судно/

плавний. 7. Судово/медичний. 8. Авіа/рейс. 9. ВІП/зала.  
10. Торф'яно/болотний.

5) Котрі складні слова потрібно писати з дефісом ?

1. ДНК/аналіз. 2. Національно/самобутній. 3. Соціально/активний.  
4. Лже/свідок. 5. Народно/визвольний. 6. е/декларація 7. Складно/  
сурядний. 8. Вільно/конвертований. 9. Військово/полонений.  
10. Гідро/парк.

6) Котрі складні іменники потрібно писати з дефісом ?

1. Пів/коло. 2. Пів/огірка. 3. Пів/яблука. 4. Пів/Європи.  
5. Тепло/воз. 6. Вербо/ліз. 7. Блок/система. 8. Член/кореспондент.  
9. Бліц/новини. 10. Екс/чемпіон.

7) Котрі складні прикметники потрібно писати разом ?

1. Скляно/дзеркальний. 2. Послідовно/миролюбний.  
3. Ясно/барвний. 4. Ясно/червоний. 5. Професійно/орієнтований.  
6. Компетентнісно / орієнтований. 7. Суспільно/корисний.  
8. Суспільно/необхідний. 9. Суспільно/необхідний.  
10. Гіркувато/солоний.

8) Котрі складні слова потрібно писати з дефісом ?

1. Діаметрально/протилежний. 2. Первісно/общинний.  
3. Науково/технічний. 4. Національно/специфічний. 5. Екс/губернатор.  
6. Соціал/демократичний. 7. Складно/підрядний. 8. Історико/  
культурний. 9. Північно/західний. 10. Ясно/золотистий.

9) У котрих словосполученнях підкреслені слова пишуться з великої  
букви?

1. П/президент України. 2. П/пресвята Богородиця 3. П/президент  
АН України. 4. К/кавказький хребет. 5. С/східноєвропейська рівнина.  
6. П/проспект Дружби народів. 7. Волинський національний  
університет імені Лесі Українки. 8. Великий В/віз (астрономічна  
назва). 9. С/стрийський парк.

10). У котрих словосполученнях всі підкреслені слова пишуться з  
великої букви ?

1. К/кабінет М/міністрів У/україни. 2. Н/ненецький А/автономний  
О/округ. 3. В/волинська О/оласть. 4. В/верховна Р/рада У/україни.

5. В/волинський Н/національний У/ніверситет І/імені Л/лєсі У/українки. 6. К/конституційний С/суд У/україни. 7. М/міністерство О/освіти У/україни. 8. М/міжнародна А/асоціація У/україністів. 9. Д/день Н/незалежності У/україни.

5. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).

6. Запропонуйте 3–5 тестів до теми.

## Тема 19

### **Відмінювання і правопис прізвищ, імен та по батькові. Передача іншомовних власних назв українською мовою.**

#### **План**

1. Відмінювання та правопис прізвищ.
2. Особливості відмінювання складних прізвищ.
3. Відмінювання і правопис слов'янських і неслов'янських прізвищ українською мовою.
4. Передача іншомовних власних назв українською мовою.
5. Особливості відмінювання імен та по батькові.

#### *Література*

1. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.
2. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2, доп.]. Київ : КММ, 2019.
3. Когут В. М. Український правопис 2019 : Зміни та правила. Тернопіль. Навчальна книга – Богдан. 2019.
4. Межов О. Г. Українська мова. Практикум із правопису та граматики : [навчальний посібник]. Луцьк : Вежа-Друк, 2020.
5. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019.
6. Стислий огляд основних змін у новій редакції «Українського правопису» (2019). Режим доступу :

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/osnovni-zminy%202019.pdf>

### *Питання для самоперевірки*

1. Вкажіть на особливості відмінювання та правопису прізвищ.
2. Як відмінюються складні прізвища?
3. Схарактеризуйте особливості відмінювання і правопису слов'янських і неслов'янських прізвищ українською мовою.
4. Як передаються запозичені власні назви українською мовою?
5. У чому полягають особливості відмінювання імен та по батькові.

### *Завдання*

1. Підготуйте презентацію (презентація може стосуватися теми загалом або будь-якого питання зокрема).
2. Доберіть ключові поняття до теми, схарактеризуйте їхні значення, перекладіть на польську мову, порівняйте звуковий склад слів.
3. Із посібника К. Г. Городенської «Українське слово у вимірах сьогодення» опрацюйте розділи «Правопис власних назв слов'янського та іншомовного походження», «Відмінювання прізвищ та особових імен». На конкретних прикладах проілюструйте правопис слов'янських та іншомовних власних назв, а також специфіку відмінювання прізвищ та особових імен.
4. На основі власних спостережень сформулюйте основні правила відмінювання і правопису слов'янських і неслов'янських прізвищ українською мовою (письмово).
5. З'ясуйте історію виникнення свого прізвища та імені, прокоментуйте особливості їхнього написання. Подайте парадигму відмінювання свого прізвища, імені та по батькові.

6. Виконайте тестові завдання:

1) У котрих прізвищах на місці крапок пишеться літера **е** ?

1. Ал..ксандров. 2. Л..сков. 3. Б..стужев. 4. Б...лич. 5. Б..лінський.  
6. Міцк..вич. 7. Л..рмонтов. 8. Д..ржавін. 9. Ст..панов.

2) У котрих прізвищах на місці крапок пишеться літера **є** ?

1. Зв..рев.. 2. Л..сков. 3. Б..стужев. 4. Б...лич. 5. Б..лінський.  
6. Р..пін. 7. Л..рмонтов. 8. М..стечкін. 9. Ал..ксандров

3). У котрих прізвищах на місці крапок пишемо **є** у суфіксах **-єв**, **-єєв** ?

1. Писар..в. 2. Медвед..в. 3. Андр..єв. 4. Веден..єв. 5. Плещ..єв.  
6. Мендел..єв. 7. Тиміряз..в. 8. Горд..єв. 9. Муромц..в.

4). У котрих прізвищах на місці крапок пишемо **и** ?

1. Бел..ч. 2. Ч..ч..ков. 3. Ц..церон. 4. Ч..нгісхан. 5. Тиц..ан.  
6. Гол..к. 7. Нов..ков. 8. Рад..щев. 9. Сметан..н.

5). У котрих особових іменах і географічних назвах на місці крапок пишемо **и** ?

1. Д..зель. 2. Ов..дій. 3. Л..сабон. 4. Д..дро. 5. Кр..т. 6. Мадр..д.  
7. Австр..я. 8. Адд..с-Абеба. 9. С..ракузи.

6). У котрих особових іменах і географічних назвах на місці крапок пишемо **і**?

1. С..рія. 2. Сард..нія. 3. Ват..кан. 4. Д..зель. 5. С..дней. 6. С..ц..лія.  
7. Пак..стан. 8. Т..бет. 9. Росс..ні.

7. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).

8. Запропонуйте 3–5 тестів до теми.

## Тема 20

### Правопис прислівників, службових частин мови та вигуків

#### План

1. Написання прислівників разом, окремо, з дефісом.
2. Написання прийменників разом і з дефісом.
3. Особливості правопису сполучників.

4. Написання часток з іншими словами разом, окремо, з дефісом.
5. Правопис часток *не, ні* з різними частинами мови.
6. Правопис вигуків разом, з дефісом.

### *Література*

1. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.
2. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2, доп.]. Київ : КММ, 2019.
3. Когут В. М. Український правопис 2019 : Зміни та правила. Тернопіль. Навчальна книга – Богдан. 2019.
4. Межов О. Г. Українська мова. Практикум із правопису та граматики : [навчальний посібник]. Луцьк : Вежа-Друк, 2020.
5. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019.
6. Стислий огляд основних змін у новій редакції «Українського правопису» (2019). Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/osnovni-zminy%202019.pdf>

### *Питання для самоперевірки*

1. З'ясуйте особливості написання прислівників разом, окремо, з дефісом.
2. Схарактеризуйте написання прийменників разом і з дефісом.
3. У чому полягають особливості правопису сполучників?
4. З'ясуйте особливості написання часток з іншими словами разом, окремо, з дефісом.
5. Як пишуться частки *не, ні* з різними частинами мови?
6. Виявіть особливості правопису вигуків.

## Завдання

1. Підготуйте презентацію (презентація може стосуватися теми загальною або будь-якого питання зокрема).

2. Доберіть ключові поняття до теми, схарактеризуйте їхні значення, перекладіть на польську мову, порівняйте звуковий склад слів.

3. Розриваючи дужки, напишіть правильно запропоновані слова, поясніть написання прислівників і однозвучних прийменників з іменниками.

*Здіймаю руки (до) гори, підійшли (до) гори; (в) горі проклали тунель, (в) горі чувся звук літака; (на) силу справився із завданням, завжди покладайся і (на) силу, і на розум; потрібно зібрати всі речі (до) купи, (до) купи листя підійшли діти, стати (на) бік товариша, лягти (на) бік, звернути (на) бік; повернути (в) бік, іти (у) бік озера.*

4. Із поданими словами складіть речення, поясніть відмінність у написанні прислівників та однозвучних із ними слів.

*Вгору – в гору, надворі – надворі, насторожі – на сторожі, назустріч – на зустріч, доволі – до волі, усередині – у середині, по-третє – по третє, по-іншому – по іншому, напам'ять – на пам'ять.*

5. Розподіліть частки у дві колонки: у першу ті, які написані правильно, у другу ті, написання яких не відповідає чинним нормам правопису. Сформулюйте основні правила написання часток окремо, разом, з дефісом.

*Аби-хто, абищо, щороку, немовби-то, начебто, будь-який, казна-хто, як-от, хтозна-що, розкажи-но, знайшов би таки, але все ж таки, якраз, атож, чимдуж, якраз, абиде, коли ж то, ніби-то, все-таки, тому-то, вцілому, наживо, на взаєм.*

6. Розкрийте дужки, поясніть особливості написання слів. Сформулюйте основні правила правопису **не**, **ні** з різними частинами мови. Запропонуйте свої приклади слів, складниками яких є частки або префікси **не**, **ні**. Із п'ятьма словами (будь-якими – на вибір)

складіть речення.

(Не) борак, (ні) сенітниця, (не) роба, (не) правда, (не) долік, (не) забаром, досі (не) збудований, (не) задовільно, (не) зручний, (не) злічений, не (злічений), ніким (не) злічений, (ні) що, (ні) який, (ні) до чого, (ні)де, (не) вивчили, (не) досяжний, (не) мічний, (не) посаджений вчасно, (не) втомний, (не) близький, (не) вартий уваги, (не) далеко, а поруч, (не) вмю, (не) має, (не) добачати, (не) добачити, (не) зважаючи на хуртовину, (не) справедливий, (ні) вроку, (ні) коли, (ні) з ким.

7. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).

8. Запропонуйте 3–5 тестів до теми.

## **Тема 21**

### **Складні випадки вживання іменників.**

### **Правопис іменникових відмінкових форм**

#### **План**

1. Значення іменників та їхні відмінкові закінчення. Особливості сполучуваності іменників з іншими словами.

2. Труднощі у визначенні роду деяких іменників. Родова диференціація іншомовних іменників та аббревіатур.

3. Поділ іменників на відміни та групи. Іменники, що не належать до жодної відміни.

4. Складні випадки відмінювання іменників I відміни. Форми кличного відмінка однини. Форми родового відмінка множини.

5. Складні випадки відмінювання іменників II відміни. Особливості відмінювання іменників на *-р*. Закінчення *-а (-я)* або *-у (-ю)* в родовому відмінку однини. Форми кличного відмінка однини. Форми родового відмінка множини.

6. Правопис відмінкових форм іменників III і IV відмін.

7. Множинні іменники, їх відмінювання і правопис.

## *Література*

1. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.
2. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2, доп.]. Київ : КММ, 2019.
3. Когут В. М. Український правопис 2019 : Зміни та правила. Тернопіль. Навчальна книга – Богдан. 2019.
4. Межов О. Г. Українська мова. Практикум із правопису та граматики : [навчальний посібник]. Луцьк : Вежа-Друк, 2020.
5. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019.
6. Стислий огляд основних змін у новій редакції «Українського правопису» (2019). Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/osnovni-zminy%202019.pdf>

## *Питання для самоперевірки*

1. З'ясуйте специфіку значень іменників та їхніх відмінкових закінчень.
2. У чому полягають особливості сполучуваності іменників з іншими словами?
3. Виявіть родову диференціацію іншомовних іменників та аббревіатур. Чому виникають труднощі у визначенні роду деяких іменників?
4. Розподіліть іменники за відмінами та групами. Які іменники не належать до жодної відміни?
5. Схарактеризуйте складні випадки відмінювання іменників I відміни.
6. Окресліть особливості складних випадків відмінювання іменників II відміни.
7. У чому особливості правопису відмінкових форм іменників III і IV відмін.
8. Схарактеризуйте множинні іменники, їх відмінювання і правопис.

## **Завдання**

**1.** Підготуйте презентацію (презентація може стосуватися теми загальною або будь-якого питання зокрема).

**2.** Доберіть ключові поняття до теми, схарактеризуйте їхні значення, перекладіть на польську мову, порівняйте звуковий склад слів.

**3.** Перекладіть на польську мову українські слова з вивченими орфограмами та порівняйте їхній правопис.

**4.** До поданої теми доберіть дидактичний матеріал виховного спрямування.

### **5. Виконайте тестові завдання:**

**1)** Котрі з поданих іменників уживаються тільки в множині?

1. Канікули. 2. Сани. 3. Лучани. 4. Калоші. 5. Шахи. 6. Радощі.  
7. Столи. 8. Озимі. 9. Болгари. 10. Протоколи.

**2)** Котрі з поданих іменників належать до I відміни?

1. Мама. 2. Мати. 3. Колосся. 4. Стаття. 5. Суддя.  
6. Учительська. 7. Ампула. 8. Ігор. 9. Марина. 10. Марія.

**3)** У котрому рядку всі іменники належать до III відміни?

1. Ніч, радість, кров, мати, мама, подорож, водій, розкіш.  
2. Любов, верф, туш, тінь, гордість, тюль, шампунь, пекар.  
3. Совість, ювіляр, молодь, мідь, сіль, піч, повість, жаль.

**4)** Котрі з поданих іменників в орудному відмінку однини мають закінчення **-ею**?

1. Парта. 2. Груша. 3. М'ята. 4. Ілля. 5. Межа. 6. Круча.  
7. Площа. 8. Пожежа. 9. Дорога. 10. Сода.

**5)** Котрі з поданих іменників мають неправильне відмінкове закінчення?

1. Паранджою. 2. Кручою. 3. Кашею. 4. Ігоря. 5. Сосон. 6. Сосен.  
7. Статтею. 8. Вівчаром. 9. Хитрощей. 10. Протокола.

**6)** Котрі з поданих іменників мають правильне закінчення кличного відмінка?

1. Колего Іване. 2. Друже Василю. 3. Подруго Оксана.  
4. Молодче. 5. Бабусю. 6. Михайле. 7. Василю Іванович. 8. Марино.  
9. Ювілярю. 10. Києве.

**7)** У котрому ряду (котрих рядках) подано три іменники чоловічого роду?

1. Шампунь, журі, кенгуру, ЦУМ.
2. УНР, рагс, поні, пюре, парі.
3. Біль, рандеву, Баку, собака, тюль.

**8)** У котрому рядку (котрих рядках) подано всі іменники середнього роду?

1. Ательє, рагу, дитя, Сан-Франциско.
2. Досьє, резюме, шимпанзе, ультиматум.
3. Каре, месьє, колібрі, бароко, маестро.

**9)** Котрі з поданих іменників належать до твердої групи?

1. Звір. 2. Маляр. 3. Телевізор. 4. Муляр. 5. Столяр. 6. Газетяр.  
7. Бетоняр. 8. Стовбур.. 9. Сувенір.

**10)** Котрі з поданих іменників належать до м'якої групи?

1. Життя. 2. Кашне. 3. Олень. 4. Бра. 5. Пісняр. 6. Поле.  
7. Кобзар. 8. Явище. 9. Лікар.

**11)** Котрі іменники в родовому відмінку мають закінчення *-а/-я*?

1. Відмінок. 2. Рід. 3. Число. 4. Стир. 5. Дніпро. 6. Овес.  
7. Магазин. 8. Гараж. 9. Ліс. 10. Лісок.

**12)** Котрі з поданих іменників у родовому відмінку однини мають закінчення *-а/-я*?

1. Мороз (прізвище). 2. Мороз (загальна назва). 3. Клен.  
4. Пісняр. 5. Луцьк. 6. Кривий Ріг. 7. Метр. 8. Граніт. 9. Сніг.  
10. Деканат. 11. Декан.

**13)** У котрому рядку (котрих рядках) всі іменники матимуть закінчення *-у (-ю)* в родовому відмінку однини?

1. Зал, магазин, Тибет, Крит, Світязь (озеро).
2. Гурт, гараж, Китай, Кривий Ріг, вокзал.

3. Вітер, паритет, колектив, успіх, екземпляр.

**14)** Котрі з поданих іменників в орудному відмінку однини мають закінчення *-ом*?

1. Іван. 2. Василь. 3. Дощ. 4. Спориш. 5. Двір. 6. Палій.  
7. Буквар. 8. Сніг. 9. Гончар (загальна назва). 10. Гончар (прізвище).  
11. Ключ.

**15)** У котрому рядку (котрих рядках) всі іменники матимуть закінчення *-ом* в орудному відмінку однини?

1. Стіл, майстер, зефір, Петро.
2. Семафор, кефір, кумир, каменяр.
3. Доктор, м'яч, пекар, секретар.

**16)** Котрі з поданих іменників мають в орудному відмінку закінчення *-ем/-єм*?

1. Майстер. 2. Днище. 3. Кобзар. 4. Ледар. 5. Фураж. 6. Озеро. 7. Сир.  
8. Лікар. 9. Абажур. 10. Командир.

6. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).
7. Запропонуйте 3–5 тестів до теми.

## **Тема 22**

### **Правопис та відмінювання прикметників, займенників та числівників**

#### **План**

1. Відмінювання та правопис прикметників.
2. Особливості творення та правопис форм ступенів порівняння прикметників.
3. Значення та особливості сполучуваності деяких прикметників з іншими словами.
4. Особливості відмінювання займенників, належних до різних значеннєвих груп.
5. Творення та правопис займенників.

6. Особливості відмінювання та правопису кількісних числівників.

7. Відмінювання та правопис порядкових числівників.

8. Зв'язок числівників з іменниками.

9. Правопис відчислівникових складних слів.

### *Література*

1. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.

2. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2, доп.]. Київ : КММ, 2019.

3. Когут В. М. Український правопис 2019 : Зміни та правила. Тернопіль. Навчальна книга – Богдан. 2019.

4. Межов О. Г. Українська мова. Практикум із правопису та граматики : [навчальний посібник]. Луцьк : Вежа-Друк, 2020.

5. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019.

6. Стислий огляд основних змін у новій редакції «Українського правопису» (2019). Режим доступу :

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/osnovni-zminy%202019.pdf>

### *Питання для самоперевірки*

1. З'ясуйте особливості відмінювання та правопису прикметників.

2. У чому специфіка творення та правопису форм ступенів порівняння прикметників?

3. Схарактеризуйте значення та особливості сполучуваності деяких прикметників з іншими словами.

4. Виявіть особливості відмінювання займенників, належних до різних значенневих груп.

5. З'ясуйте особливості творення та відмінювання займенників.

6. Окресліть відмінювання та правопис кількісних числівників.

7. У чому особливості відмінювання та правопису порядкових числівників?

8. Опишіть зв'язок числівників з іменниками.

9. Схарактеризуйте правопис відчислівникових складних слів.

### **Завдання**

1. Підготуйте презентацію (презентація може стосуватися теми загалом або будь-якого питання зокрема).

2. Доберіть ключові поняття до теми, схарактеризуйте їхні значення, перекладіть на польську мову, порівняйте звуковий склад слів.

3. Перекладіть на польську мову українські слова з вивченими орфограмами та порівняйте їхній правопис.

4. До поданої теми доберіть дидактичний матеріал виховного спрямування.

#### **5. Виконайте тестові завдання:**

1) Від яких прикметників можна утворити ступені порівняння?

1. Красивий. 2. Молодий. 3. Гострий. 4. Пристаркуватий.  
5. Поганий. 6. Золотий. 7. Солодкуватий. 8. Вороний. 9. Порожній.  
10. Премудрий.

2) У котрому рядку подано правильні форми вищого ступеня порівняння прикметників?

1. Вдаліший, більш досконалий, менш доступний, досконаліший.

2. Вищий, нижчий, порожніший, самий гучний.

3. Спритніший, незбагненніший, ширший, премудріший.

3) У котрому рядку подано правильні форми найвищого ступеня порівняння прикметників?

1. Найсвіжіший, найбільш науковий, найпорожніший, щонайдорожчий.

2. Найстарший, якнайкращий, найкрасивіший, найбільш важливий

3. Наймудріший, найбільш сильний, якнаймогутніший, найгостріший.

4) Усі прикметники котрого рядка належать до однієї групи (твердої, м'якої)?

1. Газонепроникні, жаростійкі, густонаселені, ажурні, зелені.
2. Великі, круглі, добрі, північні, весняні, зимові.
3. Торішні, зоряні, скляні, сміливі, ясні.

5) У котрому (котрих) рядках усі відмінкові форми прикметників правильні?

1. Високим, синього, вечірньому, материний, батьків.
2. Мудрим, білолицього, Васильовим, обідньої, батькового
3. Блідолицим, блідолицьою, блакитного, здоровенним.

6) Усі займенники котрого рядка належать до одного розряду?

1. Самий, сам, увесь, усякий, інший, жодний, кожний.
2. Наш, ваш, її, його, їхній, мій. свій.
3. Дехто, чийсь, який-небудь, будь-який, щось, абихто.

7) Котрі з поданих займенників змінюються за відмінками, родами та числами?

1. Мій. 2. Себе. 3. Чий-небудь. 4. Ніякий. 5. Увесь. 6. Хто.
7. Цей. 8. Ніщо. 9. Якийсь. 10. Тебе.

8) Котрі з поданих займенників змінюються тільки за відмінками?

1. Я. 2. Щось. 3. Скільки. 4. Дещо. 5. Скільки 6. Який-небудь.
7. Себе. 8. Він. 9. Цей. 10. Увесь. 11. Стільки. 12. Той.

9) Котрі займенники написані відповідно до усталених правописних норм?

1. Мойого. 2. Абиякий. 3. Чий-небудь. 4. Ніщо. 5. Хтозна-скільки. 6. Ані-скільки. 7. Хто-небудь. 8. Будь з ким. 9. Хто зна до кого.

10) Усі слова котрого рядка є числівниками?

1. Один, сам. перший, двоє, сто, дев'яностий.
2. П'ять, п'ятірня, уп'ятьох, п'ятий, п'ятеро, п'ятірка.
3. Сім, сьомий, семимильний, сімдесят, сімсот, семеро.

**11) Котрі з поданих слів не є числівниками?**

1. Половина.
2. Одиниця.
3. Втрое.
4. Троє.
5. Трьох.
6. Трьома.
7. Дев'яностолітній.
18. Одна друга.
17. Сотка.
18. Сотня.

**12) Який відмінок має підкреслений числівник?**

Сім струн я торкаю, струна по струні (Леся Українка).

1. Називний.
2. Родовий.
3. Давальний.
4. Знахідний.
5. Орудний.
6. Місцевий.

**12) Який відмінок має підкреслений числівник?**

Триста розлук поміж нами було... (М. Вінграновський).

1. Називний.
2. Родовий.
3. Давальний.
4. Знахідний.
5. Орудний.
6. Місцевий.

**13) Усі числівники котрого рядка належать до кількісних?**

1. Дві треті, три, четверо, п'ятірко, одна восьма, вісім.
2. Десятий, десятеро, п'ять десятих, один, обоє.
3. Двоє, трійко, семеро, сім, три сьомі.

**14) Усі кількісні числівники котрого рядка належать до однієї групи (на означення цілих чисел, дробових та збірних)?**

1. Сім цілих і вісім десятих, півтора, сорок вісім цілих і дві соті, нуль цілих і п'ять десятих.
2. Троє, шестеро, семеро, четвірко, одинадцятро, п'ятірко.
3. Тисяча, дев'ять, шістдесят, сорок, другий, обидва.

**15) У котрому рядку правильно поєднано іменники з числівниками?**

1. Двоє штанів, дві пари штанів, три столи, четверо вікон, двоє товаришів, двоє малят.
2. Троє держав, чотири студентів, п'ятеро ведмежат, сім овець, п'ятеро воріт.
3. Троє друзів, двоє курчат, троє дверей, обоє хлопців, обидві книжки, семеро учнів.

**16) У котрому рядку правильно поєднано іменники з числівниками?**

1. Шестеро коней, п'ятьох студенток, сьома книгами, ста ручками.

2. Три болгарини, троє студенток, три кілометри, півтора літра, півтори доби.

3. Півтора кілограми, трьом хлоп'ятам, одна друга яблука, три п'яті гектара.

**17)** У котрому (котрих) рядку (рядках) правильно записані всі відмінкові форми числівників?

1. Ор. в.: тисячею, чотирма, вісьма, вісьмома, сьома.

2. Ор. в.: одним, шістьма, п'ятьмастами, п'ятьомастами, сімома.

3. Ор. в.: чотирма, шестидесятьма, шістдесятма, двомастами, чотирмастами, одинадцятьма.

**18)** У котрому рядку нема помилок у відмінюванні числівників?

1. Р. в.: трьох, вісьмисот, дев'яноста, п'яти, шістдесяти.

2. Ор. в.: тисячею, п'ятьомастами, вісьмома, дев'яти, кількадесятьма.

3. М. в.: на однім, у сімох, у дев'яноста, в сороках, у п'яти.

**6.** Запропонуйте свої теспові завдання до теми (5–7 тестів).

**7.** Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).

## **Тема 23**

### **Уживання та правопис дієслівних форм**

#### **План**

1. Поділ дієслів на дієвідміни. Складні випадки українського дієвідмінювання.

2. Правопис особових закінчень дієслів I та II дієвідмін теперішнього часу. Зміни приголосних при дієвідмінюванні.

3. Особливості творення, вживання та правопису дієслівних форм минулого й майбутнього часів.

4. Творення, вживання та правопис дієслівних форм умовного та наказового способів.

5. Дієвідмінювання атематичних дієслів.

6. Значення дієслів та особливості їх сполучуваності з іншими

словами.

7. Правопис та особливості вживання дієприкметників і дієприслівників.

### *Література*

1. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.

2. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2, доп.]. Київ : КММ, 2019.

3. Когут В. М. Український правопис 2019 : Зміни та правила. Тернопіль. Навчальна книга – Богдан. 2019.

4. Межов О. Г. Українська мова. Практикум із правопису та граматики : [навчальний посібник]. Луцьк : Вежа-Друк, 2020.

5. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019.

6. Стислий огляд основних змін у новій редакції «Українського правопису» (2019). Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/osnovni-zminy%202019.pdf>

### *Питання для самоперевірки*

1. З'ясуйте особливості поділу дієслів на відміни.

2. Пригадайте особливості правопису особових закінчень дієслів I та II дієвідмін теперішнього часу.

3. Які приголосні зазнають змін при дієвідмінюванні?

4. Зясуйте особливості творення, вживання та правопису дієслівних форм минулого й майбутнього часів. 4

5. Виявіть особливості творення, вживання та правопису дієслівних форм умовного та наказового способів.

6. Схарактеризуйте дієвідмінювання атематичних дієслів.

7. З'ясуйте начення дієслів та особливості їх сполучуваності з іншими словами.

8. Окресліть правопис та особливості вживання дієприкметників і дієприслівників.

### ***Завдання***

1. Підготуйте презентацію (презентація може стосуватися теми загалом або будь-якого питання зокрема).

2. Доберіть ключові поняття до теми, схарактеризуйте їхні значення, перекладіть на польську мову, порівняйте звуковий склад слів.

3. Перекладіть на польську мову українські слова з вивченими орфограмами та порівняйте їхній правопис.

4. До поданої теми доберіть дидактичний матеріал виховного спрямування.

#### **5. Виконайте тестові завдання:**

1) Усі слова котрого (котрих) рядка (рядків) належать до дійсного способу?

1. Біжать, танцюють, будуть кричати, тесатимуть, намалюють.

2. Дозріли, нехай тануть, постаріли, пожовтів, кипітиме.

3. Кришили б, чавиш, зрубають, потоптав, відчинятиме.

2) Котрі з підкреслених дієслів мають форму наказового способу?

Подаруй (1) мені, доле, у вікнах березу.

Хай спочине (2) душа в оберегах беріз.

Я прийшла (3) у цей світ, щоб пройти (4) обережно,  
Не завдавши нікому ні смутків, ні сліз (Л. Костенко).

3) Котрі дієслова належать до наказового способу?

1. Озеленімо. 2. Пишемо. 3. Пишімо. 4. Летіти. 5. Зберегли б.  
6. Зворушіть. 7. Зліпи. 8. Кричіть. 9. Зворушити. 10. Намалюймо.  
11. Вимкніть. 12. Сушити. 13. Нехай озеленять. 14. Зліпіть. 15. Вивчи.

4) Котрі з підкреслених дієслів мають форму умовного способу?

Хотіла (1) б я вийти (2) у чистеє поле,  
Припасти (3) лицем до сирії землі  
І так заридати (4), щоб зорі почули (5),  
Щоб люди вжахнулись (6) на сльози мої (Леся Українка).

5) Котрі дієслова у другій особі однини наказового способу вживаються з м'яким знаком?

1. Поставити. 2. Виходити. 3. Входити. 4. Стати. 5. Ударити.  
6. Збільшити. 7. Переказати. 8. Ужалити. 9. Чванитись. 10. Плавити.  
11. Кинути. 12. Відрізати. 13. Звукити. 14. Учитися. 15. Їхати.

6) Котрі з підкреслених дієслів мають рід?

Я чую (1) смутку пальці крижані.

Розрісся (2) цвинтар. Груша постаріла (3).

Мабуть, людину десь на чужині

Отак би жодна пташка не зустріла (4) (Л. Костенко).

7) Усі дієслова котрого (котрих) рядка (рядків) належать до II дієвідміни?

1. Чути, працювати, зеленіти, вести, нести.

2. Мовчати, кричати, горіти, бігти, блищати.

3. Везти, мести, дати, бути, цвісти.

8) Усі дієслова котрого (котрих) рядка (рядків) належать до I дієвідміни?

1. Говорити, писати, косити, їсти, любити.

2. Вірити, сидіти, бігти, гоїти, перемагати.

3. Хотіти, мити, бити, знати, рити.

9) Котрі дієслова належать до II дієвідміни?

1. Кричати. 2. Їсти. 3. Молотити. 4. Хвалити. 5. Креслити.

6. Полоти. 7. Писати. 8. Ревіти. 9. Прилетіти. 10. Співати. 11. Косити.  
12. Кричати. 13. Просити. 14. Колоти. 15. Носити.

**10)** Котрі дієслова належать до I дієвідміни?

1. Возити.
2. Чекати.
3. Хвалити.
4. Кричати.
5. Колоти.
6. Сидіти.
7. Полоти.
8. Ходити.
9. Йти.
10. Носити.
11. Пекти.
12. Бути.
13. Говорити.
14. Мити.
15. Дати .

**11)** Усі дієприкметники котрого (котрих) рядка (рядків) належать до активного стану?

1. Пекучий, спілий, зараний, освячений, посивілий.
2. Осиротілий, лежачий, обважнілий, киплячий, дрижачий.
3. Згорнутий, записуваний, везений, кинутий, митий.

**12)** Усі дієприкметники котрого (котрих) рядка (рядків) належать до пасивного стану?

1. Написаний, опалий, зів'ялий, відвезений, згорнутий.
2. Почищений, перетворений, скошений, написаний, згорнений.
3. Переконаний, зігрітий, вимитий, згорілий, зораний.

**13)** Від котрих дієслів можна утворити дієприкметники активного стану минулого часу?

1. Злякати.
2. Згоріти.
3. Поржавіти.
4. Говорити.
5. Позеленіти.
6. Зорати.
7. Заперечувати
8. Побити.
9. Освятити.
10. Косити.
11. Осиротіти.
12. Пожовтіти.
13. Побачити.
14. Кинути.
15. Вишити.

**14)** Від котрих дієслів можна утворити дієприкметники пасивного стану минулого часу?

1. Надіслати.
2. Пошити.
3. Побіліти.
4. Здичавіти.
5. Блукати
6. Вмити.
7. Виконати.
8. Прочитати.
9. Зомліти.
10. Кинутий.
11. Розрізати.
12. Зігріти.
13. Спалити.
14. Зберегти.
15. Перемогти.

**15)** Які з наведених паралельних форм пасивних дієприкметників правильні?

1. Надісланий – надісланий.
2. Молотий – мелений.
3. Кинутий – кинений.
4. Усунутий – усунений.
5. Колотий – колючий.
6. Дарований – даруючий.
7. Вражений – вражаючий.
8. Замкнутий – замкнений.
9. Погашений – погаслий.
10. Колений- колотий.

**16)** Котрі дієслова можуть мати при собі залежні іменники у знахідному або родовому безприйменникових відмінках?

1. В'янути. 2. Косити. 3. Мити. 4. Нести. 5. Цвісти. 6. Будувати. 7. Їхати. 8. Принести. 9. Налити. 10. Малювати.

**6.** Запропонуйте свої теспові завдання до теми (5–7 тестів).

**7.** Запропонуйте свої практичні завдання до теми (3–5 завдань).

## **Тема 24**

### **Пунктуаційна компетентність учителя.**

#### **Розділові знаки в простому реченні**

##### **План**

1. Пунктуаційна компетентність учителя.

2. Тире між підметом і присудком. Тире на місці пропущеного члена речення.

3. Розділові знаки при звертаннях.

4. Розділові знаки при вставних і вставлених компонентах речення.

5. Розділові знаки між однорідними членами речення.

6. Розділові знаки при узагальнювальних словах.

7. Розділові знаки при відокремлених уточнювальних членах речення.

8. Розділові знаки при відокремлених додатках.

9. Розділові знаки при відокремлених обставинах.

10. Розділові знаки при відокремлених означеннях.

11. Розділові знаки при відокремлених прикладках.

### ***Література***

1. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.

2. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2, доп.]. Київ : КММ, 2019.
3. Когут В. М. Український правопис 2019 : Зміни та правила. Тернопіль. Навчальна книга – Богдан. 2019.
4. Межов О. Г. Українська мова. Практикум із правопису та граматики : [навчальний посібник]. Луцьк : Вежа-Друк, 2020.
5. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019.
6. Стислий огляд основних змін у новій редакції «Українського правопису» (2019). Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/osnovni-zminy%202019.pdf>
7. Терлак З. Пунктуаційний словник-довідник. Вид 2-ге. Львів : Априорі, 2021.
8. Яцимірська М. Г. Сучасна українська мова: практикум із пунктуації: навчальний посібник. Київ: Знання, 2009.

### *Питання для самоперевірки*

1. Окресліть специфіку пунктуаційної компетентності вчителя.
2. Коли ставимо тире між підметом і присудком, тире на місці пропущеного члена речення?
3. Схарактеризуйте розділові знаки при звертаннях.
4. Які розділові знаки вживають при вставних і вставлених компонентах речення?
5. Які розділові знаки вживають між однорідними членами речення?
6. Які розділові знаки вживають при узагальнювальних словах?
7. Які розділові знаки вживають при відокремлених уточнювальних членах речення?
8. Схарактеризуйте розділові знаки при відокремлених додатках.
9. Схарактеризуйте розділові знаки при відокремлених обставинах.
10. Які розділові знаки вживають при відокремлених означеннях?
11. Які розділові знаки вживають при відокремлених прикладках?

## **Завдання**

1. Підготуйте презентацію (презентація може стосуватися теми загалом або будь-якого питання зокрема).

2. Доберіть ключові поняття до теми, схарактеризуйте їхні значення, перекладіть на польську мову, порівняйте звуковий склад слів.

3. Окресліть специфіку пунктуаційної компетентності вчителя (письмово).

4. До поданої теми доберіть дидактичний матеріал виховного спрямування.

### **5. Виконайте тестові завдання:**

1) У котрому (котрих) реченні (реченнях) зі звертанням правильно поставлені розділові знаки?

1. Не руш! Не руш! Не риж! Не убивай (Леся Українка).

2. Україно моя, Україно, я для тебе на світі живу (Д. Павличко).

3. Нехай же слово, слово золоте, Печалиться, сміється – і цвіте!  
(Р. Лубківський).

4. Прийми мене, весно рожева, Слугою твоєї краси (О. Олесь).

5. Не бійся правди, хоч яка гірка (Л. Костенко).

6. Зоре моя вечірняя, зійди над горою (Т. Шевченко).

2) У котрому (котрих) реченні (реченнях) з однорідними членами правильно поставлені розділові знаки?

1. Село моє зове всякчас до себе. Усе тут інше: і земля, і небо  
(І. Вихованець).

2. Кожен кущик, горбок, долинка, кожна стежечка: все це було йому знайоме, промовляло до нього (М. Коцюбинський).

3. Все – і це повітря, і покручені лози, і зів'яла трава: все це мимохить нагадує їй щасливі хвилини її життя (М. Коцюбинський).

4. Тече вода в синє море, та не витікає (Т. Шевченко).

5. Жодні валуєви, победоносцеви, столипіни, попови, бабуріни чи жириновські не подолають нашого поривання до національного державотворення (П. Мовчан).

6. Українець мав любити грузина, таджика, калмика, чукчу – всю цю гігантську й барвисту імперську ковдру, але не Україну (В. Забаштанський).

3) У котрому (котрих) реченні (реченнях) правильно виділене відокремлене означення?

1. Серце, на маминій ласці настояне, у доброті не зміліє (І. Вихованець).

2. Я лицар і поет, не схожий на ханигу (Л. Костенко).

3. В степах село чиєсь, чуже, маленьке (М. Вінграновський).

4. Прибиті горем вони, мовчки дивились на згарище – неспроможні вимовити й слова (В. Малик).

5. Жайворонки в небесній глибині дзвенять, сонце розгойдується в небі, тепле й принадне (С. Скляренко).

4) У котрому (котрих) реченні (реченнях) із правильно поставленими розділовими знаками є відокремлена обставина?

1. Попід небом, листом і соломою,

Під землею в вічність завглибки,

Синьою безоднею солоною

Козаки ладнають байдаки (М. Вінграновський).

2. Умій дякувати вчителю. Вислухавши слова похвали дякуй за науку. Вислухавши грікі, суворі слова, теж дякуй за науку. І ти будеш людиною! (В. Сухомлинський).

3. Намиста вдягши кетяги рясні,

Край поля засоромилась калина (В. Нечитайло).

4. Слово скупе, на думку багате

Проситься в серце, стукає в хату (І. Вихованець).

5. Деякі сіли на буреломі, деякі слухали стоячи (О. Гончар).

5) У котрому (котрих) реченні (реченнях) правильно вжиті розділові знаки при відокремлених членах речення?

1. У рідний край грозою вмитий, ідуть усі шляхи на світі (М. Стельмах).

2. Якби я втратив очі, Україно,

То зміг би жить, не бачачи ланів,

Поліських плес, подільських ясенів,  
Дніпра, що стелить хвилі, наче сіно (Д. Павличко).

3. Заходила літня ніч, тепла, тиха, лагідна.

4. Поспішаючи стрітись зі мною, вибіг мій клен назустріч  
(І. Вихованець).

5. Слово, вилучене з половини,  
може вашу змінити долю! (О. Різниченко).

6) У котрому (котрих) реченні (реченнях) правильно вжиті розділові знаки при відокремлених додатках?

1. Усі учні, крім хворої Надії, прийшли до школи.

2. На його дворі, замість похилої хатини, стояв великий будинок  
(Панас Мирний).

3. Здавна мешканці села, крім лісових промислів, займалися землеробством і тваринництвом (В. Скуратівський).

4. Окрім всього, Сократ не вельми шанує самого себе  
(Ю. Мушкетик).

5. Я це зроблю, замість тебе.

7) У котрому (котрих) реченні (реченнях) із правильно поставленими розділовими знаками є уточнювальні члени речення?

1. Мій дід був храмобудувальник.

Возводив храми себто цілий вік (Л. Костенко).

2. Низько, над самою землею, висить велика голуба вранішня зоря  
(В. Складенко).

3. З села прослалася стежина,

Веде мене в глибини й на вершини (І. Вихованець).

4. Коло самого дому, під вікнами, росли кущі жовтої акації  
(І. Нечуй-Левицький).

5. Рано, за холоду, з россою добре жати (І. Франко).

8) У котрому (котрих) реченні (реченнях) є вставні слова?

1. Звісно, то скрипіли охоплені полум'ям осені дерева  
(М. Стельмах).

2. Він все може зробити, сучасний шахтар (В. Собко).

3. Було це, здається, учора (В. Сосюра).

4. Дуби ростуть поволі, неквапливо; Хто садить дуба, той його, можливо, і не побачить вищим, аніж сам (М. Рильський).

5. Сороко, не кричи! Я в лісі не стороння. Я знаю тут усіх, і знають всі мене (Л. Костенко).

**9)** У котрому (котрих) реченні (реченнях) правильно відокремлені вставні речення?

1. І щось в мені таке болить, що це і є, напевно, Україна (Л. Костенко).

2. Мої сестри (їх у мене три) покажуть Вам всю околицю, побачите вже таку Україну, що “українішої” й нема (Леся Українка).

3. Погрівши над багаттям руки, що затерпли од лантуха, та коліна (вони в нього завжди мерзнуть), Данило виймає сітку і йде на рів ставити (Гр. Тютюнник).

4. Назавтра (це була, пам’ятаю, неділя) мати підвелася раніше за мене (хоч і я на війні прокидався о п’ятій) і заходилася коло пічки готувати сніданок (І. Муратов).

5. Подивися – поглянь – подивись – подиви, Озирнись, ворухнись, заляклій у знеможі. То стоять мої очі, як зимові дими, То, як дим, мій народ домерза на морозі (М. Вінграновський).

**10)** У котрому (котрих) реченні (реченнях) правильно виділене порівняльний зворот?

1. Рости ж, серце тополенько, все вгору та вгору (Т. Шевченко).

2. ...Рання ніч, і небо проколось, Визірnilось, мов дитя мале, Й озива овечий мене голос, Мекає Миколою мене... (М. Вінграновський).

3. Ну, що ж, епохо, їж мене, висотуй! Лиш вісь земну з орбіти не згвинти (Л. Костенко).

4. Дівчина троянди поливала, і кудись котилась хмар навала, і сміялась осінь за вікном (В. Сосюра).

5. Прийми мене, весно рожева, Слугою твоєї краси (О. Олесь).

6. Запропонуйте свої теспові завдання до теми (5–7 тестів).

7. Запропонуйте свої практичні завдання до теми (5–7 завдань).

## Тема 25

### Розділові знаки у складному реченні. Розділові знаки при прямій мові та цитатах. Складні випадки української пунктуації

#### План

1. Розділові знаки у складносурядному реченні.
2. Розділові знаки у складнопідрядному реченні.
3. Кома, крапка з комою у складному безсполучниковому реченні.
4. Тире у складному безсполучниковому реченні.
5. Двокрапка у складному безсполучниковому реченні.
6. Пунктуація в реченнях з прямою мовою.
7. Розділові знаки при цитуванні.
8. Розділові знаки в діалогах.
9. Складні випадки української пунктуації.

#### *Література*

1. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.
2. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2, доп.]. Київ : КММ, 2019.
3. Когут В. М. Український правопис 2019 : Зміни та правила. Тернопіль. Навчальна книга – Богдан. 2019.
4. Межов О. Г. Українська мова. Практикум із правопису та граматики : [навчальний посібник]. Луцьк : Вежа-Друк, 2020.
5. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019.
6. Стислий огляд основних змін у новій редакції «Українського правопису» (2019). Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/osnovni-zminy%202019.pdf>

#### *Питання для самоперевірки*

1. Схарактеризуйте розділові знаки у складносурядному реченні.

2. Які розділові знаки вживають у складнопідрядному реченні?
3. Коли вживаємо кому, крапку з комою у складному безсполучниковому реченні?
4. Коли ставимо тире у складному безсполучниковому реченні?
5. Коли ставимо двокрапку у складному безсполучниковому реченні?
6. Схарактеризуйте пунктуацію в реченнях з прямою мовою.
7. Які розділові знаки вживають при цитуванні?
8. Які розділові знаки вживають в діалогах?
9. Окресліть складні випадки української пунктуації.

### ***Завдання***

1. Підготуйте презентацію (презентація може стосуватися теми загалом або будь-якого питання зокрема).

2. Доберіть ключові поняття до теми, схарактеризуйте їхні значення, перекладіть на польську мову, порівняйте звуковий склад слів.

3. На конкретних прикладах схарактеризуйте складні випадки української пунктуації (письмово).

4. До поданої теми доберіть дидактичний матеріал виховного спрямування.

#### **5. Виконайте тестові завдання:**

1) Котре (котрі) складне (складні) речення поєднані сполучниковим зв'язком?

1. ...Рання ніч, і небо проколось, Визірилось, мов дитя мале, Й озива овечий мене голос, Мекає Миколою мене... (М. Вінграновський).

2. А сьогодні над Харковом зупинились табуни південних хмар і йде справжній тропічний дощ – густий, запашний і над-звичайно теплий (М. Хвильовий).

3. Тоді я звертався до них і ми перекидаємось словами (М. Хвильовий).

4. Може, квіти зйдуть – і настане ще й для мене весела весна (Леся Українка).

5. 4. Слово скупе, на думку багате

Проситься в серце, стукає в хату (І. Вихованець).

2) У котрому (котрих) складносурядному (складносурядних) реченні (реченнях) його частини поєднані єднальним (єднальними) сполучником (сполучниками)?

1. А мені ж, може, просто хочеться щастя, тугого й солодкого, як шоколад (Л. Костенко).

2. А по степу поволі рухається отара, і незвичайний цієї ночі бредє коло неї чабан (О. Гончар).

3. ...Рання ніч, і небо проколось, Визірилось, мов дитя мале, Й озива овечий мене голос, Мекає Миколою мене... (М. Вінграновський).

4. Сичі в гаю перекликались та ясен раз у раз скрипів (Т. Шевченко).

5. Не рад козак журитися, та серденько ниє.

3) У котрому (котрих) складносурядному (складносурядних) реченні (реченнях) його частини поєднані протиставним (протиставними) сполучником (сполучниками)?

1. Ми вірші пишемо про те, як стати біля дум на варті. Ми вірші пишемо, проте ми не завжди тих віршів варті (В. Коротич).

2. Солдати спостерігали за боєм, затулившись долонями від сонця, одначе воно світило так яскраво (Г. Тютюнник).

3. Тече вода в синє море, та не витікає (Т. Шевченко).

4. Як би я тепер хотіла у мале човенце сісти і далеко на схід сонця золотим шляхом поплисти (Леся Українка).

5. Лютували шаблі, і коні бігали без вершників, і Половці не пізнавали один одного... (Ю. Яновський).

4) У котрому (котрих) складносурядному (складносурядних) реченні (реченнях) його частини поєднані розділовим (розділовими) сполучником (сполучниками)?

1. Або не сокіл я, або спалила неволя мені крила.

2. Парубок або вулицю розжене, або досвітки розполохає... (Г. Тютюнник).

3. Чи видалося Бронкові, чи справді якимось інакше подивилися на нього оті сіро-голубі очі (І. Вільде).

4. Олекса або щось стругав, або розказував якусь новину.

5. Де-не-де біля вирв сивіє безводний полин або кущиться пахучий чебрець (О. Гончар).

**5) У котрому (котрих) складносурядному (складносурядних) реченні (реченнях) правильно поставлені розділові знаки?**

1. Повітря тремтить від спеки, і в срібнім мареві танцюють далекі тополі.

2. Де-не-де біля вирв сивіє безводний полин або кущиться пахучий чебрець (О. Гончар).

3. Тече вода з-під явора ярмом на долину; пишається над водою червона калина.

4. Прилинув вітер, і в тісній хатині він про весняну волю заспівав, а з ним прилинули пісні пташині, і любий гай свій відгук з ним прислав (Леся Українка).

5. Лука зазеленіла, і груша із зломленою верхвиною біля хатки вбралася в листву, і зашумів гай по горах округи, і розливсь Дніпро й далеко-далеко заточивсь у ліку розливним потоком, і налетіли птахи з далеких країв, заспівали й защебетали (М. Стельмах).

**6) У котрому (котрих) складнопідрядному (складнопідрядних) реченні (реченнях) правильно поставлені розділові знаки?**

1. Культура мови – це духовне обличчя людини (О. Федик).

2. Як умру, то поховайте Мене на могилі, Серед степу широкого, На Вкраїні милій (Т. Шевченко).

3. Верби над ставом – традиційна прикмета українського села (Я. Головацький).

4. Тільки рідне слово, виплекане твоїм родом і народом, має таємничу здатність тримати людину у повноті її історичного і духовного буття (І. Драч).

5. Золотими віхолами одшуміла осінь, білими хуртовинами вітровіє зима, зеленою повинню розливається весна-красна, а там, дивись, уже й літо на порозі (І. Цюпа).

7) У котрому (котрих) складнопідрядному (складнопідрядних) реченні (реченнях) правильно поставлені розділові знаки?

1. Затінок, сутінь. День золотий. Плачуть і моляться білі троянди (Л. Костенко).

2. Якось раптово зчух і зів'яв рум'яний красень вечір, швидко густішали сутінки що невдовзі переросли в темряву (В. Малик).

3. Мабуть, разом з цими чудесними квітами, що ростуть на високих стеблах, народилася і пісня та пішла в люди (І. Цюпа).

4. Слова повинні бути покірні чуттям і помислам твоїм, і рими мусять бути вірні, як друзі в подвигу святім (М. Рильський).

5. Вітрами й сонцем Бог мій шлях намітив, Та там, де треба я тверда й сувора (О. Теліга).

8) У котрому (котрих) складному (складних) реченні (реченнях) є пунктуаційні помилки?

1. Розкажу тобі думку таємну, дивний здогад мене обпік я залишуся в серці твоєму на сьогодні, на завтра, навек (Л. Костенко).

2. Зелене – то символ самого життя, біле – чиста непорочність народження (І. Цюпа).

3. Казка вкладає в мої уста оте слово, до якого дослуховуються земля і вода, птиця в небі й саме небо (М. Стельмах).

4. Відшуміла, відлопотіла жовтими падолистами осінь і вже зима встилає снігові полотна на землю (І. Цюпа).

5. О мово українська! Ти – вода з кринички, над якою гнуться верби Холодна і прозора і проста, А без води я вже давно помер би... (Ю. Бедрик).

9) У котрому (котрих) реченні (реченнях) з пропущеними розділовими знаками слова автора стоять після прямої мови?

1. Я Альта, я Альта, я Альта!

тонесенько плаче ріка (Л. Костенко).

2. Я до себе кажу і до кожного з вас говори

Говорімо усі хоч ми й добре навчилися мовчати (В. Баранов).

3. Я звелю Не займай нашу пісню,

Бо життя укоротиш мені (С. Зінчук).

4. “Нене! Нене!” промовив Кармель (Марко Вовчок).

5. Я річку побачила раптом

Питаю а хто ж ти така? (Л. Костенко).

**10)** У котрому (котрих) реченні (реченнях) з пропущеними розділовими знаками є діалог?

1. Куди це ти кумасенько біжиш даєш неначе з ляку драла гука Ховрах ні на що не глядиш мене б то й не пізнала (Л. Глібов).

2. Під час канікул каже хлопчик я буду допомагати батькам по господарству.

3. Книги – морська глибина таку оцінку книгам дав І. Франко.

4. Якби хто взяв Лаврінову хату та одіпхнув її – сказала премудра баба Палажка. – Геть-геть на гору або й за гору, а Карпову хату одсунув ген-ген за ставок, аж у діброву, то вони б помирились” (І. Нечуй-Левицький).

5. Стала мати перед дітьми. Обох затулила

Не дам! Бийте мене... Не дам, людоїди! (О. Довженко).

**6.** Запропонуйте свої теспові завдання до теми (5–7 тестів).

**7.** Запропонуйте свої практичні завдання до теми (5–7 завдань).

## Питання для підсумкового контролю

Якщо за результатами поточної роботи здобувач освіти набрав менш ніж 60 балів, то він складатиме залік під час ліквідації академічної заборгованості. За таких умов бали, отримані під час поточного оцінювання, будуть анульовані (див.: «Положення про організацію освітнього процесу на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у Волинському національному університеті імені Лесі Українки» та «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки»). На заліку здобувач освіти може отримати максимально 100 балів. Для кожного студента передбачено окремий білет, що містить два теоретичні питання. Максимальний бал за кожне питання – 50 балів.

Культуромовна компетентність учителя – підґрунтя культури мовлення нації. Роль мови у формуванні національної свідомості. Основні риси високої мовної свідомості. Культуромовна компетентність – основа професійного успіху фахівця. Дотримання чинних мовних норм – запорука культуромовної компетентності учителя. Комунікативні складники культури мовлення вчителя. Значення курсу для формування високої мовної культури майбутніх учителів-словесників.

Усне мовлення – найважливіша форма існування мови як засобу спілкування. Специфіка усного мовлення вчителя. Загальна характеристика усного мовлення. Різновиди усного літературного мовлення. Роль ситуативних чинників в усному мовленні. Спільні та відмінні риси усного та писемного мовлення. Мистецтво слухати і чути – важливі елементи теорії і практики комунікації. Мовчання як комунікативна одиниця. Рекомендації щодо техніки усного мовлення. Особливості усного мовлення вчителя.

Невербальні засоби усного мовлення педагога. Наука про невербальні засоби спілкування. Універсальне й ідіоетнічне в усному мовленні. Класифікація невербальних засобів спілкування. Аналіз акустичних засобів спілкування. Характеристика оптичних засобів спілкування. Застосування невербальних засобів спілкування в роботі вчителя. Значення інтонації та інших акустичних засобів в усному мовленні педагога. Використання оптичних засобів спілкування в учительській практиці.

Мовний етикет – невід’ємний складник культури мовлення вчителя. Поняття про мовний етикет. Мовний етикет і ментальність українців. Мовний етикет вчителя. Типові етикетні ситуації. Парадигма мовних формул. Використання стандартних мовних формул у учительській практиці. Вплив мовлення педагога на формування мовного етикету учнів в ЗЗО.

Фонетика – наука про звукову будову мови. Фонетична і графічна компетентність педагога. Звуковий склад мови – феномен національної культури. Основні властивості людського голосу. Артикуляційні, акустичні, функційні та ін. особливості звуків. Будова мовного апарата. Активні та пасивні мовні органи. Фази артикуляції окремого звука. Правильне дихання – основа доброго голосоутворення. Поняття про артикуляційну базу. Артикуляційно-акустична класифікація голосних звуків: за участю губ; за ступенем підняття спинки язика; за місцем артикуляції. Артикуляційно-акустична характеристика приголосних звуків: класифікація приголосних за місцем творення; характеристика приголосних за способом творення; характеристика приголосних за звучністю; класифікація приголосних за акустичним враженням. Палаталізація приголосних: класифікація приголосних за ступенем вияву м’якості; позиції пом’якшення приголосних. Поняття про фонетичну компетентність. Поняття про графіку. Співвідношення

між звуками і буквами. Графічна (буквена) і фонетична компетентність у професійній діяльності вчителя.

Основні параметри милозвучності української мови. Ортоепічна компетентність. Поняття милозвучності. Особливості повнозвучної вимови голосних. Специфіка вимови приголосних звуків. Вимова сполук приголосних. Особливості вимови чужомовних слів. Асиміляція, її види. Спрощення в групах приголосних. Подовження в групах приголосних. Інші звукові процеси. Основні правила складоподілу в усному мовленні. Поняття про орфоепічну компетентність. Ортоепічна компетентність педагога. Типові ортоепічні помилки у мовленнєвій практиці вчителя, шляхи їх подолання. Ортоепічний словник, його структура. Значення ортоепічного словника в роботі педагога.

Наголос та його роль у СУЛМ. Акцентуаційна компетентність учителя. Типи наголосу залежно від засобів виділення одиниць звучання. Характер і функції українського наголосу. Нормативне наголошування повнозначних частин мови. Нормативне наголошування службових частин мови та вигуків. Фонетичні слова. Поняття про проклітики та енклітики. Специфіка наголошування складних слів. Складні випадки наголошування чужомовних слів. Подвійне наголошування слів у сучасній українській літературній мові. Особливості діалектного та інтерферентного наголосів.

Формування акцентуаційної компетентності педагога. Типові відхилення від акцентуаційних норм та способи їх усунення. Словники наголосів, їх значення у професійній діяльності вчителя.

Лексикологія сучасної української мови. Формування лексичної компетентності вчителя-словесника на тлі динаміки лексичної норми. Предмет і завдання лексикології сучасної української мови. Типи лексичних значень слова. Однозначні та

багатозначні слова. Способи перенесення значень слів. Слова-символи. Динаміка лексичної норми. Лексична компетентність учителя-словесника. Формування лексичної компетентності педагога на тлі динаміки лексичної норми. Типові лексичні помилки в мовленні вчителя, шляхи їх подолання.

Походження української лексики. Адаптація мовних запозичень та лексична компетентність учителя. Основні історичні шари лексики. Лексичні запозичення з польської мови та інших слов'янських мов. Старослов'янізми. Лексичні запозичення з інших мов. Українські слова в інших мовах. Інтернаціоналізми та екзотизми. Вплив новітніх запозичень на характер лексичної норми. Іншомовна лексика в мовленні учителя-словесника. Адаптація іншомовної лексики та мовна компетентність педагога.

Лексика української мови з погляду стилістичного вживання. Формування лексичної компетенції вчителя на тлі стилістичної транспозиції лексики. Функційно-стильова диференціація лексики української мови. Розподіл лексики української мови за сферами вживання. Функціонування лексики, територіально обмеженої в ужитку (діалектизми), аспекти її вивчення. Просторіччя. Жаргонізми, вульгаризми, арготизми та їхнє стилістичне використання. Термінологічна лексика. Наукова та виробничо-технічна термінологія. Сфера поширення й функції термінів. Поняття терміносистеми. Професіоналізми. Стилiстична транспозиція лексики і сучасна лексична норма. Уживання термінологічної лексики в мовленні вчителя. Лексична компетентність учителя і стилістична транспозиція лексики.

Багатство української лексики і лексична компетентність учителя. Омоніми, їхні різновиди. Синоніми. Типи синонімів. Синонімічний ряд. Стилiстична роль синонімів. Антоніми, їх види. Антонімічні пари. Стилiстичні функції антонімів. Антитеза. Антономазія. Оксиморон. Перифраза. Пароніми, їхні різновиди.

Стилістичні функції паронімів. Парономазія. Уникнення штампів. Характеристика словників синонімів, антонімів, омонімів, паронімів. Використання зазначених словників у професійній діяльності вчителя. Проблема міжмовної омонімії та паронімії, їхній вплив на рівень лексичної компетентності вчителя. Лексична компетентність учителя-лідера та тлі багатства української лексики.

Активна та пасивна лексика. Формування лексичної компетентності вчителя відповідно до актуалізації та пасивізації лексичного складу української мови. Особливості активної та пасивної лексики. Зміни в словниковому складі сучасної української літературної мови. Неологізми: загальномовні, індивідуально-авторські. Оновлення й унормування лексичного фонду сучасної української літературної мови. Функціонування неологізмів в різностильових текстах. Застаріла лексика: архаїзми, історизми. Лексична компетентність вчителя на тлі актуалізації та пасивізації лексичного складу української мови.

Лексикографія сучасної української літературної мови. Лексикографічна компетентність педагога. Словники – джерело вивчення української лексики. Типи сучасних словників української мови. Характеристика тлумачних, перекладних, етимологічних словників. Особливості фразеологічних словників. Специфіка термінологічних словників. Словники антонімів, синонімів, паронімів, омонімів. Опис орфографічних та орфоепічних словників. Словники мови письменників. Інші словники. Створення електронних словників. Значення енциклопедій та словників для піднесення загальної і мовної культури вчителя. Лексикографічна компетентність учителя.

Фразеологія сучасної української мови. Фразеологічна компетентність учителя. Основні типологічні ознаки фразеологізмів.

Семантична класифікація фразеологізмів. Фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення. Типи фразеологізмів за походженням та емоційно-експресивними функціями. Джерела української фразеології. Прислів'я і приказки. Крилаті слова та вислови. Трансформація фразеологічних одиниць у текстах. Фразеологічна компетентність учителя.

Правописна компетентність учителя. Український правопис 2019: зміни та правила. Правила вживання апострофа та м'якого знака. Складники правописної компетентності. Формування правописної компетентності вчителя. Український правопис 2019 : загальний огляд. Зміни в новій редакції «Українського правопису». Основні зміни та правила нового правопису: зміни у написанні слів; варіантні доповнення: правопис і словозміна. Основні правила написання апострофа. Основні правила вживання м'якого знака. Написання буквосполучень **йо,ьо**

Чергування голосних і приголосних. Спрощення. Подвоєння. Правопис префіксів та суфіксів. Чергування голосних. Чергування приголосних під час словозміни і словотворення. Зміни приголосних перед суфіксом -ин-, -ськ(ий), -ств(о). Спрощення в буквосполученнях. Подвоєння літер. Правопис префіксів с-, з-, зі-, роз-, без-, через-. Правопис префіксів пре-, при-, прі-. Правопис суфіксів іменників на позначення осіб. Правопис суфіксів іменників на позначення чоловічих і жіночих імен по батькові. Правопис суфіксів -ин, -їн та -ів (-ов-, -ев-), -їв (-єв-) у присвійних прикметниках. Правопис суфіксів -ов-, -ев-, -єв- у відносних прикметниках.

Правопис слів іншомовного походження. Правопис літер на позначення голосних звуків в іншомовних словах. Правопис літер на позначення приголосних звуків в іншомовних словах. Правила написання апострофа в іншомовних словах. Уживання м'якого

знака в іншомовних словах.

Подвоєння приголосних в іншомовних словах. Уживання та правопис новітніх запозичень.

Правопис складних іменників і прикметників. Написання складних і складених власних назв. Загальні правила правопису складних слів. Написання складних іменників. Написання складних прикметників. Велика літера у власних назвах, що складаються з кількох слів. Написання складних і складених власних назв разом, окремо, з дефісом.

Відмінювання і правопис прізвищ, імен та по батькові. Передача іншомовних власних назв українською мовою. Відмінювання та правопис прізвищ. Особливості відмінювання складних прізвищ. Відмінювання і правопис слов'янських і неслов'янських прізвищ українською мовою. Передача іншомовних власних назв українською мовою. Особливості відмінювання імен та по батькові.

Правопис прислівників, службових частин мови та вигуків. Написання прислівників разом, окремо, з дефісом. Написання прийменників разом і з дефісом. Особливості правопису сполучників. Написання часток з іншими словами разом, окремо, з дефісом. Правопис часток не, ні з різними частинами мови. Правопис вигуків разом, з дефісом.

Складні випадки вживання іменників. Правопис іменникових відмінкових форм. Значення іменників та їхні відмінкові закінчення. Особливості сполучуваності іменників з іншими словами. Труднощі у визначенні роду деяких іменників. Родова диференціація іншомовних іменників та аббревіатур. Поділ іменників на відміни та групи. Іменники, що не належать до жодної відміни. Складні випадки відмінювання іменників I відміни. Форми кличного відмінка однини. Форми родового відмінка множини. Складні випадки відмінювання іменників II

відміни. Особливості відмінювання іменників на -р. Закінчення -а (-я) або -у (-ю) в родовому відмінку однини. Форми кличного відмінка однини. Форми родового відмінка множини. Правопис відмінкових форм іменників III і IV відмін. Множинні іменники, їх відмінювання і правопис.

Правопис та відмінювання прикметників, займенників та числівників. Відмінювання та правопис прикметників. Особливості творення та правопис форм ступенів порівняння прикметників. Значення та особливості сполучуваності деяких прикметників з іншими словами. Особливості відмінювання займенників, належних до різних значенневих груп. Особливості творення займенників. Особливості відмінювання та правопису кількісних числівників. Відмінювання та правопис порядкових числівників. Зв'язок числівників з іменниками. Правопис відчислівникових складних слів.

Уживання та правопис дієслівних форм. Поділ дієслів на дієвідміни. Складні випадки українського дієвідмінювання. Правопис особових закінчень дієслів I та II дієвідмін теперішнього часу. Зміни приголосних при дієвідмінюванні. Особливості творення, вживання та правопису дієслівних форм минулого й майбутнього часів. Творення, вживання та правопис дієслівних форм умовного та наказового способів. Дієвідмінювання атематичних дієслів. Значення дієслів та особливості їх сполучуваності з іншими словами. Правопис та особливості вживання дієприкметників і дієприслівників.

Пунктуаційна компетентність учителя. Розділові знаки в простому реченні. Пунктуаційна компетентність учителя. Тире між підметом і присудком. Тире на місці пропущеного члена речення. Розділові знаки при звертаннях. Розділові знаки при вставних і вставлених компонентах речення. Розділові знаки між однорідними членами речення. Розділові знаки при

узагальнювальних словах. Розділові знаки при відокремлених уточнювальних членах речення. Розділові знаки при відокремлених додатках. Розділові знаки при відокремлених обставинах. Розділові знаки при відокремлених означеннях. Розділові знаки при відокремлених прикладах.

Розділові знаки у складному реченні. Розділові знаки при прямій мові та цитатах. Складні випадки української пунктуації. Розділові знаки у складносурядному реченні. Розділові знаки у складнопідрядному реченні. Кома, крапка з комою у складному безсполучниковому реченні. Тире у складному безсполучниковому реченні. Двокрапка у складному безсполучниковому реченні. Пунктуація в реченнях з прямою мовою. Розділові знаки при цитуванні. Розділові знаки в діалогах.

### **Шкала оцінювання**

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90–100	Зараховано
82–89	
75–81	
67–74	
60–66	
1–59	Незараховано (необхідне перескладання)

## Завдання для самостійного опрацювання

Самостійна робота здобувачів освітнього рівня охоплює опрацювання основної та додаткової літератури, вивчення теоретичних питань до тем практичних занять, а також виконання практичних завдань і вправ, передбачених планами практичних занять (*докладніше див.* Мельник І. А. Правописна та культуромовна компетентності (скорочена назва «ПККВ»). URL: <https://moodle.vnu.edu.ua/course/view.php?id=1707>

Для забезпечення самостійного опанування матеріалу пропонуємо перелік необхідної навчальної, навчально-методичної літератури, із якою можна ознайомитися в бібліотеці та на відповідних сайтах. Ефективність самостійної роботи здобувача викладач виявляє на практичних заняттях і відбиває в загальній оцінці за тему.

## **Політика оцінювання**

### **Політика викладача щодо здобувача освіти**

Політика оцінювання здобувачів освіти відповідає «Положенню про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів Волинського національного університету імені Лесі Українки» та «Положенню про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки».

Здобувач освіти повинен систематично відвідувати практичні заняття з курсу, дотримуватись графіку та розкладу занять, затверджених факультетом, має опрацювати матеріал, передбачений планом практичного заняття (опрацювати рекомендовану до теми літературу й виконати запропоновані практичні завдання), а також своєчасно звітувати і виконувати поставлені перед ним завдання. За поточну навчальну діяльність здобувач освіти максимально може отримати 100 балів.

Якщо здобувач освіти через об'єктивні причини не відвідував заняття або він хоче покращити свій результат, то має можливість скласти (перескласти) викладачеві тему в дні консультацій або дистанційно через електронний курс на платформі Moodle не пізніше, як за тиждень до дати призначення заліку. Складання заліків, а також перескладання академічної заборгованості проводиться в установлений деканатом термін.

За наявності документа про опанування сертифікатного курсу, дотичного чи близького за проблематикою до нашого освітнього компонента, здобувач освіти може не складати однієї чи кількох тем

(згідно з визначеною кількістю зазначених у сертифікаті годин). Здобувач освіти, який брав активну участь у роботі конференцій, в олімпіадах, конкурсах студентських наукових робіт, а також підготував наукові публікації, досяг значних результатів у своїй діяльності, може додатково отримати бали, що будуть зараховані як результати поточного контролю з освітнього компонента.

**Політика викладача щодо дотримання принципів академічної доброчесності** Увесь освітній процес побудований на засадах доброчесності, справедливості, порядності, відповідальності за результати своєї діяльності, довіри та толерантності до його учасників, об'єктивності оцінювання, соціальної та гендерної рівності. Готуючись до практичних занять, здобувачі освіти повинні пам'ятати про неприпустимість подання інформації, що не стосується проблематики, про коректність подання інформації, а також дотримування всіх інших норм академічної доброчесності та кодексу етики. У разі їхнього порушення передбачено покарання, зокрема перекладання тем тощо. (Див.: 1. Кодекс академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2. Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату у науково-дослідній діяльності здобувачів вищої освіти і науково-педагогічних працівників Волинського національного університету імені Лесі Українки.)

**Політика щодо дедлайнів та перекладання** Якщо через поважні причини здобувач не відвідав заняття або хоче покращити свій результат, то в дні консультацій або дистанційно через електронний курс на платформі Moodle не пізніше, як за тиждень до дати призначення заліку, він зможе скласти відповідну тему.

## Термінологічний словник

**Активна лексика** – це слова, які досить часто вживаються в повсякденному спілкуванні.

**Акцентологія** – розділ мовознавства, який вивчає наголос.

**Акцентуаційні норми** – загальноприйняті правила наголошування слів. Часто ці норми розглядають у межах орфоепії.

**Антоніми** – слова, протилежні за значенням.

**Апостроф** – нелітерний орфографічний знак, за допомогою якого в українській мові відокремлюються літери на позначення йотованих від попередніх губних приголосних та «р».

**Арготизми** – вид жаргонізмів, до якого відносяться слова спеціальної таємної мови, які використовуються в конспіративних цілях вузькою групою осіб для підтвердження належності до неї.

**Архаїзми** – слова, вислови, граматичні форми, які застаріли, вийшли з загального вжитку і мають сучасний синонімічний відповідник.

**Асиміляція** – це зміна звуків у потоці мовлення під впливом наступного чи попереднього звука.

**Багатозначні слова** – слова, що мають два і більше значень.

**Вербальне спілкування** – спосіб передачі інформації, що передбачає цілеспрямований словесний спосіб обміну певними повідомленнями, мовна сторона яких має ієрархічну структуру.

**Вигук** – це незмінна частина мови, яка не належить ні до самостійних, ні до службових частин мови, виражає почуття, емоції, волевиявлення людини, не називаючи їх.

**Вимова** – особливості артикуляції звуків мовлення в кожній конкретній мові; спосіб, образ, манера вимови, засвоєна народами, племенами, місцевими жителями, різними верствами суспільства.

**Відмінок** – властива категорія слів, яка виражає різні синтаксичні зв'язки і семантико-синтаксичні відношення між словами в словоспіменним частинам мови граматична (морфологічна) олученні та реченні.

**Вокалізм** – система голосних звуків у певній мові, їхні властивості та відношення.

**Голосні звуки** – це звуки мови, що утворюються при вільному проходженні видихуваного повітря через ротову порожнину, тобто мають вільну артикуляцію. У гортані внаслідок ритмічного коливання напружених зв'язок утворюється голос певного тону.

**Дефіс** – нелітерний орфографічний знак української та багатьох інших писемностей, що на письмі слугує для з'єднання двох чи більше слів, які є незалежними одне від одного, але за фонетичною наближеністю складають одне поняття, не зливаючись в одне слово.

**Діалектизми** – це слова, характерні для певного територіального або соціального діалекту.

**Дієслово** – самостійна частина мови, що означає дію або стан предмета й відповідає на питання що робити? що зробив? що робили? що робитимуть?

**Екзотизми** – це слова, що передають характерні назви реалій із життя інших народів і не мають точних відповідників у мові, до якої вони потрапляють.

**Етикет** – сукупність правил поведінки, що регулює зовнішні прояви людських взаємин (поведінка в громадських місцях, поводження з людьми, форми звертання і привітання, манери поведінки, одяг тощо). Етикет регламентує поведінку людини в певних ситуаціях.

**Жаргонізми** – це переважно такі специфічні, емоційно забарвлені назви понять і предметів, які мають нормативні відповідники в літературній мові та, відступаючи від неї, надають

процесу спілкування атмосфери невимушеності, іронічності, фамільярності тощо. Їхнє вживання обмежене нормами спілкування, прийнятими в певному соціальному середовищі.

**Жест** – рух (дія) для вираження емоції чи інформації замість розмови або під час розмови. Дія або рух людського тіла або його частини, що має певне значення або сенс, тобто є знаком або символом.

**Займенник** – самостійна частина мови, яка вказує на предмети, ознаки та кількості, але не називає їх.

**Звертання** – інтонаційно виділене в реченні слово або сполучення слів (не член речення), що ним називається істота або персоніфікований предмет, до якого адресується мовлення в його усній і писемній формах.

**Звук** – найменша неподільна одиниця мовлення, яка утворюється апаратом мовлення, має фізичну природу і виконує в мові певні функції.

**Знак м'якшення (м'який знак)** – літера кириличної абетки, що не передає окремого звука, а слугує для позначення пом'якшення попереднього приголосного.

**Іменник** – самостійна частина мови, що означає предмет, відповідає на питання хто? (істота) і що? (неістота).

**Інтернаціоналізми** – слова, що виникли спочатку в одній мові, а потім з неї запозичені в більшість інших мов світу для позначення цього поняття.

**Інтонація** – обов'язковий елемент і засіб мови під час її реалізації в усному мовленні; постійний засіб вираження не тільки певного змісту, а й експресивно-емоційних відтінків сказаного окремою особою, певне стилістичне спрямування сутності її мовлення. Формується інтонація такими складниками мовлення, як: мелодика, інтенсивність, тривалість звучання, наголошене

виділення певного складу в слові, логічний наголос, ритм, тембр, темп, пауза тощо.

**Іншомовна лексика** – це лексика, яка потрапила в нашу мову з іншої; вона усвідомлюється як чужорідна і зберігає ознаки свого походження.

**Історизми** – слова або стійкі словосполучення, що являють собою назви зниклих предметів, явищ людського життя, що не мають відповідників у сучасній мові.

**Кінесика** – сукупність рухів (жестів, міміки), що застосовуються в процесі людського спілкування (за винятком рухів мовного апарату).

**Компетентність** – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та навчальну діяльність.

**Комунікація** – це процес обміну інформацією між двома або більше особами, спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів із метою передавання та одержання інформації.

**Консонантизм** – система приголосних звуків у певній мові, їхні властивості та відношення.

**Контекст** – частина тексту, у якій будь-яке слово чи речення реалізується сповна, виявляє свій комунікативний (спілкувальний) потенціал, конкретизується, індивідуалізується семантично й стилістично.

**Крилаті слова (крилаті вислови, крилаті фрази)** – сталі словесні формули (влучні вислови, звороти мови, окремі слова). До крилатих слів належать: висловлювання відомих осіб (письменників, політиків, громадських діячів та ін).

**Культура мови** – високий рівень розвитку, нормативності мови, всі її усталені ресурси – фонетико-орфоепічні, лексичні, фразеологічні, граматичні й стилістичні.

**Культура мовлення** – найраціональніше, стилістично вмотивоване користування усіма мовними одиницями, тобто тим, з чого витворилась культура мови.

**Культуромовна компетентність** – набута особистістю здатність раціонально, стилістично вмотивовано використовувати фонетико-орфоепічні, лексичні, фразеологічні, граматичні ресурси мови відповідно до чинних мовних норм.

**Лексика української мови** – вся сукупність наявних в українській мові слів – літературно-нормативних і діалектних.

**Лексикологія** – розділ мовознавства, що вивчає лексику, лексеми як визначальні структурно-семантичні одиниці мови, їх функціональні можливості, висвітлює процес формування словникового складу в соціально-історичному, національному контексті.

**Лексикографія** – розділ мовознавства, пов'язаний зі створенням словників та опрацюванням їх теоретичних засад.

**Лексичне значення** – історично закріплена у свідомості людей співвіднесеність слова з певним явищем дійсності, зв'язок певного звучання з певним поняттям, волевиявленням.

**Лексичні норми** – це норми слововживання, прийняті в сучасній українській літературній мові, які регулюють вибір слова відповідно до змісту та мети висловлення.

**Літературна мова** – це оброблена, унормована форма національної мови в писемному та в усному різновидах, що обслуговує культурне життя народу та всі сфери його суспільної діяльності: державні та громадські установи, пресу, художню літературу, науку, театр, освіту й побут людей.

**Міміка** – зовнішнє вираження психічних станів, у першу чергу емоційних, що виявляється в сукупності координованих рухів м'язів обличчя. Міміка здатна передавати емоційний і змістовний підтекст мовних повідомлень і слугувати регулятором процесу спілкування.

**Мова** – особлива специфічна система знаків, з допомогою яких люди спілкуються, обмінюючись з іншими своїми думками й почуваннями.

**Мовленнєва поведінка** – зумовлені ситуацією спілкування емоції, дії, вчинки людини, що виражені за допомогою мовлення та невербальних засобів; використання мови учасниками спілкування в конкретній ситуації відповідно до їхніх рівнів комунікативної й мовної компетенцій.

**Мовна норма** – це сукупність мовних засобів, що відповідають системі мови й сприймаються її носіями як зразок суспільного спілкування у певний період розвитку мови і суспільства. Основні ознаки мовної норми — унормованість, обов'язкова правильність, точність, логічність, чистота і ясність, доступність і доцільність.

**Мовна свідомість** – це відбиття специфічної мовної структури в підсвідомості носіїв мови; сукупність законів, правил мови на рівні вмінь, що реалізується в умінні правильно вибрати й ужити мовні засоби у спілкуванні.

**Мовний етикет** – це сукупність правил мовної поведінки, які репрезентуються в мікросистемі національно специфічних стійких формул і висловів у ситуаціях установлення контакту зі співбесідником, підтримки спілкування в доброзичливій тональності.

**Мовні одиниці** – різнотипні елементи мови, кожен з яких представлений певною мовною матерією і виконує тільки йому властиву стилістичну функцію.

**Мовні штампи** – це стерті, колись образні вислови, зайві слова, неточні вислови, безконечні, стилістично не вмотивовані словесні повтори, які створюють негативний і стилістико-смісловий ефект.

**Наголос** – виділення складу в слові посиленням голосу або підвищенням тону.

**Національна свідомість** – сукупність соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, в яких виявляються особливості життєдіяльності націй та етносів.

**Невербальне спілкування** – вид спілкування, для якого характерне використання невербальної поведінки та невербальних комунікацій як головного засобу передачі інформації, організації взаємодії, формування образу, думки про співрозмовника, здійснення впливу на іншу людину.

**Ненормативна лексика** (нецензурна, обсценна; також матюкі, матюччя, лайка, лихослів'я) – табуйована (неприпустима) лексика, яку мовці сприймають як відразливу, непристойну. У це визначення входять такі поняття, як блюзнірство, прокльони і лайка.

**Неологізми** – це новостворені слова, значення слів, словосполучення, що з'явилися в мові й ще не перейшли до розряду загальноновживаних.

**Неповні речення** – речення, одна з ланок внутрішньосинтаксичної будови яких (один чи кілька членів речення, навіть частина одного з членів речення) не вимовляється (не пишеться), але усвідомлюється, цілком чи достатньо зрозуміла.

**Однозначні слова** – слова, які мають лише одне значення.

**Однорідні члени речення** – члени речення, які виконують однакову синтаксичну функцію (певного головного або другорядного члена речення), перебувають у тих самих

синтаксичних відношеннях з якимсь іншим членом речення і поєднуються між собою сурядним зв'язком.

**Омоніми** – це слова, які однаково звучать та пишуться, але мають різне значення.

**Орфограма** – це написання, що вибирається з кількох можливих варіантів і ґрунтується на сформульованому й закріпленому в системі орфографії правилі.

**Орфографічне правило** – це особлива коротка, чітка рекомендація-інструкція, у якій перераховуються умови вибору тих чи тих єдино прийнятих написань як зразкових.

**Орфографічні норми** – історично сформоване, усталене написання мовних одиниць, яке представлено всією системою правописних правил: написанням слів з малої літери, з великої, з дефісом і т. ін.

**Орфографія** – історично сформована, уніфікована система правил, що визначають написання слів згідно з усталеними нормами, яку приймає і якою користується суспільство; розділ мовознавства, який вивчає та встановлює правила написання.

**Орфоепічний словник** – словник, що містить інформацію щодо правильної вимови слів та їх граматичних форм.

**Орфоепічні норми** – усталені способи, зразки вимови окремого звука, найрізноманітніших поєднань звуків, які характеризуються, пояснюються у формі мовноорфоепічних правил.

**Орфоепія** – це розділ мовознавчої науки, що вивчає сукупність правил про літературну вимову.

**Пароніми** – це слова, досить близькі за звуковим складом і звучанням, але різні за значенням і написанням.

**Пасивна лексика** – це слова, що вживаються досить рідко. Сюди належать застарілі слова та неологізми.

**Пауза** – тимчасова, але завжди стилістично вагома зупинка, перерва у мовленні.

**Педагогічна компетентність** – сукупність теоретичних знань, практичних умінь, навичок, ставлень, досвіду, особистісних якостей учителя, що дають змогу здійснювати пошукову, естетичну діяльність, самостійно здобувати нові знання, аналізувати діяльність учасників навчально-виховного процесу, приймати рішення.

**Писемне мовлення** – одна з форм реального існування мови як засобу комунікації, що зафіксована на папері чи ін. поверхні за допомогою усталеної системи графічних знаків, сприйманих зором, розташованих у певній лінійній послідовності і співвіднесених з одиницями реального, звукового мовлення.

**Полонізми** – слова або мовні звороти, запозичені з польської мови.

**Правопис** – сукупність загальноновизнаних і загально-обов'язкових правил, що встановлюють способи відтворення мовлення та інші прийоми словесної передачі інформації на письмі. Як правило, правопис складається історично, відбиваючи деякі традиції та констатує нові тенденції кожної писемної мови на різних етапах її розвитку, що виявляються в деталях передачі звуків, слів і форм.

**Правописна компетентність** – набута особистістю здатність орфографічно й пунктуаційно правильно оформлювати писемне мовлення будь-якого стилю відповідно до чинних правописних норм.

**Приголосний звук** – звук, що твориться за допомогою голосу й шуму або тільки шуму.

**Прийменники** – службові слова, які в поєднанні з повнозначними словами виражають залежність їх від інших слів у реченні або в словосполученні.

**Прикметники** – повнозначні слова, які виражають, називають ознаки, якості людей, тварин, речей, явищ.

**Прислівники** – повнозначні слова на позначення якісної або кількісної ознаки дії чи стану, ознаки іншої ознаки (тобто ступеня або міри вияву іншої ознаки).

**Пряма мова, пряме мовлення** – дослівне відтворення сказаного чи написаного ким-небудь. Стилiстична сутність його (як і непрямого мовлення) завжди визначається змістом, способом реалізації, інтонаційним оформленням тощо.

**Пунктуаційні норми** – усталені правила вживання розділових знаків.

**Пунктуація** – це система правил про вживання на письмі розділових знаків; розділ мовознавства про використання розділових знаків. Пунктуацією також називають і самі розділові знаки.

**Речення** – основна комунікативна мовна одиниця, для якої характерна предикативність, модальність, відносна закінченість змісту, логічна сутність, структурно-синтаксична організованість, інтонаційна оформленість.

**Синоніми** – це слова, близькі або однакові за значенням, але різні за звучанням.

**Склад** – мінімальний відрізок потоку зв'язного мовлення, що складається з одного або кількох звуків.

**Слово** – найпоширеніша одиниця мови й мовлення з певним лексичним значенням (повнозначні слова), або із значенням релятивним, відносним (службові слова), або слова із здатністю виражати певне волевиявлення людини, її почуття, яке при цьому не називається (вигуки). Стилiстично найважливішими є слова повнозначних частин мови.

**Словосполучення** – лексико-семантична й граматична цілість щонайменше двох повнозначних слів, поєднаних підрядним або сурядним зв'язком.

**Службові слова** – неповнозначні слова (прийменники, сполучники, частки), які по-особливому доповнюють, поєднують, уточнюють те, що в реченні виражають повнозначні слова.

**Сполучники** – неповнозначні (службові) слова, якими поєднуються в одне семантико-синтаксичне ціле однорідні члени речення або предикативні (реченнєві) частини складного речення.

**Текст** – писемний або усний мовленнєвий масив, найчастіше багатослівна семантична й граматична єдність, утворена одним чи кількома реченнями, що виражає завершену думку; поєднання слів «від крапки до крапки» або певний словесний відрізок мовлення, графічно розчленований кількома чи багатьма крапками.

**Термін** – слово або словосполучення, що визначає чітко й однозначно окреслене поняття і його співвідношення з іншими поняттями в межах спеціальної сфери.

**Термінологія** – це сукупність термінів, тобто слів або словосполучень, що висловлюють специфічні поняття з певної галузі науки, техніки чи мистецтва, а також сукупність усіх термінів, наявних у тій чи тій мові.

**Тлумачний словник** – словник, що подає лексико-фразеологічний склад мови з поясненням значення, граматичних та стилістичних особливостей уживання реєстрових одиниць. Тлумачні словники найповніше реалізують дві основні функції лексикографії: опис і нормалізацію словникового складу мови.

**Транспозиція** – вживання однієї мовної форми у функції іншої.

**Український правопис** – система загальноприйнятих правил української мови, які визначають способи передавання мовлення на письмі.

**Усне мовлення** – форма мовленнєвої діяльності, яка включає розуміння сприйнятого на слух мовлення та здійснення мовленнєвих висловлювань у звуковій формі.

**Фонетика** – розділ мовознавства, в якому вивчають звуковий склад мови.

**Фонетична транскрипція** – це наочне зображення мовних звуків за допомогою знаків.

**Фразеологізм** – стійке поєднання слів, що виступає в мові як єдиний, неподільний і цілісний за значенням вислів; ідіома.

**Фразеологія** – розділ мовознавства, який вивчає лексичне значення, походження і вживання фразеологізмів.

**Частки** – слова, які надають окремим словам, словосполученням, реченням певних додаткових смислових, модальних і емоційно-оцінних відтінків або використовуються для утворення форм слова (наприклад, форм умовного способу).

**Числівники** – слова зі значенням певної, чітко визначеної кількості найрізноманітніших об'єктів дійсності.

**Член речення** – мінімальна і найпоширеніша синтаксична одиниця, яка виражає в реченні певне поняття, називає якусь особу (особи), предмет, дію, стан людини або явища, ознаку, ознаку ознаки (прислівники) або кількість.

## Складні випадки наголошування слів

### А

абИде

абИщо

абО

автО

агронОмія

аджЕ

алЕ

алкогОль

алфАвІт

Аркушик

асиметрІя

### Б

багаторазОвий

безпринціПний

бЕшкет

блАговіст

близькИй

болотИстий

борОдавка

босОнiж

боЯзнь

бУде, бУдемо, бУдете, бУдуть, буЛА, буЛО, буЛИ

булаваА, *мн.* булаВи, дві булавиИ  
бурштинОвий  
бюлетЕнь, бюлетЕня, *мн.* бюлетЕні  
бюрокрАтія

## **В**

вагА, *мн.* ваГи  
валовИЙ  
вантажІвка  
веснЯНИЙ  
вИгода (користь)  
вигОда (зручність)  
видАння  
визвОльний  
визнАння  
вимОга  
вИпадок  
вирАзний  
вИсіти  
вИтрата, *мн.* вИтрати  
вичЕрпний  
вишИваний  
відвезТИ  
відвестИ  
вІдгомін

віднести

вІдомість (список)

відОмість (повідомлення, дані, популярність)

вІрші

віршовИй

вітчИм

вказІвка, *мн.* вказівкИ, дві вказІвки

воднОраз

воднОчас

водопровІд

воЯк, *мн.* воякИ

всьогО, всьомУ, до всьОго, на всьОму

## Г

гальмО, *мн.* гАльма, два гальмА

глиБоко

глядАч

гОлка, *мн.* голкИ, дві гОлки

горИцвіт

горІлиць

горошИна

госпОдарський (від господар)

господАрський (від господарство)

граблІ

ГрИгір

ГригОрій

громАдський

громадЯнин, *мн.* громадЯни

грОші, грОшей, грІшми і грошИма, на грОшах

грушЕвий

гуртОжиток

гуцУл

## Д

даємО, дастЕ

далебІ

данИна

дАно

даючИ

двАдцятЕро

двовеслОвий

двокОлірний

двоколІсний

дворазОвий

двоскладОвий

де-нЕбудь

дЕ-не-де

дЕрево, *мн.* дерЕва, два дЕрева, двоє дерЕв

деспотІя

десятИна

дефіс  
дециметр  
дешево  
дещиця  
де-юре  
джерело, мн. джерела, два джерела,  
дівлячись  
дичавіти  
діалог  
добовий  
добуток  
довезти  
довести  
довідник  
догмат  
донести  
донька, дві доньки, мої доньки  
досита  
досхочу  
дочка, мн. дочки, дві дочки  
доччин  
дошкільний  
дояр  
дрижачи  
дрова

## Е

евфонІя  
експЕрт  
експЕртний

## Є

єретИк

## Ж

жадАний  
жадОба  
жалюзІ  
живемО, живеТЕ, жИЛА  
живОпис  
житловИЙ

## З

зАбавка  
забагАнка  
завдАння  
завезТИ  
завестИ  
зАвжди  
зАвидки  
завчасУ  
зАгадка, *мн.* зАгадки, зАгадок  
заіржАвілий

заіржАвіти  
закінчИти  
зАкладка (у книзі)  
заклЮчний  
зАкрутка  
залишИти  
замІжня  
занестИ, занесемО, занесетЕ, занеслаА  
запівдАрма  
зАпонка  
заробІток  
зАставка  
зАстібка  
застОпорити  
зАчіска  
збІрний  
звИсока  
здАлека  
зібрАння  
змістовИй  
зМОвчати  
зобразИти  
зОзла  
зрАння  
зрУчний

зсерЕдини

зубОжіння

## І

Іграшка

іграшкОвий

ідемО, ідетЕ

інженЕрія

індУстрія

істерІя

## К

кАмбала

каталОг

квартАл

кИшка

кіломЕтр

кінчИти, кінчИш, кінчимО

кОлесо

кОлія

кОпчений (дієприкметник)

копчЕний (прикметник)

корИсний

кОсий

котрИй

крицЕвий  
крОїти  
кропивА  
кулінАрія  
купорОС  
кУрятина  
кУхарський

## Л

лАте  
легкИЙ  
листоПад  
лікЕр  
літОпис  
лЮдський (лЮдяний)  
людськИЙ (пов'язаний з людиною)

## М

мАБУть  
магістЕрський (про ступінь)  
магІстерський (від магістр – у 2 зн. у середні віки глава  
рицарського ордену).  
мАркетинг  
медикамЕнт  
мерЕжа

металУргія

міліметр

мовець

мовчазний

мій, мого, до мого

монолог

## Н

навчання

надходити

нанести

напій

насамкінець

насамперед

наскрізний

начинка

ненавидіти

ненависний

ненависть

нести

ніздря

новий

новина, *мн.* новини

нудний

## О

обіцЯнка

обрАння

обрУч (іменник)

одинАдцять

одноразОвий

ознАка

Олень

оптОвий

осетЕр

отАман

Оцет

очеретИна

очерЕтяний

Очний

## П

павИч

пальтО, *мн.* пАльта, два пальтА

партЕр

пЕкарський

перевезТИ

перевестИ

перЕказ

перЕкис

перелЯк  
перенестИ  
перЕпад  
перЕпис  
перЕпустка  
переселЕнець, переселЕнка  
пересІчний  
піалА  
пІдданий (дієприкметник)  
піддАний (іменник, істота)  
пІдлітковий  
пізнАння  
пітнИй  
піцЕрія  
пОдруга  
пОзначка  
поєднАння  
позАочі  
позАторік  
пОзначка  
показник, мн. показникИ, два показники  
пологОвий  
пОмИлка, мн. помилкИ, три помилки  
помІщик  
помОвчати

понЯття  
порядкОвий  
посерЕдині  
привезтИ  
привестИ  
прИморозок  
принестИ  
прИчіп  
прОділ  
промІжок  
псевдонІм

## **Р**

рАзом  
рЕгент  
рЕкрут  
рЕмінь (пояс)  
рЕшето, мн. решЕта, два рЕшета  
рИнковий  
рівнИна  
різкИй  
різнОвид  
роздрібнИй  
рОзпірка  
розповіднИй

рукОпис  
рукопИсний  
руслО

## С

сантимЕтр  
свЕрдло  
свій, свогО, до свОго  
серЕдина  
сЕча  
симетрІя  
сільськогосподАрський  
сімдесЯт  
слИна  
солломИнка  
стАтуя  
стовідсОтковий  
стрибАти  
сУєтний  
сУпровід

## Т

твій, твогО, до твоГого  
текстовИй  
течіЯ  
тИгровий  
тисОвий  
тім'янИй

травестІя  
тризУб  
триразОвий  
трійнЯ  
тУлуб  
тятивА, *мн.* тятИви, дві тятивИ

## У

убОжіти  
український  
умЕрти, умремО, умретЕ  
уродИни  
уподОбання  
урочИстий  
усерЕдині  
усьогО, усьомУ, в усьОму

## Ф

факсИміле  
фартУх  
фаховИй  
фАхово  
фенОмен  
фіАлковий  
фІрмовий  
фОльга  
фОрзац

## Х

хАос (у міфології: стихія); хаОс (безлад)

ходжУ

хОдячи

## Ц

цАрина

цемЕнт

цЕнтнер

цифровИй

цІлий

ціннИк

цьогО, цьомУ, до цьОго

## Ч

чарівнИй

черговИй

черствИй

чИтанка, *мн.* читанкИ, дві чИтанки

читАння

чисЕльник

чорнОзем

чорнОслив

чотирнАдцять

чужинА

## Ш

шляхопровІд

шовкОвий

шофЕр  
щпарИна  
штАмповий  
штифтовИЙ

## Щ

щЕлепа  
щИпці  
щодобовИЙ  
щоквартАлу  
щокА, *мн.* щОки, дві щокИ  
щуплЕнький

## Ю

юрбА, *мн.* Юрби, дві юрбИ  
Юрмище  
юродИвий  
юрОдство

## Я

Явір, *мн.* яворИ, два Явори  
яворОвий  
який-нЕбудь  
ярмаркОвий  
Ярмарок, *мн.* ярмаркИ, два Ярмарки.

## **Орієнтовні теми рефератів і презентацій та методичні вказівки щодо їхнього виконання**

1. Культуромовна компетентність учителя – підґрунтя культури мовлення нації.
2. Культуромовна компетентність – основа професійного успіху фахівця.
3. Висока мовна культура – підґрунтя комунікативного успіху.
4. Правильність і точність – комунікативні ознаки мовлення вчителів-словесників.
5. Мистецтво слухати і чути – важливі елементи теорії і практики комунікації.
6. Мовчання як комунікативна одиниця.
7. Специфіка усного мовлення вчителя.
8. Основи комунікативного успіху фахівця.
9. Характеристика учнівського усного мовлення.
10. Особливості усного мовлення українських політиків.
11. Майстерність усних виступів видатних українських культурних діячів.
12. Сучасна молодіжна комунікація.
13. Універсальне й ідіоетнічне в усному мовленні.
14. Невербальні засоби спілкування, їх класифікація.
15. Характеристика акустичних засобів спілкування.
16. Аналіз оптичних засобів спілкування.
17. Застосування і роль невербальних засобів спілкування в роботі вчителя.
18. Роль інтонації та інших акустичних засобів в усному мовленні педагога.
19. Використання оптичних засобів спілкування в учительській практиці
20. Мовний етикет на тлі ментальності українців.

21. Особливості мовного етикету вчителя.
22. Типові етикетні ситуації.
23. Парадигма мовних формул.
24. Проблеми екології української мови.
25. Основи ефективної мовної комунікації.
26. Неуспішна мовна комунікації, її причини.
27. Мовна агресія на тлі низької мовленнєвої культури.
28. Культура мовлення в Інтернет-мережі.
29. Використання стандартних мовних формул у вчительській практиці.
30. Вплив мовлення педагога на формування мовного етикету учнів.
31. Основи фонетичної та графічної компетентності педагога.
32. Ортоепічна норма: еталон і практика усного мовлення.
33. Ортоепічна компетентність – запорука успішної мовної комунікації.
34. Акцентуаційна компетентність учителя – основа успішної професійної діяльності фахівця.
35. Лексична компетентність учителя-словесника і динаміка лексичної норми.
36. Адаптація мовних запозичень та лексична компетентність учителя.
37. Лексична компетентність учителя та тлі розмаїття української лексики.
38. Лексикографічна компетентність педагога.
39. Основи фразеологічної компетентності вчителя.
40. Правописна компетентність учителя.

Написання реферату на запропоновану тему передбачає, щоб студент самостійно підібрав та опрацював основну та додаткову літературу з обраної теми, продемонстрував уміння користуватися

Інтернет-ресурсами, умів критично аналізувати опрацьовані джерела, логічно і послідовно викладати матеріал, усебічно розкривати передбачені планом питання, мати власний погляд на складні проблеми лінгвістики, які не знайшли однозначного висвітлення в лінгвістичній науці, ілюструвати теоретичні положення широким фактичним матеріалом, публічно виголошувати опрацьований науковий матеріал, давати аргументовані відповіді на поставлені запитання, своєчасно виконати роботу і відповідно до вимог її оформити.

### **Структура дослідження**

#### Титульний аркуш

Повинен містити найбільш суттєві для ідентифікації роботи вихідні відомості.

Зразок:

Міністерство освіти і науки України

Факультет філології та журналістики

Кафедра української мови

Назва дослідження

Прізвище, ім'я, по батькові студента,  
шифр академічної групи, де навчається студент

Прізвище, ім'я, по батькові,  
науковий ступінь, вчене звання наукового керівника

Місто – рік

Титульний аркуш є першою сторінкою дослідження. Його включають до загальної нумерації сторінок, проте на титульному аркуші номер сторінки не ставлять.

## Анотація та ключові слова

Анотація – коротка характеристика тематичного змісту дослідження. Обсяг – 300–500 знаків.

Сукупність ключових слів повинна відображати основний зміст дослідження. Загальна кількість ключових слів – відп’ятидо десяти.

Аркуш, на якому розташована анотація та ключові слова, є другою сторінкою дослідження. Її включають до загальної нумерації сторінок, проте на аркуші, де розміщено анотацію та ключові слова, номер сторінки не ставлять.

## Зміст

Зміст повинен містити найменування та номери початкових сторінок усіх структурних частин: вступу, усіх розділів основної частини, висновків, списку використаної літератури, додатків (якщо необхідно). Нумерацію сторінок подають арабськими цифрами без знака №. у правому верхньому кутку.

## Вступ

Розкриває зміст наукової проблеми та її значущість. Потрібно обґрунтувати необхідність проведення дослідження, його актуальність, сформулювати мету і завдання, об’єкт та предмет дослідження, схарактеризувати використані в дослідженні методи, обґрунтувати теоретичну та практичну цінність праці, вказати, де було оприлюднено її результати.

## Основна частина

Складається з розділів та підрозділів, у яких стисло, логічно і аргументовано викладено зміст і результати проведеного

дослідження. У процесі написання основної частини праці студент обов'язково повинен робити покликання на авторів і джерела, з яких запозичив матеріал або окремі положення.

Кожний розділ розпочинається з нової сторінки.

### Висновки

Викласти найбільш важливі наукові та (чи) практичні результати проведеного дослідження.

Важливо висловити власну думку з приводу основних положень досліджуваної теми, аргументувати свою позицію.

Список використаної літератури необхідно укласти в алфавітному порядку з дотриманням державного стандарту (ДСТУ ГОСТ 7.1: 2006).

Додатки (за необхідності).

### **Вимоги до оформлення реферату**

Обсяг – 20–25 друкованих сторінок, формат А4, відстань між рядками – 1,5, кегль – 14, шрифт – TimesNewRoman, поля: ліворуч, угорі, внизу – 2,5 см, праворуч – 1 см, абзац – 1,25 см

### **Вимоги до оформлення комп'ютерних презентацій**

Вимоги до структури комп'ютерної презентації: презентацію слід починати з титульного слайду; матеріали розміщувати в хронологічній або логічній послідовності; кожен слайд повинен містити заголовок, що описує основну ідею вмісту цього слайду.

Вимоги до обсягу та оформлення тексту в комп'ютерній презентації: на слайді варто розміщувати не більше 6–8 рядків, по 6–8

слів в рядку; текст повинен складатися з простих речень та бажано коротких слів; достатній розмір символів тексту, не менше ніж 24 пт.

Вимоги до графічних об'єктів слайдів: важливо, щоб кількість зображень не переобтяжувала сприйняття вмісту слайду; на зображеннях повинні добре розрізнятися деталі; варто на одному слайді розміщувати зображення лише одного типу: або фотографії, або мальовані зображення; навколо об'єктів слайду залишати поля (бажано однакової ширини).

Вимоги до загального оформлення слайдів комп'ютерної презентації: слайди бажано оформлювати в одному стилі; в кольоровій гаммі презентації використовувати не більше ніж 2–3 кольори та 2–3 їх відтінки; для демонстрації на екрані монітора фон повинен бути в темних відтінках, а для демонстрації з використанням проєктора колір тла має бути світлим; не використовувати фотографії як фон слайдів; колір тексту має бути контрастним до кольору тла.

З особливостями створення презентацій докладніше можна ознайомитися за джерелом: <https://naurok.com.ua/etapi-stvorennya-prezentaci-ta-vimogi-do-oformlennya-315227.html>

## **Типові завдання для контрольних робіт**

Блок типових завдань підібрано для закріплення матеріалу вивчених тем, перевірки загальної правописної та культуромовної компетентності майбутніх учителів-словесників. Запропоновано низку завдань, щоб можна було проконтролювати знання фонетичного, орфоепічного, орфографічного, лексичного, фразеологічного, граматичного мовних рівнів; спонукати до роздумів над фактами усного та писемного мовлення; стимулювати до роботи зі словниками, посібниками, інтернет-джерелами; акцентувати увагу на складних випадках, які виникають у мовленнєвій діяльності вчителя, контролювати своє мовлення тощо.

**1.** Поясніть значення слів: мова, мовлення, спілкування, комунікація, національна свідомість, мовна свідомість, культуромовна компетентність.

**2.** Схарактеризуйте комунікативні складники культури мовлення вчителя.

**3.** Окресліть специфіку усного мовлення вчителя.

**4.** Виявіть спільні та відмінні риси усного та писемного мовлення.

**5.** Поясніть чому мовчання вважають комунікативною одиницею.

**6.** Схарактеризуйте невербальні засоби спілкування?

**7.** У чому специфіка універсального й ідіотнічного в усному мовленні.

**8.** Як класифікують невербальні засоби спілкування?

**9.** Схарактеризуйте акустичні засоби спілкування.

**10.** Проаналізуйте оптичні засоби спілкування.

**11.** Окресліть роль невербальних засобів спілкування в учительській діяльності.

**12.** Яка роль інтонації в усному мовленні педагога?

**13.** Яке значення оптичних засобів спілкування в учительській практиці?

**14.** Поміркуйте, чи пов'язаний мовний етикет українців з їхньою ментальністю?

**15.** У чому специфіка мовного етикету вчителя?

**16.** Окресліть парадигму мовних формул.

**17.** Якими стандартними мовними формулами варто послуговуватися в учительській практиці?

**18.** Чи впливає мовлення педагога на формування мовленнєвого етикету учнів в ЗЗО?

**19.** Поясніть у чому специфіка фонетичної та графічної компетентностей

**20.** Чи потрібно вчителю дотримуватися ортоепічних норм? Чому?

**21.** Які типові ортоепічні помилки допускають вчителі?

**22.** Вкажіть на шляхи подолання ортоепічних помилок?

**23.** Чи потрібно проводити самоконтроль над мовленням?

**24.** У чому сутність акцентуаційної компетентності педагога?

**25.** Схарактеризуйте типові відхилення від акцентуаційних норм та вкажіть на способи їхнього усунення.

**26.** Окресліть значення словників наголосів у професійній діяльності вчителя.

**27.** Схарактеризуйте вплив динаміки лексичної норми на лексичну компетентність вчителя-словесника.

**28.** Які типові лексичні помилки трапляються в мовленні вчителя?

**29.** Який вплив мають новітні запозичення на характер лексичної норми?

**30.** Чи варто вчителям-словесникам послуговуватися іншомовною лексикою у професійній діяльності? Чому?

**31.** Окресліть особливості вживання термінологічної лексики в мовленні вчителя.

- 32.** З'ясуйте вплив стилістичної транспозиції лексики на рівень лексичної компетентності педагога.
- 33.** Окресліть проблему міжмовної омонімії та паронімії та її вплив на рівень лексичної компетентності вчителя.
- 34.** Проаналізуйте лексичну компетентність учителя-лідера та тлі багатства української лексики.
- 35.** Схарактеризуйте зміни, що відбулися в словниковій системі сучасної української літературної мови в кінці 20 на поч. 21ст.?
- 36.** Прокоментуйте вплив актуалізації та пасивізації лексичного складу української мови на лексичну компетентність вчителя.
- 37.** У чому сутність лексикографічної компетентності вчителя?
- 38.** Вкажіть на особливості формування фразеологічної компетентності вчителя.
- 39.** З'ясуйте особливості правописної компетентності учителя.
- 40.** Окресліть основні зміни та правила Українського правопису 2019.
- 41.** Висловіть своє міркування стосовно фрази Ліни Костенко: «Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову».
- 42.** Прокоментуйте подані висловлювання відомих людей: *«Мова тіла є дуже потужним інструментом. У нас була мова тіла до мови, і, очевидно, 80% того, що ви розумієте в бесіді, читається через тіло, а не слова»* (Дебора Булл); *«Невербальне спілкування формує соціальну мову, яка багато в чому багатша і більш фундаментальна, ніж наші слова»* (Леонард Млодінов); *«Те, що ви робите, говорить так голосно, що я не чую, що ви говорите»* (Ральф Уолдо Емерсон). Чи погоджуєтеся ви з їхніми міркуваннями, аргументуйте відповідь.
- 43.** Розкрийте значення прислів'їв: *Добре тому жити, хто вмє говорити; Красне слово – золотий ключ; Говорити і не думати – це те саме, що стріляти і не влучати.*

**44.** Схарактеризуйте невербальні засоби співбесідника, що свідчать про спокій, повагу, зацікавленість, увагу, доброзичливість. А також ті, які свідчать про неспокій, неуважність, роздратування, зневагу, байдужість, злобу.

**45.** Виразно прочитайте тексти, проаналізуйте їхні інтонаційні особливості, запишіть фонетичною транскрипцією, встановіть звуковий склад слів. Схарактеризуйте звуки за схемою: **голосні:** 1) за участю губ; 2) за ступенем підняття спинки язика; 3) за місцем артикуляції; **приголосні:** 1) за участю голосу і шуму; 2) за за місцем артикуляції; 3) за способом артикуляції; 4) за акустичним враженням; 5) за твердістю і м'якістю: тверді, м'які (палаталізовані) і напівм'які (напівпалаталізовані):

*А ви думали, що Україна так просто. Україна – це супер. Україна – це ексклюзив. По ній пройшли всі катки історії. На ній відпрацьовані всі види випробувань. Вона загартована найвищим гартom. В умовах сучасного світу їй немає ціни (Л. Костенко).*

*Долі не обирають... Її приймають – яка вона вже не є. А коли не приймають, тоді вона силоміць обирає нас (В. Стус).*

*Мені подобаються люди, що, як кажуть, “пруть буром”, тобто, мають свій норov. Ці люди – нещасливі в житті, зазнають усіляких страждань (щасливі – здебільшого безхребетні, ті, що, як покірне телятко, дві матки ссуть). У житті доводиться обирати: або цікаву муку або нецікаве щастя. Більшість, звичайно, обирає щастя, хай і нецікаве (точніше: вони воліють цікавого щастя, але здобувають украй нецікаве) (В. Стус).*

Прокоментуйте подані вище міркування відомих письменників, поясніть орфограми і пунктограми.

**46.** Дотримуючись чинних орфоепічних та акцентуаційних норм, прочитайте фрагмент тексту, Підкресліть слова, у яких вимова і правопис не збігаються. Поясніть орфограми та пунктограми.

*Вже майже ніч, завершується наш головний день, День Незалежності. Але наша незалежність не завершується і ніколи не завершиться. І 32-й наш День Незалежності буде, і 33-й, і всі наступні, скільки триватиме час на землі. Україна – це назавжди. І щодня ставатиме тільки міцнішою (В. Зеленський).*

**47.** Зазначені слова запишіть фонетичною транскрипцією. З'ясуйте, у яких словах звукові явища зумовили невідповідність між написанням і вимовою: *як би, як же, допоміг же, вогко, зсипати, ось де, перемога, дзвінок, Вітчизна, безшумний, живеться, з сестрою.* Запропонуйте свої приклади асимілятивних явищ.

**48.** З'ясуйте, які помилки допускають мовці, вимовляючи слова *святковий, дід, казка, лічба, кожух, баротьба, ось де, ходжу, підданий, прийшов, безпека, книжка.*

**49.** Підкресліть словосполучення, у яких порушені фонетичні засоби милозвучності мови. Запропонуйте правильні варіанти.

*Прийшов упорожні, Ольга та Іван, твердий і м'який, фотографуй же, намалюйте же, розповів би, кличала би, опустив вниз, день в день, йти вслід, постав в воду, вода у склянці, спішила йти, працювали вдома, зо мною, приїхала із Одеси, наша учителька, час йти, зо мною, було усе, у профілакторії, потрібно йти, варто учитись.*

**50.** Запропоновані слова розташуйте в алфавітному порядку: *автобус, абстракція, абажур, абетка, авангард, алергія, асиміляція, абзац, бюро, біженець, бігти, байдужий, баритон, вітер, виступ, вабити, вступ, дзенькіт, дідусь, бук, буква, буквар, букварик, буквений, гавкати, гавань, гадати, гавкання, гандж, танок, газ, галявина, гам, гантелі, ганити, гомін, тазда, татунок, давній, далекий, давніший, далі, долина, ідея, їздити, ефір, Євген, Євгенія, Євгеній, єднання, жвавий, магазин, зваба, іграшка, націнка, начинка, обряд, йод, йорж, йотація, мило, майстер, параграф, патруль, пилка, рука, оркестр, руно, трактор, літо, футляр.*

**51.** За потреби використовуючи словник наголосів, розподіліть зазначені слова в чотири колонки: у першу – слова з наголосом на першому, у другу – з наголосом на другому, у третю – з наголосом на третьому, у четверту – з наголосом на четвертому складі; окремо випишіть слова з дублетними наголосами: *асиметрія, але, усередині, синонімія, адже, отаман, кропива, скісний, сміючись, статуя, старець, черговий, визвольний, алкоголь, вимога, випадок, наопашки, алфавіт, лате, наймит, легкий, дефіс, приказка, новий, монолог, гарбуз, квартал, кілометр, кінчити, колесо, корисний, котрий, кулінарія, курятина багаторазовий, безпринципний, болотистий, бородавка, босоніж, бюлетень, бюрократія, вигода, висіти, весняний, відомість, дочка, одноліток, донька, приятель, подруга, вірші, віршовий, вітчим, діалог, добовий, довідник, догмат, евфонія, експерт, єретик, жалюзі, забавка, завдання, запонка, заробіток, заставка, застібка, змістовий, ідемо, листопад, каталог, людський, ненавидіти, обіцянка, оптовий, перепад, перепис, перепустка, переселенець, пересічний, піала, проміжок, псевдонім, разом, ремінь, решето, різновид, роздрібний, русло, сантиметр, сільськогосподарський, стовідсотковий, текстовий, течія, український, умерти, уподобання, урочистий, факсиміле, фаховий, хаос, цінник, чорнозем, чорнослив.*

**52.** Послуговуючись словниками, запишіть 10 слів із подвійним наголосом, прокоментуйте їхнє наголошування.

**53.** Запишіть на диктофон мовлення своїх друзів. Прослухайте його та проаналізуйте порушення акцентуаційних і ортоепічних норм.

**54.** За потреби використовуючи тлумачний словник, розподіліть у дві колонки однозначні та багатозначні слова, з'ясуйте в чому специфіка тих і тих: *займенник, епітет, корінь, груша, яблуна, парубок, дівчина, льон, осока, сім, дієслово, земля, іти, бігти, летіти, суфікс, сорок, світ, стіл, однокласник, дід, буквар, гавкати, гадати, галявина, гомін, ідея, м'який, золотий, чорний, хаос, вигода.*

**55.** Які лексичні помилки трапляються в мовленні ваших друзів?

**56.** Замініть ненормативні слова та словосполучення на нормативні: *абсолютна більшість, боліти за справу, вірна думка, вносити вклад, у любий час, в один голос, в поті лиця, у протилежність, у силу обставин, у січні місяці, у слідуючий раз, в усіх відношеннях, у цілому, говорити невпопад, гостра необхідність, губити час, давати показання, даний випадок, даний документ, дивитися другими очима, дивитися на обставини, для виду, для наглядності, договір вступає в силу. договоритися з конкурентами, друга сторона медалі, другим разом, думки співпадають, жила площа. за виключенням, завірити підпис, займати посаду, закон вступає в силу, заказний лист, байдуже відноситься, бігло ознайомитися зі змістом твору, будьте добрі, нетерпеливий болільник, здавати іспити, з оригіналом вірно, іменно це, кидатися у вічі, колеги по роботі, купити в розстрочку, Доповніть ряд ненормативних словосполук і замініть їх нормативними.*

**57.** З'ясуйте, у яких словах і словосполученнях порушено норми лексичної сполучуваності. Виправте помилки. Доповніть ряд ненормативних словосполук і замініть їх нормативними.

*Вірний присязі, вірна відповідь, музикальна школа, музичні здібності, особисте життя, особисті речі, особовий рахунок, буланий кінь, булатний меч, громадянська думка, громадянська війна, притаманний дітям, характерний таким підрозділам, багаточисленний загін, найбільш красивіший, щонайкрасивіший, якнайкрасивіший, найбільш красивий, хворіти грипом, відкрити двері, лишній раз, нанести ущерб, по результатах даного півріччя,*

**58.** Зредагуйте словосполучення: *підйом угору, моя автобіографія, більша половина учнів, дублювати двічі, попередній аванс, окремі епізодичні явища, мати повний кворум.* Запропонуйте свої приклади, пов'язані з порушенням логічності та точності висловлювань.

**59.** До слів іншомовного походження доберіть українські відповідники: *автентичний, лаконічний, аналогія, екстрений, фактор, ексклюзивний, тенеца, специфіка, авангардний, дефект, інвестиції, гіпотеза* тощо. Доповніть ряд іншомовної лексики, запропонуйте українські відповідники.

**60.** З'ясуйте, котрі пари слів належать до паронімів. Витлумачте їхні значення.

*Ефектний – ефективний, адрес – адреса, голосний – голосовий, людяний – людний, світлий – темний, мудрий – розумний, особовий – особистий, роздумувати – міркувати, пам'ятка – пам'ятник, музичний – музикальний, досвідчений – освічений, добрий – поганий, воєнний – військовий, день – ніч.*

**61.** Витлумачте значення фразеологізму *І крихти в рот не брав*. Доберіть з довідки фразеологічні синоніми: *росинки в роті не мати, живіт присох до спини. як води в рот набрав, каша в роті, в рот не візьмеш, аж шкура болить; аж за печінки тягне; живіт присох до спини; вола б з'їв.*

**62.** Виразно прочитайте фрагменти текстів, поясніть орфограми та пунктограми. Чи погоджуєтеся ви з міркуваннями авторів?

*Грамматика – це невидимий геніальний диригент, який без відпочинку керує велетенським оркестром слів, змушує їх виконувати найрізноманітніші мелодії думки (І. Вихованець).*

*Кожен, хто хоче писати й говорити правильно, політературному, зобов'язаний мати в себе на столі правописного словника і частіше звертатися до нього, щоб наочно переконатися, як пишеться те чи інше слово. Звичка мати під рукою правописного словника й частіше дивитися в нього – це інтелігентна звичка освіченого українця... (І. Огієнко).*

*Українці ніколи не знали своєї справжньої історії, яку їм переписували московіти ще з часів Катерини. Вони називали наших героїв бандитами, а зі своїх бандитів ліпили для нас героїв.*

*Багато хто лише сьогодні дізнається правду, хоча й донині шкільні підручники засмічені радянськими перекрученнями.*

*Та є в українській нації найбільший герой, який зазнав найжорстокіших нападів і якого росіяни намагалися знищити в першу чергу. Бо знали, що з ним ми нездоланні. Це – наша мова (В. Шкляр).*

*Культуромовна діяльність потребує об'єднання зусиль багатьох державних інституцій. Але найбільшою мірою мовна ситуація залежить від кожного з нас, від рівня нашої мовної свідомості. Тож плекаймо повсякчас рідне слово! (Л. Струганець).*

**63.** Розкрийте дужки, правильно поєднавши слова, поясніть особливості сполучуваності іменників з числівниками:

*Півтора (семестр, місяць, рік), півтори (доба, година, хвилина), два (місяць, рік, семестр, професор, громадянин, грузин), три (син, донька, працівник, учитель), чотири (друг, стілець, парта), чотирнадцять (завдання, учень, педагог), двадцять (варіант, учасник, боєць).*

**64.** Виразно прочитайте фрагменти текстів, поставте, де потрібно, пропущені розділові знаки, поясніть пунктограми та орфограми.

*Людський голос одне з дивовижних таїнств що ними сповнене наше буття тих багатих щедрот якими Природа обдарувала людину. Голос у кожного свій зі своїм тембром модуляціями обертонами напівтонами темпоритмом мелодикою своєю інтонацією манерою вимови своєю «голосогорамою» голос як наголошують дослідники це внутрішня часточка людської душі одна з найзагадковіших її характеристик. Голос можна змінювати підвищуючи чи понижуючи модифікувати звучання. Він може тремтіти зриватися його можна втратити. Голос як обличчя по ньому впізнаємо його носія коли не маємо з ним візуального контакту. Це щось живе рухливе змінне на противагу букві (О. Сербенська).*

*Сталий правопис і стала однакова (у межах можливого) вимова це цемент суспільства бо це ж найхарактерніші ознаки єдиної мови народу (О. Синявський).*

*...граматика нічого не приписує вона самовільно нічого не творить сама не укладає а тільки збирає все те що в мові є сортує розбирає звідкіля що взялося та куди належить словом із усього цього матеріалу що в мові є складає закони й більш нічого (В. Сімович).*

**65.** Запишіть складні слова разом або з дефісом, поясніть їх правопис.

*Член/кореспондент, дівчина/грузинка, лікар/педіатр, екс/чемпіон, максі/мода, міні/маркет, пів/яблука, пів/відра, Івано/Франківськ, івано-франківський, івано/франківець, пів/Азії лісо/смуга, зоре/пад, зірви/голова, люби/мене, п'яти/класник, 70/річний, Дніпро/ріка, пів/Луцька, південно/східний, біло/сніжний, сніжно/білий, жовто/гарячий, червоно/гарячий, військово/зобов'язаний мовно/літературний, старо/слов'янський, світло/голубий, суспільно/корисний, суспільно/політичний, суспільно/необхідний, суспільно/важливий, суспільно/небезпечний, чітко/окреслений.*

**66.** З'ясуйте, у котрих словах на місці риски треба ставити апостроф? Пригадайте основні правила вживання апострофа.

*Ад'ютант, солов'їний, п'ять, м'яч, слов'яни, тьм'яний, торф'яний, верб'я, бур'ян, рясно, без'ядерний, здоров'я, під'їзд, медв'яний, О'Генрі, грав'юра, Мін'юст, дит'ясла, пів'юрти, пів'ящика. сузір'я, подвір'я, Стеф'юк, пів'Європи, Лук'ян, Лук'янчук, м'юзикл, р'ядно, В'ячеслав, Д'Артаньян, медв'яний, комп'ютер, ф'юзеляж Св'ятослав, Св'ященик, р'ятувальний, бар'єр, п'юпІтр. прем'єра, п'єдестал, миш'як, Х'юстон (місто), кон'юнктура, ін'єкція, б'юджет, з'юрмитися.*

**67.** З'ясуйте, у котрих словах на місці трьох крапок треба ставити м'який знак? Пригадайте основні правила вживання м'якого знака.

*Їдал...ня, ковел...ський, волин...ський, кін...чик, брин...чати, молот...ба, париз...кий, звертают...ся, компан...йон, бракон...єр, порт...єра, міл...йонер, голубон...ці, Галинон...ці, Гал...ці, Натал...ці, дитинон...ці, дитин...ці. пан...щина, тон...ший, Уман...щина, мад...яр, нян...чити, сільс...кий, учител...ський, різ...ба, нян...чити, громадян...ський, мазун...чик, мад...яр, бояз...кий, Грін...ченко, Гор...кий.*

**68.** Знайдіть помилки, виправте неправильні написання на правильні, пригадайте чинні правила правопису зазначених слів.

*Майоріти, вйокати, серьйозний, мільон, сьогодні, льодяник, бульон, Воробьйов, Ньютон, вінетка, Віньї, фільм, читальня, кіньця, волинський, радісьть.*

**69.** З'ясуйте, у котрих словах на місці трьох крапок потрібно писати літеру? Пригадайте, за яких умов відбувається подвоєння.

*Підніс...я, баро...ко, і...реальний, інтермецо...о, Жан..а, ван...а, буквен...ий, осін...ій, значен...я, жит...я, від...ати, ніч...ю, Гол...андія, ас...иметрія, шос...е, шас...і, Рус...о, Ген...адій, священ...ик, священ...ий.*

**70.** Оберіть правильну форму родового відмінка однини наведених іменників.

*Портфеля – портфелю, відмінка – відмінку, піджака – піджаку, малюнка – малюнку, хліба – хлібу, гопака- гопаку, баскетбола – баскетболу, танця – танцю, гніва – гніву, реферата – реферату, пароплава – пароплаву, рукопису – рукописа, поштовху – поштовха, мільйону – мільйона, атома – атому, лісу – ліса, ліска – ліску, оркестру – оркестра, трактора – трактору, універмага – універмагу, Парижа – Парижу, Кривого Рога – Кривого Рогу, винятку – винятка, способу – способа, ляпасу – ляпаса, ривка – ривку, гідності – гідности, стилю – стиля,*

*синтаксису – синтаксиса, тиждню – тижня, Амстердама – Амстердаму.*

**71.** Запишіть числівники, узгодивши їх із іменниками, у дужках укажіть можливі варіанти:

*Із 56 років, на 17 кадрі, зі 149 туристами, до 7777 виборців, із 658 мешканцями, на 1,5 гектара, 2/10 аркуша, 9866 кілометрами, із 4 фахівцями, за 146 особами.*

**72.** Зазначені іменники поставте у формі родового та орудного відмінків однини.

*Огорожа, паранджа, задача, хаща, обруч, каменярь, репортаж, шалаш, бджоляр, ліхтар, граніт, лікар, сторярь, радіус, листопад, Стир, ніч, фальш, поводир, піснярь, Ігор.*

**73.** Запишіть цифри словами, узгодивши їх з іменниками. Поставте їх в родовому, давальному й орудному відмінках, укажіть у дужках можливі варіанти.

*147 (здобувач), 928 (метр), 649 (кілограм), 1792 (громадянин), 363 (грузин), 156 (особа), 22 (товариш), 5 2/3 (кілограм).*

**74.** За потреби замініть ненормативні слова та словосполуки на нормативні. Доповніть ряд ненормативних сполук і замініть їх нормативними (не менше трьох).

*Бігло ознайомитися, боліти за справу, здавати іспити, бувший чоловік, підключати телефон, віруючі різних конфесій, бажуючі висказатися, гіпертонічна криза, вірна відповідь, трохи червонуватий.*

**75.** Виразно прочитайте фрагменти художніх текстів, дотримуючись орфоепічних норм, підкресліть слова, у яких

вимова і правопис не збігаються. Поясніть пунктограми та орфограми.

*З дзвіниці зняли дзвона. Його чекала та сама доля, що й більшість його побратимів – відправка на металургійний завод для переплавки. Але якоїсь ночі дзвін зник. Міліція обшукала всі двори, обнищпорила ліс, але дзвін як у воду впав. Про місце його перебування знав тільки Платон Житник, Святославів дід. Це він перетягнув дзвона на своє обійстя і закопав на городі, біля саду, не відразу сказавши про це навіть дітям.*

*Коли в Україні проголосили незалежність, храм ожив і почав новий відлік своєї історії. Тоді Житники викопали на своєму городі дзвін і повернули його на дзвіницю. Відтоді над селом залунав його божественний голос (Н. Гуменюк «І дощ не змиє всі сліди»).*

*Якщо відверто, то Рута й свма не знає, до якого хроно типу належить. Хіба взагалі можна в цьому ритмічному інформаційному хаосі встановити якийсь власний біоритм і припасувати його до вечора чи до ранку? Отож-бо. Іноді вона жайвір, а іноді – сова. Трапляється й два в одному – це коли в добу необхідно втиснути сорок вісім годин роботи. Увесь минулий тиждень був саме таким: лягала рісля опівночі, прокидалася рано-вранці – й одразу на старт у цілоденну круговерть. Цієї ночі нарешті відіспалася. І навіть наліталася. Смішно зізнатися, але вона й досі літає уві сні. Зазвичай таке сниться дітям, доки вони ростуть (Н. Гуменюк «Тінь командора»).*

*Цей туман над селом – наче густа пара над казаном з окропом. А в казані схована Олянівка, що причаїлася в долині посеред лісів і*

*подекуди випинається з імлі то старим дахом, то шпилем дзвіниці, то чорними кронами дерев із чатовими воронами на самих вершечках. Після яскравих вулиць міста, після його безперервного гулу і гамору, переповнених тролейбусів і маршруток, це огорнуте туманом сільце здається якимось нереальним. Ніби вона машиною часу перемістилася на кілька століть назад і от-от вторгнеться в чужу часову площину. Тай події, що відбуваються в цій дикуватій місцині, якісь геть не сумісні з космічно-комп'ютерною ерою.*

*Утім, журналістське розслідування тих дивних подій ще попереду. Спочатку треба добритися до села, проникнути в цей загадковий казанок, що ховається під імлистою завісою і потроху закипає від людських пристрастей. А тут на тобі – перша перепона у вигляді підступної калобані. Якби Рута була забобонною, то подумала б, що якісь потойбічні сили хочуть застерегти, не впустити сторонню особу в тиху патріархальну Олянівку, не допустити до її таємниць (Н. Гуменюк «І дощ не змиє всі сліди»).*

**76.** У запропонованих фрагментах текстів схарактеризуйте слова за частиномовною належністю. До діалектизмів доберіть літературні відповідники.

*«Провідниця в синій уніформі втискається широким задком у стінку тамбура, злякано піднімає руки, наче здається в полум божевільній пасажирці. Але та нуль уваги на її пронизливий крик і благально зняті долоні – її цікавить лише мерехтливий прямокутник відчинених дверей, що ось-ось може зникнути.*

*Провідниця хутко похоплюється і береться-таки показати, хто в цьому залізному домі на колесах хазяйка: чіпляється за валізу, якою її щойно так нахабно було відштовхнуто вбік, намагається затримати разом з нею і її власницю» (Н. Гуменюк «Та, що ламає вітер»).*

*«Від озера гостро війнуло свіжістю. Тонкий протяг розітнув вогку задуху навпіл, і застояле повітря вмить зворохобилося, заклопочилося, закрутилося у тугі прозорі спіралі. Залопотіло листя на придорожніх кущах, закапотіли важкі краплі, що, наче ягідні грона, пригинали їхнє віття до землі, зашаруділа трава, полегшено зітхнув ліс. Над лісом стрімко зарухалися хмари, ніби зірвалися з прив'язі, і хутко посунули на захід, як отара, підхльоснута батогом невидимого небесного пастуха. Після трьох діб паркої червневої мокви на небі нарешті чисто сяйнула денниця. Пругка молочна цівка світла потекла з неї у чорний казан ночі, поступово витискуючи з нього темінь і вчиняючи перший білий заміс, із якого за годину-другу мав зійти погідний літній день» (Н. Гуменюк «Вересові меди»).*

*«Коли Настина в Митра Ясницького залюбилася, не скажу – не знаю. Мо', ще як малими гуси пасли, а мо', вже як підросли чи й вирости. Хіба вона не казала тобі? То ж не така вже й тайна велика. А ти спробуй розпитати. Знаю тіко, що вельми крепко залюбилася. Вельми-вельми. Аж нетямилася. Твій батько молодим дуже гарно співав і на сопілці грав. У них в роду всі музики, і всі вельми сопілки любили. А в него тих дудок яких тіко не було .– і калинові, і ліщинові, і бузинові, і яворові... З чого б не втяв гіллячку*

– сопілку собі змайструє. Біля такого хлопа і дівчет – як сопілок. А Митро на Катерину, сусідку свою, вельми заглядався. Еге ж, на ту, що потім у Книг невісткою стала, Юркову матір. Катерина в молодості писаною кралею була. Настина гарна, але Катерина ще хоріша – пишна, білотіла, як тая панна. Аж сохла твоя мама від тих Митрових позирків на Катерину, ночами не спала, подушку сльозами поливала. Зелена ще була, а вже заповзялася, щоб по-неїному вийшло, щоб тіко неїним став Митро. А вона ж як щось надумає, то так і мусить бути» (Н. Гуменюк «Дожити до весни»).

**77.** У поданих текстах схарактеризуйте лексику за походженням (питома чи запозичена). Вкажіть на ознаки запозиченої лексики.

«Двадцять років тому переповнений потяг доправляв її, сімнадцятирічну випускницю Лохвицького педучилища, на перше в житті місце роботи. Мама. Яка у 1933-му власноруч похоронила батьків і двійко дітей (від чоловіка й могилки не лишилось), сприйняла Настине направлення за Західну Україну, як щасливий виграш у лотерейний білет. Настя навіть підозрювала, що вона випрошувала це направлення у директора, їхнього далекого родича по татовій лінії. Приїжджала в Лохвицю провідати доньку, а просиділа майже пів дня у директорській приймальні. Й ні слова про те, що ж вони обговорювали в кабінеті віч-на-віч» (Н. Гуменюк «Та, що ламає вітер»).

«Анна любить музику, дуже любить. Але ця щоденна муштра впродовж двох тижнів уже добряче дістала. Ну скільки можна?!

*Ать-два-три... Ать-два-три... Ать-два-три... Та її вже хоч посеред ночі розбуди – із заплющеними очима всі мелодії зіграє. Хіба ж вона винна, що дехто й досі в ноти не потрапляє? Але від Солохи дістається геть усім. Авжеж, колективна відповідальність, один за всіх і всі за одного. Бо час «Ч», тобто концерт, уже на носі, до нього менш як місяць, а в них усе не так, усе біс його знає як, їй, заслуженій-презаслуженій Соломії Соломко на прізвисько Солоха (дехто каже ще й Соло в квадраті), дісталися якісь тупі невдахи, яким ведмідь ще під час народження вуха повідтоптував, із такими вушиськами нічого було сюди пхатися, а вони припхалися, і от вона змушена робити з них музикантів, виводити їх у люди, а вони ж як сонні мухи — не ті ноти беруть, не в тому темпі грають, тему не відчують. Хіба це полонез Огінського? Це ж похоронний марш якийсь! Ану повторити всоте! А це хіба танець маленьких лебедів? Це ж якісь охлялі мокрі кури, що ось-ось свої незграбні лапи посеред сцени простягнуть! Енергійніше! АLEGRO! АLEGRO! Та аLEGRO, а не анданте! Ви ж оркестр, а не отара овець!» (Н. Гуменюк «Дожити до весни»).*

**78.** У поданому тексті схарактеризуйте лексику з погляду стилістичного використання.

*«Старезний, густий, предковічний ліс на Волині. Посеред ліса простора галява з плакучою березою і з великим прастарим дубом. Галява скраю переходить в купья та очерети, а в одному місці в яро-зелену дряговину — то береги лісового озера, що утворилося з лісового струмка. Струмок той вибігає з гущавини ліса, впадає в*

озеро, потім, по другім боці озера, знов витікає і губиться в хащах. Само озеро — тиховоде, вкрите ряскою та лататтям, але з чистим плесом посередині. Містина вся дика, таємнича, але не понура, — повна ніжної, задумливої поліської краси. Провесна. По узліссі і на галяві зеленіє перший ряст і цвітуть проліски та сонтрава. Дерева ще безлисті, але вкриті бростю, що от-от має розкритись. На озері туман то лежить пеленою, то хвилює од вітру, то розривається, odkриваючи блідо-блакiтну воду. В лісі щось загомніло, струмок зашумував, забренів, і вкупі з його водами з ліса вибіг «Той, що греблі рве» — молодий, дуже білявий, синьоокий, з буйними і разом плавкими рухами; одержа на йому міниться барвами, від каламутно-жовтої до ясно-блакiтної, і поблискує гострими злотистими искрами. Кинувшись з потока в озеро, він починає кружляти по плесі, хвилюючи його сонну воду; туман розбігається, вода синішає» (Українка Леся «Лісова пісня»).

**79.** До іменників, прикметників, займенників, прислівників, уживаних у тексті, де можливо, доберіть синоніми, антоніми, пароніми, омоніми (скористайтесь Словниками синонімів, антонімів, паронімів, омонімів).

«Водяник. Еге ж, тоді ти в морі... А мені, якби не помагав мій друг одвічний, мій щирый приятель, осінній дощик, прийшлось би згинуть з парою! («Той, що греблі рве» незамітно ховається в воду.) Русалка. Татусю! не може пара згинути, бо з пари знов зробиться вода. Водяник. Яка ти мудра! Іди на дно! Доволі тут базікать!» (Українка Леся «Лісова пісня»).

*«Водяник (виринає посеред озера. Він древній, сивий дід, довге волосся і довга біла борода всуміш з баговінням звисають аж по пояс. Шати на ньому — барви мулу, на голові корона із скойок. Голос глухий, але дужий). Хто тут бентежить наші тихі води? (Русалка з своєю парою спиняються і кидаються врозтіч.) Стидайся, дочко! Водяній царівні танки заводити з чужинцем?! Сором! Русалка. Він, батьку, не чужий. Ти не пізнав? Се ж «Той, що греблі рве»! Водяник. Та знаю, знаю! Нерідний він, хоч водяного роду. Зрадлива і лукава в нього вдача. Навесні він нуртує, грає, рве, зриває з озера вінок розкішний, що цілий рік викохують русалки, лякає птицю мудру, сторожку, вербі-вдовиці корінь підриває і бідним сиротят-потерчатом каганчики водою заливає, псує мої рівненькі береги і старощам моїм спокій руйнує. А влітку де він? Де тоді гасає, коли жадібне сонце воду п'є із келиха мого, мов триф неситий, коли від спраги никне очерет, zostавши на березі сухому, коли, вміраючи, лілеї клонять до теплої води голівки в'ялі? Де він тоді?...» (Українка Леся «Лісова пісня»).*

## Зразки тестів для самоконтролю

Зразки тестів подано, щоб здобувачі освіти мали змогу проконтролювати засвоєння програмового матеріалу.

**1.** У якому (яких) слові (словах) вимова і правопис не збігаються?

- 1) допомогти
- 2) домогтися
- 3) лягти
- 4) вогкий

**2.** У якому (яких) слові (словах) вимова і правопис не збігаються?

- 1) у садку
- 2) на бережку
- 3) піднігтьовий
- 4) казка

**3.** У якому слові у вимові відбувається уподібнення приголосних звуків за дзвінкістю?

- 1) отже
- 2) віжки
- 3) вогкий
- 4) нести

**4.** У всіх словах відбувається уподібнення за дзвінкістю, крім:

- 1) вокзал
- 2) боротьба
- 3) як же
- 4) легко

**5.** У якому слові у вимові відбувається уподібнення приголосних звуків за м'якістю?

- 1) промінчик
- 2) днювальний
- 3) ковельський
- 4) розжувати

**6.** У всіх словах відбувається уподібнення за м'якістю, крім:

- 1) могутній
- 2) святковий
- 3) цвіт
- 4) ліс

**7.** У якому рядку в усіх словах у вимові відбувається уподібнення приголосних звуків?

- 1) кузня, розчісуєшся, вокзал
- 2) інший, цвях, агентство
- 3) вмивається, боротьба, промінчик
- 4) рюкзак, казка, озвешся

**8.** У якому рядку в усіх словах підкреслений той самий звук?

- 1) доба, джунглі, дружний
- 2) лось, сміялися, просьба
- 3) зжовклий, дзвін, зруб
- 4) грунт, якби, рюкзак

**9.** В усіх словах приголосні лише тверді у рядку

- 1) ріка, юнга, Україна, юність
- 2) волинський, зуб, байка, лука
- 3) яблука, університет, війна, боєць
- 4) козак, міра, рух, дар

**10.** У якому рядку в усіх словах наголос падає на перший склад?

- 1) Вірші, донька, дочка, фартух
- 2) Випадок, начинка, царина, колія
- 3) Бешкет, решето, щипці, русло
- 4) Дещиця, дрова, камбала, квартал

**11.** У якому рядку в усіх словах наголос падає на другий склад?

- 1) Вимога, вітчим, індустрія кропива
- 2) Цемент, цінник, поняття, порядковий
- 3) Визвольний, піцерія, колесо, єретик
- 4) Довідник, бородавка, кінчити, мережа

**12.** У якому рядку в усіх словах наголос падає на останній склад?

- 1) Жалюзі, піала, псевдонім, асиметрія

- 2) Черговий, чарівний, віршовий, босоніж
- 3) Текстовий, єретик, котрий, центнер
- 4) Бюлетень, шофер, близький, свердло

**13.** У всіх словах якого рядка виділений голосний є наголошеним?

- 1) уподОбання, вирАзний, вИСіти, сільськогоспОдарський
- 2) вИтрата, відвезТИ, крицЄвий, урочИстий, одноразОвий
- 3) стовідсОтковий, посерЕдині, рИнковий, вІтчим
- 4) добУток, фОрзац, ознАка, кулінарІя

**14.** У якому слові зміна наголосу зумовлює зміну значення слова?

- 1) форзац
- 2) ваги
- 3) копчений
- 4) сільськогосподарський.

**15.** У якому слові зміна наголосу зумовлює зміну значення слова?

- 1) випадок
- 2) вигода
- 3) фольга
- 4) гальмо

**16.** У якому слові зміна наголосу зумовлює зміну форми слова?

- 1) підданий
- 2) ваги
- 3) хаос
- 4) алфавіт

**17.** У якому слові зміна наголосу зумовлює зміну форми слова?

- 1) відомість
- 2) жалюзі
- 3) весняний
- 4) гальмо

**18.** Яке слово має подвійний наголос?

- 1) боязнь
- 2) мабуть
- 3) хаос

4) підданий

**19.** Усі слова мають подвійний наголос, крім:

1) алфавіт

2) весняний

3) мабуть

4) вигода

**20.** У котрому рядку всі слова не мають лексичного значення?

1) хай, не, ти, хоч, хто

2) І, у, з-під, я, ура, три

3) Хоча, ні, до, навіть, під

**21.** Що означає слово *лаштунки*?

1. Дія за значенням лаштувати, обладнання. 2. Нижні краї верхнього чоловічого й жіночого одягу. 3. Частина театральної декорації, розміщена з боків сцени; частина сцени театру, розташована за декораціями. 4. Старовинна українська національна страва з борошна, запареного узваром.

**22.** Що означає слово *гречний*?

1. Зроблений, зварений з гречки. 2. Виготовлений з гречаної соломи. 3. Шанобливо ввічливий у поводженні з людьми. 4. Дуже грішний. 5. Ні до чого не придатний.

**23.** Що означає слово *царина*?

1. Околиця, край села, вигін, необроблене поле. 2. Особа, що займала посаду при царському дворі. 3. Одне з приміщень царського палацу; опочивальня цариці. 4. Подвір'я і кладовище біля церкви. 5. Старовинний жіночий головний убір.

**24.** Що означає слово *узвар*?

1. Піна на поверхні рідини, що кипить. 2. Солодка страва з борошна і родзинок. 3. Напій із сушених фруктів. 4. Ритуальна страва з крупи й меду. 5. Залишки пригорілої страви в посуді, у якому ця страва варилася.

**25.** У котрому (котрих) реченні (реченнях) слово *свіжий* вжито в прямому значенні?

1. Голова ніколи не болить, встаю вранці бадьорим, свіжим, чого ніколи вдома не було (Михайло Коцюбинський).

2. Вчора була я на хуторі Миколи Васильовича тепер пишу Вам під свіжим враженням (Леся Українка).

3. Галя голосно гукала й звала, та дарма розносивсь свіжий розпачливий голосочок (Марко Вовчок).

4. По хаті розходилась запашна пара свіжої кави (Михайло Коцюбинський).

**26.** У котрому (котрих) реченні (реченнях) підкреслене слово вжито в прямому значенні?

1. І з журби та втоми хутко Я на мох м'який схилювся (Леся Українка).

2. Ти, куме, ... занадто м'який, занадто податливий (Іван Франко);

3. За останній час Настя покращала.. М'які, делікатні контури її обличчя вирівнялись, стали ще лагіднішими (Михайло Коцюбинський).

4. До сопрана пристає тенор, плавкий, м'який та палкий (Нечуй-Левицький).

**27.** У котрому (котрих) рядку (рядках) всі слова належать до багатозначних?

1. Земля, поле, море, світ, лист, ручка.

2. Шовковий, залізний, м'який, свіжий, кристалічний.

3. Папір, тенор, епітет, голова, льон.

4. Двадцять, автомобіль, рана, урок, жолудь.

**28** У котрому (котрих) рядку (рядках) всі однозначні слова?

1. Яблуня, сім, січень, дієслово.

2. Високий, парубок, націнка, епітет.

3. Дівчина, квітка, осінь, іти.

4. Човник, хата, ліс, око.

**29.** У котрому (котрих) рядку (рядках) всі слова є синонімами?

1. Хата, дім, будинок, халупа, хижа.

2. Ляпати, молоти, торохтіти, балакати, гукати.
3. Малий, куций, короткий, повільний. мініатюрний.
4. Хоробрий, сильний, відважний, сміливий, високий

**30.** У котрому (котрих) рядку (рядках) подані слова становлять синонімічний ряд?

1. Базіка, торохтій, пустомеля, декламатор, говорун.
2. Путь, дорога, стежка, гостинець, тракт, межа.
3. Мряка, сльота, мжичка, дощ, злива.
4. Ввічливий, привітний, чемний, гречаний, делікатний.
5. Мести, замітати, крутити, дути, палити.

**31.** У котрому (котрих) рядку (рядках) подані слова становлять синонімічний ряд?

1. Заметіль, метелиця, хурделиця, віхола, завірюха, ураган.
2. Іти, шкандибати, дибати, тюпати, просити, брести.
3. Праліс, чорноліс, перелісок, бір, гай, діброва.
4. Працьовитий, роботящий, працелюбний, прямодушний.

**32.** У котрому (котрих) рядку (рядках) наведені пари слів є антонімами?

1. Чорний – не чорний, більше – менше.
2. Озброєння – роззброєння, радість – сум.
3. Звільняти – поневолювати, зближувати – наближувати.
4. Запашний – ароматний, поразка – перемога.

**33.** У котрому (котрих) рядку (рядках) наведені пари слів є антонімами?

1. Природно – штучно, черствий – свіжий.
2. Працелюбний – працездатний, понурий – веселий.
3. Правдивий – справедливий, помилково – істинно.
4. Рідко – негусто, рабство – поневолення.

**34.** Який головний критерій розрізнення багатозначності й омонімії?

1. Розрізнити слова – омоніми й багатозначні слова неможливо без словника.

2. Омоніми – це слова, у яких збігається написання, а вимова може бути різною: *за'мок* і *замо'к*. У багатозначних словах вимова слова в усіх його значеннях однакова.

3. В омонімах може бути різне написання: *Коваль* (прізвище) і *коваль* – назва людини за родом занять. У багатозначних словах написання слова в усіх його значеннях однакове.

4. Кожне значення багатозначного слова обов'язково пов'язане з його первинним значенням, а омоніми – це слова, які мають зовсім різне значення.

**35.** У котрому (котрих) реченні (реченнях) немає омонімів?

1. Думи мої, думи мої! Квіти мої, діти. Виростав вас, доглядав вас – де ж мені вас діти?.. (Т. Шевченко).

2. Але щоб виготовити «видовбанку», потрібні були і майстровиті руки, і неабияке терпіння, і чимало часу, якого в селі завше бракувало (Н. Гуменюк).

3. Ми вірші пишемо про те, як стати біля дум на варті. Ми вірші пишемо. Проте ми не завжди тих віршів варті (Коротич).

4. Вечірня зірка з-за гори мигтить згори... Гори ж, мій світоньку, гори, хоч ти гори (М. Вороний).

**36.** У котрому (котрих) реченні (реченнях) є омоніми?

1. Що Париж, що Староліси – люди в основі своїй скрізь однакові, всі з одного тіста зліплені... (Н. Гуменюк).

2. Мій маестро не зможе далі жити без цієї світлокосої полісянки, що без неї йому світ немилий (Н. Гуменюк).

3. Спинюсь, не тямлю, що воно за диво, оці степи, це небо, ці ліси, усе так гарно, чисто, незрадливо (Л. Костенко).

4. Весною, коли одурманює без і бджоли сідають на цвіті, – не думай, що зможеш прожити без... без неї на білому світі (В. Лучук).

**37.** Пароніми – це:

- 1) слова, подібні за звучанням та частково формою;
- 2) слова з протилежним значенням;
- 3) слова, що звучать однаково, але пишуться по-різному;
- 4) слова, що пишуться однаково, але звучать по-різному;

**38.** Виберіть потрібний паронім:

На пошті отримав листа...

- 1) адресат
- 2) адресант

**39.** Виберіть потрібний паронім:

Моя сестра працює у .... шпиталі.

- 1) воєнному
- 2) військовому

**40.** У котрому (котрих) рядку (рядках) всі наведені пари слів належать до паронімів?

1. Ефектний – ефективний, людяний – людний, ясний – темний.

2. Адрес – адреса, особовий – особистий, роздумувати – мислити.

3. Голосний – голосовий, пам’ятка – пам’ятник, музичний – музикальний.

4. Досвідчений – освічений, добрий – злий, воєнний – військовий.

**41.** Немає лексичної помилки в рядку:

- 1) вірна відповідь
- 2) пам’ятник архітектури
- 3) моя автобіографія;
- 4) офіційний документ.

**42.** Слово *ефектний* (-а, -е, -і) поєднується з усіма словами, окрім

- А шоу
- Б стрибок
- В вихід
- Г ліки
- Д жінка

**43.** Слово *дружній* (-я, -є, -і) поєднується з усіма словами, окрім

- А атмосфера
- Б візит
- В діалог
- Г колектив
- Д зустріч

**44.** Установіть відповідність:

- |                           |              |
|---------------------------|--------------|
| 1 сердечний (-а, -е)      | А приятелька |
| 2 сердешний (-а, -е)      | Б період     |
| 3 серцевий (-а, -е)       | В напад      |
| 4 кардіологічний (-а, -е) | Г дитячко    |
|                           | Д центр      |

**45.** Доберіть до кожного слова, позначеного цифрою, потрібне за змістом слово, позначене буквою:

- |               |           |
|---------------|-----------|
| 1. відчинити  | А книгу   |
| 2. відкрити   | Б двері   |
| 3. розкрити   | В планету |
| 4. розгорнути | Г злочин  |
|               | Д бесіду  |

**46.** Доберіть до кожного слова, позначеного цифрою, потрібне за змістом слово, позначене буквою:

- |               |                |
|---------------|----------------|
| 1 виголосити  | А таємницю     |
| 2 оголосити   | Б промову      |
| 3 наголосити  | В вирок        |
| 4 розголосити | Г на перевагах |
|               | Д з горя       |

**47.** До чужомовних слів доберіть українські відповідники:

- |               |                |
|---------------|----------------|
| 1 авангардний | А невідкладний |
| 2 автентичний | Б передовий    |
| 3 екстрений   | В справжній    |
| 4 лаконічний  | Г незвичайний  |
|               | Д стислий      |

**48.** До чужомовних слів доберіть українські відповідники:

- |                |                 |
|----------------|-----------------|
| 1 анархія      | А об'єднання    |
| 2 аналогія     | Б зіткнення     |
| 3 генеза       | В безлад        |
| 4 консолідація | Г походження    |
|                | Д відповідність |

**49.** До чужомовних слів доберіть українські відповідники:

- |               |                  |
|---------------|------------------|
| 1 адаптувати  | А зневажати      |
| 2 стимулювати | Б пристосувати   |
| 3 утрирувати  | В перебільшувати |
| 4 ігнорувати  | Г заохочувати    |
|               | Д скасовувати    |

**50.** Всі слова котрого рядка належать до власне української лексики?

1. Бентежити, багаття, мрія, долівка, крилати.
2. Ліс, небо, мереживо, фізика, географія, олімпіада.
3. Реформа, імідж, консенсус, ліміт, сіромаха.
4. Звук, підмет, напруга, історія, генеза.

**51.** Всі слова котрого рядка належать до запозиченої лексики?

1. Паляниця, рушниця, рільництво, бавитися, галушки.
2. Життєпис, відсоток, згода, периферія, інцидент.
3. Дебати, демократія, біографія, аналогія, альтернатива.
4. Примха, бюро, студент, депресія, інтермецо.

**52.** У котрому (котрих) рядку (рядках) усі словосполучення належать до фразеологізмів?

1. Зібрати врожай, вилити душу, як кіт наплакав.
2. Через пень колоду, борщ з м'ясом, кров з молоком.
3. Кривити душею, брати за душу, облизня спіймати.
4. Продавати ягоди, ні швець ні жнець, п'яте колесо до воза.

**53.** У всіх реченнях є фразеологізми, крім:

1. Матвій забігав по полі, зносячи снопи та збиваючи їх на галай-балай в півкопу (У. Самчук).
2. Батька в нього не було, матері ж він боявся так само, як торішнього снігу (В. Винниченко).
3. За часів нашого дитинства не було навіть убогих руїн від того замку! Все мов лизень злизав! (Олена Пчілка).
4. Загубити олівець чи перо для школяра було великим горем, адже ж другого не купиш... (М. Потупейко).

**54.** З'ясуйте значення фразеологізму *хоч маком сій*:

- 1 гарно

2 тихо

3 мало

4 голосно

**55.** З'ясуйте значення фразеологізму *аж шкура терпне*:

1. сильно

2 страшно

3 товстий

4 голодний

**56.** З'ясуйте значення фразеологізму *вхопитися обома руками*:

1. Не відпускати додому.

2. Про велике бажання що-небудь зробити.

3. Дуже близько, зовсім поруч.

4. Із задоволенням погодитися на чиясь пропозицією.

**57.** Знайдіть синонімічний відповідник до фразеологізму *піймати облизня (зазнати невдачі)*.

1. Грати на нервах.

2. Виводити на чисту воду.

3. Дістати одкоша́ (відкоша́) від кого і без додатка.

4. Зчинити гвалт.

**58.** Встановити значення фразеологізму *птиця високого польоту*.

1. Незалежна людина.

2. Людина, яка займає значне становище в суспільстві.

3. Людина, яка рано встає.

4. Символ щастя.

5. Нетутешня, прибула звідкись людина.

**59.** У котрому рядку всі словосполучення є синонімічними відповідниками до фразеологізму *як собаці п'ята нога*.

1. Приший кобилі хвіст, як лисому гребінь, як п'яте колесо до воза.

2. Як собаці печена цибуля, як глухому музика, як сніданок на столі.

3. Як торішній сніг, як великі гроші, як коло трактора віжки.

4. Як сіль в оці, як риба у воді, як сліпому дзеркало.

**60.** У котрому (котрих) рядку (рядках) всі словосполуки належать до фразеологічних синонімів?

1. Ні рак ні риба, ні риба ні м'ясо, ні те ні се, ні швець ні жнець.

2. Узяти в свої руки, узяти в шори, вкрутити хвоста; зробити шовковим.

3. Байдики бити, лігма лежати, дітей дражнити, за холодну воду не братися.

**61.** Установіть відповідність між фразеологізмами і їхніми значеннями:

1 мазати п'яти салом

А обманювати

2. напускати туману

В тікати

3. правити теревені

В здійснити колотнечу

4. закрутити веремію

Г вести пусті балачки

**62.** У котрому (котрих) рядку (рядках) всі словосполуки є фразеологічними синонімами?

1. І крихти в рот не брав, росинки в роті не мати, як води в рот набрав, каша в роті, в рот не візьмеш.

2. Аж шкура репає, аж шкура тріщить, аж шкура труситься, залити сала за шкуру

3. Тримати в руках, як рукою зняло, на руках носити, руки не доходять.

4. Аж шкура болить; аж за печінки тягне; живіт присох до спини; вола б з'їв.

**63.** Установіть відповідність між фразеологізмами та їхнім походженням:

1. Всякому городу нрав і права.

2. Друге пришестя.

3. Дамоклів меч.

4. Між молотом і ковадлом.

а) біблійне походження; б) класична українська література; в) античні міфи; г) виробнича й трудова діяльність людей.

**64.** Установіть відповідність між фразеологізмами та їхнім походженням:

1. Лиш боротись – значить жить.
2. Прокладати першу борозну.
3. Прокрустове ложе.
4. Вавилонське стовпотворіння..

а) біблійне походження; б) класична українська література; в) античні міфи; г) виробнича й трудова діяльність людей.

**65.** У котрому рядку всі фразеологізми є антонімами?

1. Спустивши рукава – закачавши рукава, дати драла – наживати п'ятами.
2. Горобцям дулі давати – бити байдики, ловити гав – лежати лежнем.
3. Видимо – невидимо – один як палець, до сьомого поту – гнути спину.
4. Води в рот набрати – розпускати язика, мов у воду опущений – аж танцює

**66.** У котрому (котрих) рядку (рядках) вжито слова-терміни?

1. В основі слова в першу чергу виділяється так званий корінь, що містить у собі основний зміст лексичного значення слова (Курс сучасної української літературної мови).

2. Мабуть, музикантом той чоловік до війни був. А може, й на війні музикував (Н. Гуменюк).

3. Хай буде гірко. Спогадом про Вас. Хай буде світло, спогадом предивним (Л. Костенко).

4. Іван був уже легінь, стрункий і міцний, як смерічка (М. Коцюбинський).

**67.** У котрому (котрих) рядку (рядках) подано всі загальномовні неологізми 21 сторіччя?

1. Сайт, електростанція, конвеєр, кіностудія.
2. Менеджер, маркетинг, файл, технополіс.
3. Меркельничати, тітушки, кнопкодави, автомайдан.
4. Картридж, модем, хакер, пейджер.

**68.** У котрому (котрих) рядку (рядках) вжито авторські неологізми?

1. Вже небо не біжить тим синьо-білим бігом

В своєму зорехмарному саду,

Завіяло, заговорило снігом

У полі, попід садом і в саду (М. Вінграновський).

2. Марійка моя вчителькою працювала, малих пуцьвірників читати й писати навчала (Н. Гуменюк).

3. Вербіє озеро і березіє гай, а зелень світла, радісна і чиста... (І. Коваленко).

4. Тінейджер може стати всім і нічим, вирости і в демона, і в ангела, вибір завжди тільки за ним самим.

**69.** У котрому (котрих) рядку (рядках) трапляються авторські неологізми?

1. Кульбабється десь сонце у росі,

Пливають в наднеб'ї сизокрилі хмари...

Моя земля купається в красі,

І ранок стиха розсипає чари (Є. Назарук).

2. Лука Баскаль готував сина до великої сцени й до великого життя (Н. Гуменюк).

3. На колимським морозі калина

зацвітає рудими слізьми.

Неосяжна осонцена днина,

І собором дзвінким Україна

написалась на мурах тюрми (В. Стус).

4. На світі ... страх багато тих людей, що мовляли Ви, ні риба ні м'ясо, а треба ж і їм десь подітись (Леся Українка).

**70.** Усі слова – загальномовні неологізми 21 сторіччя, крім:

1 айфон

2 блокбастер

3 айтітітушки

4 лайкомани

**71.** У котрому (котрих) рядку (рядках) подано всі неологізми, що потрапили в мову в 21 сторіччі?

1. Автомайдан, порохоботи, айтітітушки, затридні.
2. Юлеботи, флешка, мишка, ескалатор.
3. Лайкати, ноу-хау, тінейджер, лайкомани.
4. Мітингар, беркутівець, офіс, блокбастер.

**72.** Котрі слова є професіоналізмами, окрім:

1. Іменник
2. Морфема.
3. Суфікс.
4. Молокозавод.

**73.** У котрому рядку подано всі професійні слова?

1. Верстка, макет, архівація, драйвер.
2. Сім'я, блузка, штани, кочерга.
3. Ківш, штаба, кліть, відро.
4. Кок, звірка, капелюх, школа.

**74.** У котрому рядку всі слова є термінами?

1. Екологія, абстракція, веляризація, інформація.
2. Урок, школа, директор, клас.
3. Технополіс, телефон, космонавт, філологія.
4. Звук, спрощення, відмінювання, дієслово.

**75.** Котрі з поданих слів є застарілими, крім:

1. Ректи.
2. Глас.
3. Рать.
4. Чічка
5. Брань.

**76.** Установіть відповідність між словами і їхнім уживанням:

- |             |                  |
|-------------|------------------|
| 1 уста      | А професіоналізм |
| 2 палуба    | Б архаїзм        |
| 3 парадички | В історизм       |
| 4 жандарм   | Г діалектизм     |

**77.** У котрих рядках є застаріла лексика, крім:

1. Вітер, конституція, більшовик, соцзмагання.
2. Постоли, свитка, золотар, підручник.
3. Маршрут, мотоцикл, авто, боярин.
4. Крумплі, бусел, ночви, пательня.

**78.** У котрих реченнях ужито застарілі слова, крім:

1. Тут всякії були цехмістри, І рАтмани, і бургомістри, Судді, підсудки, писарі, Які по правді не судили та тільки грошики лупили І одбирали хабарі (І. Котляревський).

2. Правда, ми не винні тут нітрохи,

Бо слова ці з іншої епохи:

Осавула, панщина, пап'яни,

Запорожець, джура, бусурмани... (Є. Назарук).

3. На хуторі Попівщина,

Що дихає любистком,

Живе бузько цибатий,

А з ним і дід Онисько (Є. Назарук).

4. Ромеї заспівали бойовий тропар і посунули по зеленій луці, тягли великі дерев'яні плоти, щоб перекрити рів попід стіною, везли запряжені кожна кільканадцятьма волами пристінні вежі... (П. Загребельний).

**79.** У котрих реченнях є діалектизми, крім?

1. Лице, як у дівчини, чорні брови, кучері, пальці тонкі, такими тіко на скрипці грати... Гарний, хоч з лица воду пий (Н. Гуменюк).

2. Мені нестерпно, душно, передгрозно.

Ліловим чадом туманіє без (Л. Костенко).

3. Їм файно тут, на хуторі,

Літа крізь сито сіються.

На пеці сплять узимку,

На сонці влітку гріються (Є. Назарук).

4. На білу гречку впали роси,

Веселі бджоли одгули,

Замовкло поле стоголосе

В обіймах золотої мли (М. Рильський).

5. І так нам вільно, так повільно, Таке роздолля степове!  
(Л. Костенко).

**80.** У всіх словосполученнях котрого рядка підкреслені слова належать до діалектизмів?

1. Когут співає, збудувати колибу.
2. Поблизу – залізниця, добрий газда.
3. Співав легінь, горіло багаття.
4. Їсти бараболю, виростити кукурудзу.

**81.** Установіть відповідність між діалектизмами і їхніми літературними відповідниками:

- |            |              |
|------------|--------------|
| 1 бусько   | А криниця    |
| 2 студня   | Б журавель   |
| 3 пательня | В сковорідка |
| 4 прензель | Г лелека     |
|            | Г китиця     |

**82.** Установіть відповідність між діалектизмами і їхніми літературними відповідниками:

- |             |            |
|-------------|------------|
| 1 нецки     | А дірка    |
| 2 парадичка | Б дерун    |
| 3 бараболя  | В ночви    |
| 4 драник    | Г картопля |
|             | Г помідор  |

**83.** У всіх словосполученнях котрого рядка підкреслені слова належать до авторських неологізмів?

1. Темна ніч, ріки ясноводі.
2. Ходить брунькоцвіт, дзвінкокрила юність.
3. Місцева електростанція, комп'ютерні файли.
4. Посміхнулась привітно, червононеба ніч.

**84.** У наведених висловах підкреслені слова є термінами, крім:

1. Намалювати коло.
2. Сонячні протуберанці.
3. Відкриття супермаркету
4. Дослідження мікрофлори.

5. Ера мезозою.

**85.** Котрі з поданих слів є загальноживаними, крім:

1. Працювати
2. Життя
3. Багато
4. Батько
5. Карбюратор

**86.** У наведених висловах підкреслене слово є застарілим:

1. Квилить птаха.
2. Старовинний одяг.
3. Гектар поля.
4. Коване свічадо.
5. Десятина землі.

**87.** У всіх словах котрого(котрих) рядка (рядків) на місці риски треба ставити апостроф?

1. П/ять, м/яч, слов/яни, тьм/яний.
2. Торф/яний, верб/я, бур/ян, рясно.
3. Без/ядерний, здоров/я, під/їзд, медв/яний.
4. Мін/юст, дит/ясла, пів/юрти, пів/ящика.

**88.** Всі слова котрого (котрих) рядка (рядків) треба писати з апострофом?

1. Сузір/я, подвір/я, Стеф/юк, пів/Європи.
2. Лук/ян, Лук/янчук, В/ячеслав, Св/ятослав.
3. Прем/єра, п/єдестал, миш/як, Х/юстон (місто).
4. Кон/юнктура, ін/єкція, бюджет.

**89.** У двох словах котрого рядка на місці риски треба ставити апостроф?

1. Д'Артаньян, медв/яний, комп/ютер, ф/юзеляж.
2. О/Генрі, грав/юра, м/юзикл, рядно.
3. Св/ященик, р/ятувальний, бар/єр, п/юпІтр.
4. Плоскогір/я, з/юрмитися, ад/ютант, солов/їний.

**90.** У всіх словах котрого рядка на місці трьох крапок треба писати м'який знак?

1. Молот...ба, париз...кий, звертають...ся, кін...чик.
2. Сільс...кий, учител...ський, різ...ба, нян...чити.
3. Громадян...ський, мазун...чик, мад...яр, бояз...кий.
4. Натал...ці, Гал...ці, Грін...ченко, Гор...кий.

**91.** У трьох словах котрого рядка на місці крапок треба писати м'який знак?

1. Голубон...ці, дитинон...ці, дитин...ці. пан...щина.
2. Компан...йон, бракон...єр, порт...єра,, міл...йонер.
3. Їдал...ня, ковел...ський, волин...ський, брин...чати.
4. Тон...ший, Уман...щина, мад...яр, нян...чити.

**92.** У котрому рядку всі слова написані правильно?

1. Майоріти, вйокати, серйозний, мільйон.
2. Сьогодні, льодяник, бульон, Воробйов.
3. Ньютон, вінетка, Віньї, фільм.
4. Читальня, кіньця, волинський, радісьть.

**93.** У всіх словах котрого рядка на місці трьох крапок відбувається подвоєння?

1. Осін...ій, значен...я , від...ати, ніч...ю.
2. Гол...андія, ас...иметрія, інтермец...о, шос...е.
3. Ген...адій, ір...еальний, священ...ий, священ...ик.
4. Підніс...я, Жан..а, ван...а, буквен...ий.

**94.** У котрому рядку є дві помилки?

1. Барокко, Жана, джаз, ірреальний, інтермеццо.
2. Обличч, шофер, контрреволюція, мадонна.
3. Сума, беладонна, тонна, шассі.
4. Сторіччя, контрреволюція, Руссо, іраціональний.

**95.** До всіх слів котрого рядка можна дібрати омоніми, у яких відбувається подвоєння приголосних?

1. Священик, шосе, шасі, мото
2. Безсмертя, була, беладона, гама.
3. Буквений, осінь, шлях, ключ.
4. Міра, біль, мана, віла.

**96.** У котрому рядку всі слова написані неправильно? (цей тест стосується написання іншомовних слів з подвоєнням).

1. Анали, мулла, панна, тонна.
2. Брутто, нетто, ванна, мадона
3. Будда, Аллах, Гіппократ, Авіценна, Одиссей.
4. Торрічелі, Таллін, Яфа, Мароко.

**97.** У котрому рядку всі слова написано правильно?

1. ДиглосІя, ритм, консиліум, дізель.
2. Антибіотик, дифтонг, дециметр, сілуєт.
3. Митра, митрополит, херувим єпіскоп.
4. Імбир, бурмистр, бургомістр, шпинат.

**98.** У котрому (котрих) рядку (рядках) на місці пропущених трьох крапок потрібно писати І?

1. Дез...інфекція, ф...нал, п...анісимо, к...нджал.
2. Візав..., пон..., конфет..., жалюз....
3. К...но, к...ргиз, к...сет, к...шлак.

**99.** Всі слова котрого рядка написані правильно?

1. Поезія, дуель, каное, траекторія.
2. Конвеєр, плеєр, круп'є, спанієль.
3. Досьє, жюрі, парашют, парфумерія.

**100.** У всіх словах котрого рядка найбільше помилок:

1. Капрі, Лисабон, Замбезі, Сіракузі.
2. Крит, Гримм, Австрія, Ріо-де-Жанейро .
3. Корсіка, Вашингтон, Віши, Шиофок.

101. У поданих словах пропущено літери е, и або і. У котрому рядку всі ці слова мають однаковий префікс?

1. Пр...мочити, пр...в'язати, пр...буття, пр...гарний.
2. Пр...бережний, пр...морозити, пр...великий, пр...сумний.
3. Пр...звище, пр...рва, пр...сний, прізвисько.
4. Пр...зирство, пр...світлий, пр...освященство, престол.

102. У котрому рядку є дві помилки?

1. Спалахнути, зсадити, звести, зчесати, безтурботний.
2. Розповісти, зжитися, зшиток, зказати, зкріпити.

3. Зфотографувати, зтвердити, счепити, розсердити, безкрайній.

4. Збити, звечора, згрупувати, здогадливий.

103. Правильно записані всі слова у рядку:

1. Весна, травичка, мереживо, мариво, кишенья.
2. Дерево, велетень, бриніти, тонесенький, горличко.
3. Горличка, паличка, добриво, богатир, директор.
4. Вариво, мамин, вогнище, тополенька вовчик, багатир.

**104.** У котрому рядку правильно утворені всі чоловічі імена по батькові?

1. Васильович, Лукович, Савич, Ілліч, Олексієвич.
2. Ігорович, Денисович, Юрієвич, Андрійович, Левкович.
3. Анатольович, Анатолійович, Миколович, Миколайович, Григорович.

**105.** У котрому рядку неправильно утворене одне жіноче ім'я по батькові?

1. Хомівна, Миколаєвна, Іванівна, Ільївна, Борисівна.
2. Назарівна, Олександрівна, Анатоліївна, Миколівна, Григоріївна.
3. Максимівна, Віталіївна, Анатолівна, Павлівна, Олегівна.

**106.** Правильно записано слова у рядку:

1. Празький, черкеський, калуський, інгуський, казаський.
2. Великолуцький, латиський, сиваський, тюркський, баскський.
3. Ацтекський, овруцький, нью-йоркський, золотоніський, чеський.
4. Харківщина, Одещина, Туреччина, Воронежчина, Галиччина.

**107.** У котрому рядку є помилки?

1. Дружний, дружній, грамотний, колишній, пізній.
2. Незліченний, неказаний, нездоланий, незлічений, нездоланий.
3. Історичний, академічний, епічний, алгебраїчний, архаїчний.
4. Ситцевий, алюмінієвий, грушовий, польовий, дощовий.

**108.** У котрому рядку порушено правило чергування У та В?

1. Жити в природних умовах, ходжу в старому одязі.
2. Побували у Львові, написано у творі, гуляти у рваних джинсах.
3. У Волинському національному університеті імені Лесі Українки навчатися престижно.

4. В нашому місті проходить фестиваль народної пісні.

**109.** У якому рядку порушено правило чергування І та Й?

1. Упевнено іти до своєї мети.
2. Колись і ти переможеш.
3. Зараз тебе й не пізнати.
4. У садку співали Ольга й Андрій.

**110.** У котрому рядку найбільше помилок?

1. Член-кореспондент, лікар-педіатр, екс-чемпіон, максімода, мінімаркет, півяблука, піввідра, Івано-Франківськ, пів-Європи.

2. Лісостеп, зорепад, зірви-голова, люби-мене, п'ятикласник, 50-річний, Дніпро-ріка, пів-Києва, Івано-Франківськ, івано-франківський, івано-франківець.

3. Південно-східний, біло-сніжний, сніжно-білий, жовтогарячий, військово-зобов'язаний.

4. Мовно-літературний, старослов'янський, світло-голубий, суспільно-політичний, суспільно корисний, суспільно необхідний, суспільно важливий, суспільно небезпечний, чітко окреслений, цілком правильний.

**111.** У котрому (котрих) реченні (реченнях) немає орфографічних помилок?

1. Кинувшись з потоку в озеро, він починає кружляти по плесі, хвилюючи його сонну воду; туман розбігаєця, вода синішає (Леся Українка).

2. На крутосхилах срібної дніпровосці сідлає вічність чорного коня (Л. Костенко).

3. Старому та слабому годи, як малому (Народна творчість).

4. А тепер вона житиме, як їй довподоби (В. Іваненко).

**112.** У котрому реченні немає орфографічних помилок?

1. Стіл ясеновий, на столі словянський дзбан, у дзбані сонце (Б.-І. Антонич).

2. Чумацький Віз тихо рипить піді мною, а в синім небі Чумацький Шлях показує дорогу (О. Довженко).

3. Богдан ніде небачив стільки соняшників і чорнобривців (М. Стельмах).

4. Через край із серця рідне слово ллеця (П. Куліш).

**113.** У котрому (котрих) реченні (реченнях) всі слова написані правильно?

1. Культуромовна діяльність потребує об'єднання зусиль багатьох державних інституцій (Л. Струганець).

2. Сяють срібні ризи й усмішка Богоматері (У. Самчук).

3. Вона мала потребу раз-у-раз чути й бачити свого вчителя (М. Коцюбинський).

4. Робота молодого вченого представлена на конкурс наукових студентських праць (В. Іваненко).

**114.** У котрому (котрих) реченні (реченнях) всі слова написані правильно?

1. Жне, в'яже за косарями і, мов дзвінок, гомонить (У. Самчук).

2. За гріхи наші не милують ні Бог, ні люди (Є. Гуцало).

3. Голос – як обличчя: по ньому впізнаємо його носія, коли не маємо з ним візуального контакту (О. Сербенська).

4. Мабуть, людину десь на чужині отак би жодна пташка не зустріла (Л. Костенко).

**115.** Усі слова написані правильно, ОКРІМ

А. Козацький.

Б. Товариський.

В. Ткацький.

Г. Парижський.

**116.** Усі слова написані правильно, ОКРІМ

А. Празький.

Б. Людський.

В. Братський.

Г. Гіганський.

**117.** Усі слова написані правильно, ОКРІМ

А. Форпостний.

Б. Контрастний.

В. Невістці.

Г. Студенський.

**118.** Усі слова написані правильно, ОКРІМ

А. Шістнадцять.

Б. Шіссот.

В. Шісдесят.

Г. Пестливий.

**119.** Усі слова написані правильно, ОКРІМ

А. Чеський.

Б. Казахський.

В. Мецький.

Г. Нью-йоркський.

**120.** Прикметники із суфіксом *-ськ-* утворюються від усіх іменників,  
ОКРІМ

А. Казах.

Б. Мекка.

В. Баски.

Г. Париж.

**121.** Прикметники із суфіксом *-ськ-* утворюються від усіх іменників,  
ОКРІМ

А. Калуш.

Б. Студент.

В. Карпати.

Г. Буг.

**122.** Прикметники із суфіксом *-зьк-* утворюються від усіх іменників,  
ОКРІМ

А. Кавказ.

Б. Бахмут.

В. Магдебург.

Г. Збараж.

**123.** Прикметники із суфіксом *-зьк-* утворюються від усіх іменників,  
ОКРІМ

- А. Гаага.
- Б. Кременчук
- В. Лейпциг.
- Г. Гагауз.

**124.** Прикметники із суфіксом *-цьк-* утворюються від усіх іменників,  
ОКРІМ

- А. Козак.
- Б. Ткач.
- В. Лохвиця.
- Г. Тюрки.

**125.** Прикметники із суфіксом *-цьк-* утворюються від усіх іменників,  
ОКРІМ

- А. Мученик.
- Б. Безрадичі.
- В. Карпати.
- Г. Таджики.

**126.** Прикметники із суфіксом *-цьк-* утворюються від усіх іменників,  
ОКРІМ

- А. Викладач.
- Б. Хижак.
- В. Сусід.
- Г. Стрілець.

**127.** Правильно записано всі слова в рядку

- А. Празький, черкеський, калуський, інгуський, казаський.
- Б. Великолуцький, латиський, сиваський, тюркський, баскський.
- В. Ацтекський, овруцький, нью-йоркський, золотоніський,  
чешський.

Г. Харківщина, Одещина, Туречина, козаччина, Галичина.

**128.** Правильно утворено обидва прикметники в рядку

- А. Тюрки – тюрцький, матрос – матроський.
- Б. Чуваш – чувашський, чумак – чумацький.

В. Гадяч – гадячський, Острог – острожський.

Г. Половець – половецький, печеніг – печенізький.

**129.** Неправильно утворено обидва прикметники в рядку

А. Сусід – сусіцький, Рига – ризький.

Б. Мекка – меккський, Нью-Йорк – нью-йоркський.

В. Волинь – волиньський, Ковель – ковельський.

Г. Боягуз – боягузьський, Кременчук – кременчузький.

**130.** Орфографічна помилка є в рядку

А. Черкащина, Галичина, Німеччина.

Б. Донеччина, Луганщина, Одещина.

В. Словачина, Вінниччина, Сумщина.

Г. Львівщина, Тернопільщина, Туреччина.

**131.** Орфографічна помилка є в рядку

А. Юнацький, криворізький, норвезький.

Б. Грекський, волоський, французький.

В. Український, солдатський, гуцульський.

Г. Хижацький, дивацький, ткацький.

**132.** Літеру Ц потрібно писати на місці трьох крапок в обох словах рядка

А. Пасічни...тво, піра...тво.

Б. Представни...тво, парубо...тво

В. Будівни...тво, декаден..тво.

Г. Люд...тво, бра...тво.

**133.** З великої літери пишемо прикметник у словосполученні

А. Ш (ш)евчінкська тематика.

Б. Ш (ш)евчінкський стиль.

В. Ш (ш)евченківські свята.

Г. Ш (ш)евчінкська епоха.

**134.** З великої літери пишемо прикметник у словосполученні

А. Д(д)амоклів меч.

Б. С(с)имоненківська земля.

В. Н(н)обелівська премія.

Г. Ш (ш)евчінкська епоха.

**135.** З великої літери пишемо лише перше слово у власній назві

А. З(з)ахідна У(у)країна.

Б. С(с)вятий Д(д)ух.

В. Б(б)удинок А(а)ктора.

Г. С(с)вято П(п)еремоги.

**136.** З великої літери пишемо лише перше слово у власній назві

А. Д(д)амоклів М(м)еч.

Б. Д(д)іва М(м)арія.

В. Р(р)еспубліка П(п)ольща.

Г. Д(д)ень У(у)чителя.

**137.** Два слова пишемо з великої літери

А. Н(н)овий Р(р)ік.

Б. Р(р)іздвяні С(с)вята.

В. В(в)олинський Н(н)аціональний У(у)ніверситет.

Г. Є(є)вропейський С(с)оюз.

**138.** З великої літери пишемо всі слова у власних назвах, ОКРІМ

А. В(в)ерховна Р(р)ада У(у)країни.

Б. Я(я)рославів В(в)ал (вулиця)

В. В(в)олинська О(о)бласна Д(д)ержавна А(а)дміністрація.

Г. Д(д)ень Н(н)езалежності У(у)країни.

**139.** Усі слова написані правильно, ОКРІМ

А. Андріївська церква, сузір'я Чумацький шлях, Софійський собор.

Б. Газета «Волинські новини», літак «Мрія», фабрика «Лучанка».

В. Князівство Монако, гоголівський гумор, Шевченківська премія.

Г. Будинок Дитячої творчості, Сократова мудрість, товариство «Просвіта».

**140.** Усі слова написані правильно, ОКРІМ

А. Виставка-продаж.

Б. Супер-шоу.

В. Дівчина-красуня.

Г. Дніпро-ріка.

- 141.** Усі слова написані правильно, ОКРІМ
- А. Військово-спортивний.
  - Б. Чітко окреслений.
  - В. Суспільно корисний.
  - Г. Військово-полонений.
- 142.** Усі слова написані правильно, ОКРІМ
- А. Півострів.
  - Б. Півколо.
  - В. Пів яблука.
  - Г. Пів місяць.
- 143.** Усі слова написані правильно, ОКРІМ
- А. Святвечір.
  - Б. Лжесвідок.
  - В. Антивірус.
  - Г. Супер-маркет.
- 144.** Усі слова написані правильно, ОКРІМ
- А. Авіа-рейс.
  - Б. Попмузика.
  - В. Єврозона.
  - Г. Соціосфера.
- 145.** Усі слова написані правильно, ОКРІМ
- А. Контрадмірал.
  - Б. Міні-комп'ютер.
  - В. Максимода.
  - Г. Ексчемпіонка.
- 146.** Усі слова написані правильно, ОКРІМ
- А. ДНК-аналіз.
  - Б. Е-декларація.
  - В. Напів-пітьма.
  - Г. Статус-кво.
- 147.** Усі слова написані правильно, ОКРІМ
- А. Зірвиголова.
  - Б. Люби-мене.

В. Перекотиполе.

Г. Прем'єр міністр.

**148.** Усі слова написані правильно, ОКРІМ

А. Мати-й-мачуха.

Б. Жар-птиця.

В. Інтернет-послуга.

Г. Чар зілля.

**149.** Усі слова написані правильно, ОКРІМ

А. Кіловат-година.

Б. Суші-бар.

В. Соль-дієз.

Г. Перекоти-поле.

**150.** Усі слова написані правильно, ОКРІМ

А. Альфа-промені.

Б. Валентно пов'язаний.

В. Соціально-свідомий.

Г. Соціально-демократичний.

**151.** Усі слова написані правильно, ОКРІМ

А. Послідовно миролюбний.

Б. Професійно орієнтований.

В. Суспільно-необхідний.

Г. Воєнно-стратегічний.

**152.** У котрому рядку всі слова потрібно писати з дефісом?

А. Будь/хто, котрий/небудь, по/батьківськи, гіркувато/солоний, блок/система.

Б. З/поміж, десь/інде, по/братньому, військово/полонений, як/небудь.

В. Всього/на/всього, рік/у/рік, сам/на/сам, генерал/капітан, норд/ост.

Г. Сніжно/білий, козир/дівка, фітнес/клуб, дизель/мотор, пів/аркуш.

**153.** У котрому рядку не всі слова треба писати з дефісом?

А. Мовно/літературний, скільки/небудь, темно/зелений, бізнес/проект, е/декларування.

А. Дельта/проміння, інтернет/видання, буй/тур, прем'єр/міністр, будь/що/будь.

В. Віч/на/віч, з/усіх/усюю, пліч/о/опліч, як/не/як, інтернет/послуга.

Г. Екс/Югославія, ВПП/зала, альфа/промені, дизель/мотор, розрив/трава.

**154.** У котрому рядку немає помилок?

А. Аби-коли, ані-трохи, кінець-кінцем, рік у рік, віч-на-віч.

Б. Компетентнісно-орієнтований, абсолютно-сухий, чітко окреслений, послідовно миролюбний, соціально свідомий.

В. Суспільно-політичний, суспільно корисний, суспільно необхідний, хімічно стійкий.

Г. Півоберт, півмісяць, півовал, пів дня, пів острова.

**155.** Усі слова котрого рядка необхідно писати разом?

А. Не/мовля, у/знаки на/славу, не/зліче'нний, не/навидіти, недо/казувати.

Б. Не/года, на/поготові, не/чепура, не/зчутися, не купити.

В. Не/дуга, не/дочувати, не/вдовзі, не/волити, не/друг.

Г. Не/гідний, не/багато, не/сподівано, не/знати, не/виконавши.

**156.** Усі прислівники котрого рядка необхідно писати разом?

А. Як/найбільше, до/пуття, до/смаку, поза/вчора, що/сили.

Б. До/останку, по/правді, де/далі, аби/як, десь/то.

В. Де/куди, на/виворіт, як/найдужче, що/правда, де/небудь.

Г. В/смак, на/пам'ять, ані/трохи, аби/який, що/духу.

**157.** Усі складні слова котрого рядка потрібно писати разом?

А. Генерал/майор, соціо/сфера, стоп/кран, залізо/бетон, теле/хроніка.

Б. Ново/утворений, загально/народний, зерно/трест, жовто/синій, науково/дослідний.

В. Авіа/рейс, кіно/театр, аудіо/альбом, агро/культура, псевдо/наука.

Г. Мото/крос, фіто/терапія, ультра/звук, топ/модель,  
псевдо/Фаукс.

**158.** Усі складні слова котрого рядка необхідно писати з дефісом?

А. Пан/Європа, нижче/підписаний, грам/калорія, само/контроль,  
загально/народний.

Б. Кам'янець/Подільський, вище/згаданий, науково/дослідний,  
кіловат/година, зелено/жовтий.

В. Ново/утворений, десяти/класник, бета/частинка, компакт/диск,  
грам/атом.

Г. Сон/трава, професорсько/викладацький, мясо/молочний,  
зерно/буряковий, мегават/година.

**159.** У котрому рядку немає помилок?

А. Чумацький Шлях (галактика), Грінченків словник, Дід Мороз,  
трипільська культура, Полтавська битва.

Б. Ліберально-радикальна партія, Верховний суд США, День  
незалежності України, Свято Перемоги.

В. Європейський Союз, Майдан Незалежності, Північна Америка,  
Міністерство Освіти і науки України.

Г. Велика Ведмедиця (сузір'я), літак Руслан, Стрийський парк,  
Золоті Ворота.

**160.** У котрому рядку правильно написані всі слова?

А. Кіловат-година, до-дієз, електрозварювання, козир-дівка, екс-  
чемпіон, перекоти-поле.

Б. Пішохід, допінг-контроль, сімдесятиріччя, член-кореспондент,  
вільно конвертований.

В. Сон-трава, контр-адмірал, генерал-майор, унтерофіцер, ДНК-  
аналіз.

Г. Мультимільйонер, міні-диск, бліц новини, полімотивація,  
мікрохвилі.

**161.** У котрому рядку всі іменники треба писати разом?

А. Фабрика/праляня, зоо/сад, торфо/видобування,  
Усть/Каменогорськ, зерно/елеватор.

Б. Торф/сирець, пів/вірш, фоно/запис, міні/блок,  
Івано/Франківськ, івано/франківці.

В. Право/порушення, пара/олімпієць, аква/техніка, контр/удар,  
силосо/різка.

Г. Токар/універсал, товаро/обіг, грам/молекула,  
смітте/збиральний, житте/пис.

**162.** Усі прислівники котрого рядка потрібно писати з дефісом?

А. Будь/що/будь, сам/на/сам, пліч/о/пліч, коли/не/коли,  
по/нашому.

Б. Хоч/не/хоч, всього/на/всього, віч/на/віч, як/не/як, по/латині.

В. Аби/куди, з діда/прадіда, десь/то, просто/таки, кінець/кінцем,  
казна/куди.

Г. Рік/у/рік, вряди/годи, по/двоє, по/перше, по/одинці.

**163.** Усі прислівники потрібно писати з дефісом, ОКРІМ

А. Врешті/решт.

Б. Без кінця/краю.

В. З усіх/усюд.

Г. По/перше.

**164.** Усі прислівники потрібно писати з дефісом, ОКРІМ

А. День/у/день.

Б. Пліч/о/пліч.

В. Давним/давно.

Г. По/іншому.

**165.** У котрому рядку всі прислівники потрібно писати окремо?

А. Кінець/кінцем, під/вечір, по/двоє, по/друге, на/силу, під/силу.

Б. Сам/на/сам, до/побачення, без/упину, з/боку/на/бік, рік/за/  
роком.

В. На/видноті, у/цілому, по/щирості, ні/звідки, по/черзі,  
з/переляку.

Г. С/під/лоба, аби/як, що/духу, як/найшвидше, звідки/небудь.

**166.** Усі прислівники котрого рядка потрібно писати разом?

А. Під/вечір, що/місяця, з/переляку, з/розгону, на/видноті,  
не/чувано.

- Б. Аби/куди, ні/як, без/упину, під/гору, на льоту, на/мить.
- В. С/проквола, с/пересердя, в/смак, аби/як, щосили, до/пізна.
- Г. Що/дня, у/двічі, до/запитання, в/гору, на/слово, с/під/лоба.

**167.** Усі сполучники котрого рядка потрібно писати разом?

- А. Немов/би/то, про/те, ніби/то, за/те, що/б, як/би.
- Б. Тому/що, завдяки/тому/що, через/те/що, незважаючи/на/ те/що, як/тільки, дарма/що.

В. Так/що/аж, як/от, ніби/то, як/би, тільки/но, тим/що.

Г. Ніби/то, наче/б/то, як/що, після/того/як в/міру/того/як, коли/б.

**168.** Усі сполучники котрого рядка потрібно писати разом?

А. Наче/б, хоча/б, мов/би, коли/б, як/би, тим/що.

Б. Та/й, про/те, дарма/що, як/що, так/що, для/того/щоб.

В. Це/б/то, ніби/то, неначе/б/то, що/б, при/чому, як/що.

Г. Як/би, се/б/то, так/що/й, так/як, так/щоб, не/мов/би/то.

**169.** Усі частки пишемо окремо з іншими словами, ОКРІМ

А. Куди/б/то

Б. Все/ж/таки.

В. Вже/ж/би.

Г. Іди/бо.

**170.** Котру з поданих часток пишемо з іншими словами окремо?

А. Говори/но.

Б. Вони/таки.

В. Чим/би/то.

Г. Скажи/таки.

**171.** Усі частки пишемо з іншими словами з дефісом, ОКРІМ

А. Тільки/но.

Б. Десь/то.

В. Вони/от.

Г. Де/ж/то.

**172.** Усі частки пишемо з іншими словами з дефісом, ОКРІМ

А. Аби/куди.

Б. Казна/який.

В. Де/небудь.

Г. Ні/коли.

**173.** Усі частки пишемо з іншими словами разом, ОКРІМ

А. Ото/ж.

Б. Авже/ж.

В. Отже/ж.

Г. Як/найкраще.

**174.** Усі частки пишемо з іншими словами разом, ОКРІМ

А. Немов/би/то.

Б. Де/коли.

В. Адже/ж.

Г. Аби/що.

**175.** Частку *НЕ* потрібно писати з наступним словом разом,  
ОКРІМ

А. Не/прогріта земля.

Б. Не/перевірені відомості.

В. Ще не/підкорені вершини.

Г. Не/переборене бажання.

**176.** Частку *НЕ* потрібно писати з наступним словом окремо,  
ОКРІМ

А. Текст не/перекладений.

Б. Не/перекладний досі текст.

В. Ніким не/перекладний текст.

Г. Не/перекладний текст.

**177.** Частку *НЕ* потрібно писати з наступним словом окремо,  
ОКРІМ

А. Не/здужає підняти.

Б. Не/глибока, а мілка ріка.

В. Берег не/обсаджений.

Г. У хлопця не/має вибору.

**178.** Частку *НЕ* потрібно писати з наступним словом окремо  
в рядку

А. Не/згода руйнує.

Б. Не/можна заздрити.

В. Надійти не/помітно.

Г. Давно не/здужає.

**179.** У котрому реченні всі слова написані правильно?

А. Культуромовна діяльність потребує об'єднання зусиль багатьох державних інституцій (Л. Струганець).

Б. В нашій мові веселковій, волошковій, калиновій зацвіли слова уповні – українські й іншомовні (Є. Назарук).

В. Вона мала потребу раз-у-раз чути й бачити свого вчителя (М. Коцюбинський).

Г. В усному мовленні надзвичайно різнобічно виявляється людська сутність – психічні особливості, інтелект, світосприймання, спосіб мислення... (О. Сербенська).

**180.** У котрому реченні всі слова написані правильно?

А. Маю день, маю мить, маю вічність собі наостачу (Л. Костенко).

Б. В українській мові за останні троє десятиріч відбулися помітні зміни (К. Городенська).

В. Голос – як обличчя: по ньому впізнаємо його носія, коли не маємо з ним візуального контакту (О. Сербенська).

Г. Мабуть, людину десь на чужині отакби жодна пташка не зустріла (Л. Костенко).

**181.** У котрому реченні немає орфографічних помилок?

А. Біля скель киплять води фантани, наче там купаються кити. Грима море в двері океану, крізь протоку хоче утикти (В. Лазарук).

Б. Волинь моя, прадавній краю, Русявокоса полісянко, Зеленочубий тихий гаю, Озер манлива колисанко! Стою й мовчу перед тобою, Затамував душі акорди, Щоб не сполохати спокою Твоєї ніжності і вроди (О. Богачук).

В. Перша в цьому році весняна гроза, поливаючи землю щедрими струменями дощу, біла залізними ковадлами в небесній

кузьні, жбурляла до пагорбів і долин поділля криві списи блискавок (Ю Сорока).

Г. Щовесни знов прилітають до дунаю, дніпра й дністра лелеки, знаходять давні гнізда, ждуть своїх суджених і дають початки життю новому й вічному (П. Загребельний).

**182.** У котрому реченні є орфографічні помилки, ОКРІМ

А. Наприкінці лютого спали морози і ліс терпко запах весною (В. Шкляр).

Б. З моря насуваюця тумани і пасуться вранці на стерні... (А. Качан).

В. Зброя була простуватою, без різьби, срібних бляшок та інших прикрас, проте досить сучасною і, безумовно, надійною (Ю. Сорока).

Г. Яскрава з неба зіронька котилась, а я малий долоньку підставляв... (М. Возіянов).

**181.** У котрому реченні немає пунктуаційних помилок?

А. Так край лежить немірний незнаний, земля народів інших, і племен (Л. Костенко).

Б. Маленький жайвір співом колихає і ліс, і поле, вранці, навесні (Є. Лещук).

В. Тихо пливло павутиння і тоненька хмарина лежала над яром, наче капустяний листок (М. Вінграновський).

Г. Страждаю, мучусь, і живу, і гину, благословляю біль твоїх тенет (Л. Костенко).

**182.** У котрому реченні немає пунктуаційних помилок?

А. Глибокі зморшки на щоках, на лобі, поморщена темна потилиця од гарячого сонця, грубі руки все це ніби казало, що йому важко жилося на світі (І. Нечуй-Левицький).

Б. Вівса, пшениці, ячмені все зіллялось в одну могутню хвилю (М. Коцюбинський).

В. Сказати легко та зробити важко (Народна творчість).

Г. Тепер ходжу стежками і стежинами і прокладаю шлях крізь болота (Л. Костенко).

**183.** У котрому реченні найбільше пунктуаційних помилок?

А. Задивився сад наш на дорогу і впустив на землю жовтий лист (А. Качан).

Б. Як тихо на землі! Як тихо і як нестерпно – без небес (В. Стус).

В. Даймо на працю для України серце і розум і руки (П.Грабовський).

Г. У бабці завше пахло чебрецем, та м'ятою (Є. Маланюк).

**184.** У котрому реченні найбільше пунктуаційних помилок?

А. Щасливиця, я, маю трохи неба, і дві сосни в туманному вікні (Л. Костенко).

Б. Окрім гри на гітарі Валентина дуже любила і танці.

В. Та не однаково мені, як Україну злії люди присплять, лукаві, і в огні її, окраденую, збудять (Т. Шевченко).

Г. І раптом з гурту, десь позаду, звідти, мені у спину пролунав той сміх (Л. Костенко).

**185.** У котрому реченні немає пунктуаційних помилок?

А Чіпка наперекір світові й людям якийсь веселий радий (Панас Мирний).

Б. Все втрачене крім часу можна знайти і відновити.

В. Щовесни, як і інші дерева, вишня своїм цвітом купається в сонці.

Г. Польові квіти зокрема й сон-траву треба оберігати (З журналу).

**186.** У котрому реченні немає пунктуаційних помилок?

А. Працювали, не покладаючи рук.

Б. Шевченко більше відомий у світі, як поет (З журналу).

В. І джміль у жовто-чорній ризоньці, шукач гудучий, віється й мерщій тікає понад травною (В. Барка).

Г. І захопнувшись у дивній грації зітхають свіжістю дівочою акації, вітрами обціловані до ніг... (В. Симоненко).

**187.** У котрих реченнях є пунктуаційні помилки, ОКРІМ

А. Пишіть листи, і надсилайте вчасно, коли їх ждуть далекі адресати (Л. Костенко).

Б. В дні, прожиті печально, і просто, все було як незайманий сніг (Л. Костенко).

В. Жінка не вимовила ні слова, тільки повела очима вбік (М. Дочинець).

Г. Від моря вже наступала весна, вдень пригрівало сонце, сніг на кілька сот кроків од берега підтанув, і в кожному їхньому сліду хлюпала вода (Ю. Мушкетик).

**188.** У котрих реченнях є пунктуаційні помилки, ОКРІМ

А. Передній ряд закрився стіною щитів виставив у бік ворога частокіл довгих списів (В. Малик).

Б. Біля скель киплять води фонтани наче там купаються кити. Грима море в двері океану крізь протоку хоче утекти (В. Лазарук).

В. До острова можна добутися тільки по довгому, скритому очеретами пагорбу але й та путь переривається у двох місцях (Ю. Мушкетик).

Г. Летять роки, як сиві журавлі, Немов журба, сльоза лягла на вії... (А. Матвійчук).

**188.** У котрому реченні немає пунктуаційних помилок?

А. На чорну Землю, білий сніг упав, мов мамин оберіг (М. Возіанов).

Б. Я шукаю вас посеред людства, й ви, бува, шукаєте мене (Н. Горик).

В. Гість прибув несподівано, без попередження проте Іван зрадів його приїзду... (Ю. Сорока).

Г. Уже мабуть молебень відслужили, бо затужили дзвони, затужили! (Л. Костенко).

189. У котрому реченні немає орфографічних та пунктуаційних помилок?

А. Я нетерпляче ждав, коли вересень сполохає над селом ранковий сон чи напів сон отим дзвоном, що пробивається навіть на хутори (М. Стельмах).

Б. Ми ще с тобою зовсім не старі, ми просто збагатилися роками (Н. Царук).

В. Історія – не книга у рядках, а власна доля кожної людини (Г. Чубач).

Г. Ріки й озера закувало міцним крижаним панциром степи лежали під товстим покровом сліпучо-білого снігу мертві, безмовні, а соснові бори та березові гаї, здавалося, дрімали в холодному тихому сні, осяяні блискучим сонцем (В. Малик).

## Рекомендована література

### Основна

1. Антисуржик : [навч. посіб.] / [О. Сербенська та ін.] ; за заг. ред. О. Сербенської]. [2-е вид., допов. і перероб.]. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. 257 с.
2. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів : Світ, 1990. 232 с.
3. Громик Ю. В. Український правопис: [навч. посіб.]. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 140 с.
4. Левчук І. П., Матящук Л. А. Основи культури мовлення : особливості, поради, роздуми : [навч. довід.]. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 164 с.
5. Межов О. Г. Практикум з українського правопису: [збірник завдань і вправ для підготовки бакалаврів спеціальності 014 Середня освіта, освітньої програми Польська мова; спеціальності 035 Філологія, освітньої програми Мова та література (польська). Переклад]. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 50 с.
6. Межов О. Г. Українська мова. Практикум із правопису та граматики: [навч. посіб.]. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 116 с.
7. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : [навчально-методичні матеріали для студентів спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта, освітньої програми Мова та література (польська). Переклад. Польська мова]. Луцьк : Надстир'я, 2018. 76 с.
8. Мельник І. А. Фонетика і лексикологія української мови : [навчально-методичні рекомендації до виконання практичних завдань і самостійної роботи для студентів галузі знань 03 Гуманітарні науки, 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 035 Філологія, 014 Середня освіта (мова і література (польська)), освітньо-професійної програми «Мова та література (польська). Переклад. Польська мова», «Середня освіта. Польська мова»]. Луцьк : Надстир'я, 2020. 68 с.
9. Мельник І. А. Формування високої мовної культури майбутніх учителів-словесників під час вивчення дисципліни

«Правописна та культуромовна компетентності вчителя». *Волинь філологічна : текст і контекст : зб. наук. пр.* / упоряд. Т. П. Левчук. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2020. Вип. 30.

10. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування : [навч. посіб.]. Київ: Знання, 2006. 291 с.

11. Сайтарли І. А. Культура міжособистісних стосунків : [навч. посіб.]. Київ : Академвидав, 2007. 240 с.

12. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум: [навч. посіб.]. Київ : Центр навчальної літератури. 2004. 216 с.

13. Стахів М. Український комунікативний етикет : [навч. посіб.]. Київ : Знання. 2008. 245 с.

14. Стислий огляд основних змін у новій редакції «Українського правопису». 2019. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/osnovni-zminy%202019.pdf>.

15. Струганець Л. Мовнокомунікативна компетентність лідера в освітній галузі (теоретичний ракурс). *Університети і лідерство*. 2015. № 1. С. 52-55. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/univlead\\_2015\\_1\\_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/univlead_2015_1_13)

16. Струганець Л. В. Мовнокомунікативна компетентність учителя-лідера : [навч. посібник]. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016.

17. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019.

18. Ющук І. П. Практикум з правопису і граматики української мови. Київ: Освіта, 2012. 270 с.

Режим доступу: <https://ushchuk.files.wordpress.com/2013/09/dpdf>

19. Яцимірська М. Г. Сучасна українська мова: практикум із пунктуації: [навч. посіб.]. Київ : Знання, 2009. 262 с.

### *Додаткова*

1. Авраменко О. Було – стало: зміни в правописі. Київ : Видавництво «Даринка», 2019.

- 1а. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків : Вища шк., 1987.
2. Архипенко Л. М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ – початку ХХІ ст.) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Харків, 2005.
3. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів : Світ, 2003.
4. Білавич Г., Вацеба В. Як формувати мовленнєвий етикет молодших школярів? : [навчальний посібник]. Івано-Франківськ, 2020.
5. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. Київ : Наук. думка, 1989.
6. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. Київ: Рідна школа, 1998.
7. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.]. Київ : ВЦ «Академія», 2006.
8. Ботвина Н. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділового спілкування. Київ : АртЕк, 2000.
9. Варава Н. В. Наголошування складних слів // Культура слова. Київ, 1991. Вип. 41.
10. Винницький В. М. Українська акцентна система : становлення, розвиток. Львів : Бібльос, 2002.
11. Вихованець І. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Післямова А. Загнітка. Київ : Пульсари, 2012.
12. Вплив суспільних змін на розвиток української мови: монографія. Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк, Н. Ф. Клименко, В. І. Критська, Т. К. Пуздирєва, Ю. В. Романюк; відп. ред. Є. А. Карпіловська. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.

13. Гайович Г.В. Поняття “мова”, “мовлення”, “етикет” у сучасному українському діловому середовищі. *Фокус мови* : науково-практичний журнал. 2010. № 1.
14. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. [вид. 2, доп.]. Київ : КММ, 2019.
15. Демська-Кульчицька О. Основи національного корпусу української мови. Київ : Інститут української мови НАН України, 2005.
- 15а. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності: (стилістика та культура мови). Київ : Довіра, 1999.
16. Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки української культури. Київ : Інститут української мови НАН України, 2009.
17. Жуйкова М. В. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов : [монографія]. Луцьк: Вежа, 2007.
18. Закон про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T172145?an=2124> (дата звернення 24 березня 2024 року).
19. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. Київ : Вища шк., 1987.
20. Когут В. М. Український правопис 2019 : Зміни та правила. Тернопіль. Навчальна книга – Богдан. 2019.
21. Кондратенко Н. Неологізація сучасного українського політичного дискурсу : загальні тенденції. *Слов'янський збірник*. 2014. Вип. 18.
22. Корніяка О. Мистецтво гречності. Київ : Либідь, 1995.
23. Корпусна лінгвістики / [В.А. Широков, О.В. Бугаков, Т. О. Грязнухіна та ін.]. Київ : Довіра, 2005.
24. Кочан І. М. Термінологія : національна чи міжнародна? *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія : «Теоретичні засади термінознавства та лексикографії»*. 2009. № 648.
25. Кулішенко Л. Мовленнєвий етикет та ментальність українців. *Світогляд – Філософія – Релігія*. 2013. Вип. 4.

26. Кульбабська О. В., Кардашук О. В. Крок у професію. Методика викладання української мови : [навч. посіб.]. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2017. 256 с.

27. Культура мови : від теорії до практики : [монографія] / [Л. Струганець та ін.] ; за ред. Л. Струганець. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2015. 216 с.

28. Лексика на перетині наукових парадигм : монографія / за ред. Л. Струганець ; Тернопіл. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018.

29. Літературна норма і мовна практика : [монографія] / [С. Я. Єрмоленко та ін.]; за ред. С. Я. Єрмоленко. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013.

30. Луца В. М. Мовленевий етикет і ментальність українців : *Педагогічні науки*. 2017. Т.1. №76.

31. Мельник І. А. Слушні поради з культури усного та писемного мовлення для державних службовців і не тільки. Рецензія на навчальне видання : Левчук І. Основи культури мовлення : особливості поради, роздуми : навч. довід. / І. Левчук, Л. Матяшук. Луцьк, 2017. 164 с. Дивослово. 2018. № 3. Режим доступу URL: <https://dyvoslovo.com.ua/wp-content/uploads/2018/03/15-0318.pdf>

32. Мельник І. А. Дієслівна морфологізація прислівників у сучасній українській мові. *Мовознавчий вісник: зб. наук. пр.* Черкаси, 2017. № 22-23. С.24-31.

33. Мельник І.А. Структурно-граматична і семантична специфіка присудків у прозових творах Збігнева Влодзімежа Фрончека. *Волинь філологічна : текст і контекст : Полоністичні студії: зб. наук. пр.* / упоряд. Т. П. Левчук. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2019. Вип. 27. С. 118–130.

34. Мельник І. А., МASIцька Т. Є. Граматичні особливості ідіостилю Лесі Українки: функції локатива у драмі-феєрії «Лісова пісня». *Лінгвостилістичні студії*. 2020. Вип. 12. С. 129–137.

35. Панько Т., Кочан І., Мацюк Г. Українське термінознавство : підручник для студ. гуманітарних спец. вищих закладів. Львів : Вид-во «Світ», 1994.
36. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови. Київ : Вища шк., 1993.
37. Пономарів О. Українське слово для всіх і для кожного. Київ : Либідь, 2013.
38. Попович І. До проблеми підвищення орфографічної та пунктуаційної грамотності учнів. *Українська мова і література в школі*. 2010. № 3. С. 13–18.
39. Пристай Б. Р. Подвійне наголошування в сучасній українській літературній мові // *Укр. мова і літ. в шк.* 1992. № 5/6.
40. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. Львів, 2001.
41. Сербенська О. А. Культура усного мовлення : Практикум : [навч. посібник]. Київ : Центр навчальної літератури. 2004.
42. Сербенська О. А. Голос і звуки рідної мови. Львів : Апріорі, 2020.
43. Склад і структура термінологічної лексики української мови. [А. В. Крижанівська, Л. О. Симоненко, Т.І. Панько та ін.]. Київ : Наук. думка, 1984.
44. Содомора А. Рука. *Просценіум*. 2002. № 1, № 2.
45. Стельмахович М. Український мовленнєвий етикет. *Дивослово*. 1998. №3.
46. Терещенко В. М., Панченков А. О. Методика реалізації Українського правопису в новій редакції у закладах загальної середньої освіти : навчально-методичний посібник. Харків : Соняшник, 2019.
47. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соц. диференціяція укр. мови. Київ : Критика, 2005.
48. Струганець Л. В., Струганець Ю. Б. Вербальний континуум української мови : [навч. посібник]. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018.

49. Сучасна українська літературна мова : Лексика і фразеологія / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. Київ : Наук. думка, 1973.
50. Сучасна українська літературна мова : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / [С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ та ін.] ; за ред. С. О. Карамана. Київ : Літера ЛТД, 2011.
51. Сучасна українська мова : Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка : Практикум : [навч. посіб.] / [за ред. М.М. Фащенко]. Київ : ВЦ «Академія», 2010.
52. Фаріон І. Д. Мовна норма : знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей) : [монографія]. [ вид. 3-є, доп.]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013.
53. Фаріон І. Д. Мовна норма: пошук істини (навчальне видання) : [посібник]. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2017.
54. Фаріон І., Помилуйко-Недашківська Г., Бордовська А. Англізми і протианглізми : 100 історій слів у соціоконтексті : монографія (зі словником). Львів : Свічадо, 2023.
54. Чак Є Мовий етикет і ...займенник. *Мовознавство*. 1996. №4.
55. Шутова М.О. Мовленнєвий етикет як система координат у міжособистісній і міжкультурній комунікації. Вісник КНЛУ. Серія Філологія. 2013. Том 16. № 1.
56. Melnyk I., Holoιukh L., Kalishchuk D., & Levchuk I. Verbal Markers of the Concept of Peace: Psycholinguistic and Lexical Analyses. *East European Journal of Psycholinguistics*, 2020, 7(2). (Scopus).
57. Melnyk I., Masytska T., Holoιukh L., Kravchuk V., Polezhaieva T., Honchar K. Evaluative Lexis in Contemporary Publicistic Discourse: Lexicological and Psycholinguistic Projection. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. Vol. 12, Issue 1, Spec. Issue XXVII. 2022. (Web of Science).

## *Словники*

1. Активні ресурси сучасної української номінації : ідеографічний словник нової лексики / Є. А. Карпіловська та ін. ; Відп. ред.. Є. А. Карпіловська. Київ : ТОВ «КММ», 2013. 416 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : [250 000 сл. та словосполучень з дод. та допов.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
3. Бибик С. П. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання. Харків : ФОЛІО, 2006. 623 с.
4. Головащук С. І. Словник наголосів : понад 20 000 слів. Київ : Наук. думка, 2008. 287 с.
5. Граматичний словник української літературної мови. Словозміна: Близько 140000 тис. слів / відп. ред. Н. Ф. Клименко. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2011. 760 с.
6. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови : близько 20 000 синонімічних рядів / [5-е вид., опрац. і значно допов.]. Львів : БаК, 2014. 544 с.
7. Нелюба А.М., Редько Є.О. Лексико-словотвірні інновації (2015–2016). Словник / за ред. А. М. Нелюби. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2017. 204 с.
8. Орфоепічний словник української мови : У 2 т. [уклад. М. Пещак та ін.]. Київ : Довіра, 2003.
9. Словник дієслівного керування / Л. Колібаба, В. Фурса. Київ : Либідь, 2017. 656 с.
10. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. Київ : Знання, 2006. 367 с.
11. Словник синонімів української мови : у 2 т. / [ред.: А. А. Бурячок та ін.]. Київ : Наук. думка, 2006.
12. Словник української мови : в 11-ти т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
13. Словник української мови в 11 томах. Додатковий том : у 2-х кн. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017.

14. Словник української мови у 20 -ти т. Київ : Наукова думка, 2010–2020. Т. 1–11.
15. Словник труднощів української мови. / [відп. ред. Т. С. Дорошенко]. Харків : Торсінг плюс, 2010. 416 с.
16. Ставицька Л. О. Короткий словник жаргонної лексики української мови. Київ : Критика, 2003.
17. Терлак З. Пунктуаційний словник-довідник. Вид 2-ге. Львів : Априорі, 2021.
18. Туровська Л. В., Василькова Л. М. Нові слова та значення : словник. Київ : Довіра, 2008. 271 с.
19. Українська мова : енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; редкол.: В. М. Русанівський [та ін.]. [вид. 4-те, випр. і доп.] Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2013.
20. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / [С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор] ; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001.
21. Український орфографічний словник : понад 175 000 слів / [уклад. В. В. Чумак та ін.; голова редкол. В. Г. Скляренко]. [ вид. 9-е, перероб. і допов.]. Київ : Довіра, 2009. 1011 с.
22. Фразеологічний словник української мови : у 2 кн. Київ : Наукова думка, 1993.

### ***Електронні інформаційні ресурси***

1. <http://velyka-chy-mala-litera.wikidot.com/>
2. <http://rodovyi-vidminok.wikidot.com/>
3. <http://www.madslinger.com/mova/pravopys-2007/>
4. <http://slovopedia.org.ua/35/53392-0.html>
5. <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>
6. <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>
7. <http://litton.org.ua/orfografiya/xochu-buti-gramotnim>
8. <http://osvita.ua>
9. <http://www.mova.info>

10. Блог «Центр культури української мови» Київського університету імені Бориса Грінченка. URL: <http://centrkum.blogspot.com/>
11. Офіційний сайт української мови. URL: [https://ukrainskamova.com/publ/chinnij\\_pravopis/sintaksis\\_i\\_punktuaacija/7](https://ukrainskamova.com/publ/chinnij_pravopis/sintaksis_i_punktuaacija/7)
12. Сайт електронної бібліотеки «Україніка» НАН України. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/UA/elib.exe>.
13. Сайт Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАН України. URL: <http://www.inmo.org.ua/library.html>.
14. Сайт Інституту української мови НАН України. URL: <http://www.nas.gov.ua>.
15. Тезаурус з комп'ютерної лексикографії. URL: <http://www.mova.info/Page3.aspx?l1=188&vocid=1>.
16. Тезаурус з лінгвістичної термінології. URL: [http://www.mova.info/mov\\_thes.aspx?l1=68](http://www.mova.info/mov_thes.aspx?l1=68).

*Навчально-методичне видання*

**МЕЛЬНИК Ірина Анатоліївна**

**ОСНОВИ ПРАВОПИСНОЇ  
ТА КУЛЬТУРОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ  
ВЧИТЕЛЯ**

**ПРАКТИКУМ**

для здобувачів спеціальності

*014 Середня освіта (Мова і література (польська)),  
освітньо-професійної програми Середня освіта. Польська мова.*

*В авторській редакції*

Формат 60x84 1/16. Ум.-друк. арк. 13,5.  
Наклад 100. Зам. 17.

Волинське обласне редакційно-видавниче підприємство «Надтир'я»  
43016, м. Луцьк, вул. Лесі Українки, 7. Тел. +38 067 33 41 306.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи  
до Державного реєстру ДК № 349 від 02.03.2001.

**Мельник І. А.**

**М 48 Основи правописної та культуромовної компетентності вчителя.**

*Практикум : навчальний посібник.* Луцьк. 2024. 240 с.

Посібник укладено відповідно до освітньо-професійної програми *Середня освіта. Польська та англійська мови. Зарубіжна література.* першого (бакалаврського) рівня і принципів професійної та особистої зорієнтованості навчання. Структурування матеріалу зроблено з урахуванням кредитно-модульної системи організації навчального процесу. У практикумі подано перелік важливих для засвоєння курсу тем, до кожної теми запропоновано план, літературу, питання для самоперевірки, завдання для самостійного опрацювання; термінологічний словник; типові завдання для контрольних робіт; тести для самоконтролю та інші необхідні матеріали, опрацювання яких сприятиме підвищенню рівня правописної та культуромовної компетентності майбутніх учителів-словесників.

Посібник призначено передусім для здобувачів спеціальності *014 Середня освіта (Польська мова та зарубіжна література)*., а також філологічних спеціальностей.

**УДК 373.011.3-051:005.336.2]+81'35'271(075.8)**